

Załącznik nr 1
do uchwały nr 420/177/26
Zarządu Województwa
Pomorskiego z dnia 2 kwietnia
2026 r.

**Regionalny Program Strategiczny
w zakresie gospodarki, rynku pracy,
oferty turystycznej i czasu wolnego**

Spis treści

Wykaz użytych skrótów	3
I. Część diagnostyczna	4
1. Trendy i uwarunkowania zewnętrzne	4
2. Sytuacja gospodarcza województwa pomorskiego.....	9
3. Analiza SWOT	39
II. Część wizyjna	43
Cel główny i cele szczegółowe.....	43
III. Część operacyjna	45
1. Cele szczegółowe, priorytety, działania	45
Cel szczegółowy 1. Wysoka pozycja konkurencyjna.....	45
Priorytet 1.1 Innowacyjna gospodarka.....	46
Priorytet 1.2 Adaptacyjność przedsiębiorstw	51
Priorytet 1.3 Regionalna marka gospodarcza	56
Cel szczegółowy 2. Atrakcyjny rynek pracy	65
Priorytet 2.1 Kompetentny pracownik.....	65
Priorytet 2.2 Atrakcyjny pracodawca	69
Priorytet 2.3 Regionalny system monitorowania gospodarki	72
Cel szczegółowy 3. Inspirująca oferta turystyczna i czasu wolnego.....	75
Priorytet 3.1 Markowa oferta turystyczna i czasu wolnego.....	76
Priorytet 3.2 Zintegrowany system marketingu turystycznego	81
2. Kryteria horyzontalne.....	89
3. Realizacja zobowiązań SWP.....	90
IV. System realizacji	93
Załącznik 1. Charakterystyka zobowiązań SWP	98
Załącznik 2. Charakterystyka przedsięwzięć strategicznych.....	108
Załącznik 3. Inteligentne Specjalizacje Pomorza (ISP)	132

Wykaz użytych skrótów

AI	Artificial intelligence (sztuczna inteligencja)
B+R	Badania i rozwój
GOZ	Gospodarka o obiegu zamkniętym
GUS	Główny Urząd Statystyczny
HoReCa	Hotel, Restaurant, Catering/Café
ICT	Information and communication technologies
IoT	Internet of Things (Internet rzeczy)
ISP	Inteligentne Specjalizacje Pomorza
IOB	Instytucje otoczenia biznesu
IT	Information technology (technologia informacyjna)
IZ	Instytucja Zarządzająca
JST	Jednostka samorządu terytorialnego
KE	Komisja Europejska
LGD	Lokalna Grupa Działania
LGR	Lokalna Grupa Rybacka
LOT	Lokalna Organizacja Turystyczna
MICE	Meetings, Incentives, Conferences and Events
ML	Machine Learning (uczenie maszynowe)
MŚP	Mikro, małe i średnie przedsiębiorstwa
MTG	Międzynarodowe Targi Gdańskie SA
OECD	Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju
PPO	Proces przedsiębiorczego odkrywania
PPP	Partnerstwo Publiczno-Prywatne
PROT	Pomorska Regionalna Organizacja Turystyczna
PRP	Pomorska Rada Przedsiębiorczości
PSME	Pomorski System Monitoringu i Ewaluacji
PS	Przedsięwzięcie strategiczne
PUP	Powiatowy Urząd Pracy
RPO	Regionalny Program Operacyjny dla WP na lata 2014-2021
RPS	Regionalny Program Strategiczny
SRWP	Strategia Rozwoju Województwa Pomorskiego 2030
SWOT	Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats (mocne strony, słabe strony, szanse, zagrożenia)
SWP	Samorząd Województwa Pomorskiego
UE	Unia Europejska
UMWP	Urząd Marszałkowski Województwa Pomorskiego
VUCA	Volatility, uncertainty, complexity, ambiguity (zmienność, niepewność, złożoność, niejednoznaczność)
WRDS	Wojewódzka Rada Dialogu Społecznego
WUP	Wojewódzki Urząd Pracy
ZWP	Zarząd Województwa Pomorskiego

I. Część diagnostyczna

1. Trendy i uwarunkowania zewnętrzne

Trendy globalne w gospodarce

- Funkcjonowanie gospodarki i kierunki jej rozwoju w najbliższych latach (podobnie jak inne dziedziny życia społeczno-gospodarczego) będą zdeterminowane przez takie globalne zjawiska, jak: zmiany klimatyczne, migracje, cyberbezpieczeństwo, zagrożenia epidemiczne oraz postępujące w rozwiniętych gospodarkach procesy starzenia się społeczeństwa¹. Wymuszą one zmiany w wielu obszarach, w szczególności na rynku pracy i w procesach produkcyjnych oraz dystrybucji, turystyce, a także w ochronie zdrowia, edukacji oraz innych.
- Istotny wpływ na tempo wzrostu gospodarczego ma szybki rozwój technologii, w tym technologii 5G, powszechna cyfryzacja (w tym informatyzacja i cyfryzacja usług, m. in. w zakresie transportu, zdrowia, energetyki, bankowości, turystyki, czy administracji publicznej), upowszechnianie koncepcji przemysłu 4.0, (IoT, sztuczna inteligencja, rzeczywistość wirtualna oraz rozszerzona) oraz technologii podwójnego zastosowania (dual use). Polski przemysł wkracza w epokę czwartej rewolucji przemysłowej bez powszechnego wykorzystania zdobyczy trzeciej rewolucji – automatyzacji rutynowych czynności, w tym z wykorzystaniem robotów. Zachowanie międzynarodowej konkurencyjności w warunkach przemysłu 4.0 oraz w warunkach gospodarki post-covidowej będzie wymagać przeskoku bezpośrednio do autonomicznych lub cyberfizycznych systemów produkcyjnych. Kluczową rolę w tym procesie będzie pełnić przemysłowa i przekrojowa polityka przemysłowa², kreująca warunki dla branż o dużym potencjale rozwojowym, wspierająca zarówno branże tradycyjne odczuwające skutki kryzysu, jak i branże przed którymi pandemia otworzyła nowe perspektywy rozwojowe.
- Współczesna gospodarka globalna implikuje narastający poziom skomplikowania i współzależności. Gospodarkę tę można interpretować przez pryzmat łańcuchów logistycznych, które układają się w rozległe sieci powiązań przyczynowo-skutkowych, o globalnym zasięgu. Według ocen analityków te globalne łańcuchy logistyczne transferują już 79 % światowego handlu³. Globalizacja i pozornie przeciwstawna jej glokalizacja dotyczą splotów społecznych wydarzeń i relacji „na odległość” z kontekstami lokalnymi, stąd ogniwami sieci stają się wspólnoty regionalne bądź metropolie, które posiadają instrumenty oddolnego zarządzania.
- Rozwijające się technologie będą stymulowały szereg zmian na rynku pracy i powstawanie zupełnie nowych zawodów. W związku z tym będą też wymagane nowe kompetencje. W dobie obecnego zapotrzebowania prym wiodą umiejętności cyfrowe połączone z kompetencjami z obszaru nauk ścisłych tzw. STEM (science, technology, engineering, mathematics). W przyszłości

¹ W skali globalnej do 2100 r. Europa pozostanie jedynym kontynentem odnotowującym stały ubytek ludności, a przeciętny kraj afrykański powiększy się czterokrotnie („World Population Prospects: The 2017 Revision, Key Findings and Advance Tables. Working” Paper No. ESA/P/WP/248.) Polska w tym czasie będzie krajem mniejszym prawie o połowę, osiągając przy tym jeden z najgorszych wskaźników ubytku ludności na świecie.

² <https://www.gov.pl/web/rozwoj-praca-technologie/polityka-przemyslowa-polski>

³ A.S. Grzelakowski, Globalne łańcuchy dostaw w dobie pandemii, [w:] Namiary na morze i handel, nr. 17/2020, s. 9.

niezbędnym będzie skojarzenie ich z wiedzą z zakresu np. psychologii czy kognitywistyki oraz kompetencjami językowymi. W dobie robotyzacji czy automatyzacji, współpraca w zespole, umiejętność krytycznego myślenia czy negocjacji, zdolność szybkiego uczenia się, dostosowywania do zmieniających się warunków oraz przekazywania wiedzy, kreatywność w działaniu, otwartość, a także nastawienie na rozwiązywanie problemów, będą niezmiernie istotne i pożądane na rynku pracy. Połączenie umiejętności cyfrowych z tzw. kompetencjami miękkimi stanowić będzie kapitał, który odegra kluczową rolę w świecie innowacji technologicznych.

- Coraz większe znaczenie dla konkurencyjności gospodarek ma zdolność do przyciągania, rozwijania i zatrzymywania talentów. Szybko postępująca globalizacja i związana z tym mobilność pracowników sprawiły, że zabieganie o talenty przeniosło się na poziom państw, regionów i miast, a polityka publiczna w obszarze migracji dostosowywana jest do potrzeb gospodarki. Kluczowe znaczenie w rywalizacji o pracowników odgrywają czynniki demograficzne i społeczne. Szybkie tempo starzenia się społeczeństwa i ujemny przyrost naturalny w większości rozwiniętych gospodarek świata powodują, że migranci są postrzegani jako szansa na zapewnienie ich trwałego rozwoju.
- Zmiana klimatu oraz postępująca degradacja środowiska spowodowały przyjęcie przez KE strategii Europejski Zielony Ład, której celem jest transformacja unijnej gospodarki w kierunku zrównoważonej przyszłości. Kluczowym elementem tej strategii jest ograniczenie emisji oraz negatywnego oddziaływania gospodarki na środowisko, w szczególności poprzez rozwój gospodarki niskoemisyjnej oraz gospodarki o obiegu zamkniętym, która zmierza do racjonalnego wykorzystania zasobów i zminimalizowania wytwarzania odpadów, a także zmiany wzorców konsumpcji.
- Coraz bardziej potrzebny staje się otwarty dostęp do danych - tzw. open data, w ramach którego udostępnia się pakiety danych publicznych. Przedsiębiorcy i mieszkańcy mogą korzystać z zasobów danych publicznych realizując własne cele oraz rozwijając swoją działalność gospodarczą lub badania. Na bazie otwartych danych publicznych powstaje coraz więcej nowoczesnych produktów i usług. Trend ten będzie rozwijany m.in. dzięki programowi „Cyfrowa Europa”, wspierającemu proces cyfrowej transformacji europejskiej gospodarki i europejskiego społeczeństwa oraz zapewniającemu płynące z niego korzyści obywatelom Unii i unijnym przedsiębiorstwom. Do innych czynników zewnętrznych, które oddziałują na gospodarkę regionu, należą także: sytuacja polityczna i gospodarcza w Europie oraz sytuacja na globalnych rynkach finansowych, sytuacja na Bliskim Wschodzie oraz polityka handlowa USA i Chin. Środki dostępne w ramach polityki spójności UE stanowią istotny impuls rozwojowy dla pomorskiej gospodarki.

Trendy globalne w coraz większym stopniu wpływają na rozwój lokalnych gospodarek. Przyspieszony rozwój technologii wymaga upowszechnienia kompetencji cyfrowych. Zdolność do przyciągania talentów staje się jednym z kluczowych warunków konkurencyjności miast i regionów. Nieuchronność zmian klimatycznych determinuje „zieloną” reorientację gospodarki.

Kryzys związany z pandemią COVID-19⁴

- Świat przechodzi obecnie nowy rodzaj kryzysu społeczno-gospodarczego, w tym zdrowotnego, który związany jest z rozprzestrzenianiem się wirusa SARS-CoV2. Jego konsekwencje dla globalnej oraz regionalnej gospodarki będą znaczne. Kryzys prawdopodobnie wywoła szereg zmian strukturalnych, które wpłyną na warunki funkcjonowania wielu branż. Należy się liczyć m.in. ze zmianami modelu spędzania czasu wolnego czy ruchu turystycznego, zmianą podejścia do sharing economy (ekonomia współdzielenia) oraz zmianą wzorców konsumpcji. Wzrosło znaczenie pracy zdalnej oraz zdalnych kanałów obsługi klienta (e-commerce). Kryzys gospodarczy związany z pandemią koronawirusa wywołał także potrzebę zmiany modeli biznesowych funkcjonowania przedsiębiorstw, które zmierzają w kierunku przemodelowania łańcuchów dostaw, dywersyfikacji działalności, cyfryzacji czy zmian systemu pracy. W związku z powyższym wzrosło znaczenie kompleksowych usług informacyjnych dla MŚP świadczonych w jednym miejscu oraz specjalistycznego doradztwa w różnych sferach działalności.
- W Polsce ograniczenia w przemieszczaniu się ludności, zamknięcie szkół, obostrzenia w handlu i funkcjonowaniu placówek usługowych spowodowały głęboki spadek aktywności gospodarczej. Szczególnie silnie obostrzenia dotknęły sektor usług, który w pomorskiej gospodarce odpowiada za 63,6% wartości dodanej (2018 r.), zaś jego udział w zatrudnieniu stanowi 63,7% (2020 r.). Spowolnienie gospodarki najbardziej dotkliwie odczuł sektor MŚP (w tym rzemiosło), szczególnie w branżach objętych lockdownem, który doświadczył załamania przychodów, przy ograniczonych możliwościach redukcji kosztów.
- Wpływ kryzysu na poszczególne branże nie jest jednakowy. Przed wieloma otwierają się nowe perspektywy. Możliwe zmiany strukturalne w branżach szczególnie ważnych dla województwa pomorskiego mogą obejmować:
 - a) transport towarów – prawdopodobny trwały wzrost roli e-commerce w procesach logistycznych; optymalizacja procesów logistycznych przedsiębiorstw, wzrost elastyczności łańcuchów dostaw lub ich skracanie; przyspieszenie automatyzacji branży transportowej; opóźnienie rewolucji w zakresie elektromobilności; możliwe wyhamowanie rozwoju idei współdzielenia (car sharing);
 - b) e-commerce oraz usługi kurierskie – przyspieszony rozwój platform sprzedażowych; nowe metody dostaw; wzrost efektywności procesów przez zastosowanie innowacyjnych rozwiązań IT; wzrost inwestycji w nowe powierzchnie magazynowe;
 - c) oferta turystyczna i czasu wolnego – rozwój turystyki krajowej; duże wyzwania w związku z zapewnieniem bezpieczeństwa sanitarnego; w dłuższym okresie możliwa zmiana nawyków konsumentów, która może spowodować poszukiwanie nowych form wypoczynku i ofert, zmniejszenie zaufania do zorganizowanych, grupowych wyjazdów turystycznych oraz obiektów zakwaterowania zbiorowego, dużych przedsięwzięć biznesowych, kulturalnych, historycznych czy sportowych. W 2020 r. w miesiącach od maja do września z noclegów w województwie skorzystało 1,36 mln turystów (w tym 88 tys. turystów zagranicznych), w porównaniu do 2 mln turystów w analogicznym okresie 2019 r. (w tym 358 tys. turystów

⁴ Główny materiał źródłowy dotyczący poszczególnych sektorów stanowi Raport Banku Pekao „Gospodarka w czasach pandemii. Spojrzenie sektorowe na bazie pierwszych doświadczeń globalnych”. Kwiecień 2020.

zagranicznych). Wartość towarów i usług zakupionych w Polsce przez cudzoziemców w I półroczu 2020 r. wyniosła 12 mld złotych, co było kwotą o 44,7% niższą niż w 2019 r. Widoczne spadki spowodowane są pandemią COVID-19, która w znaczący sposób wpłynęła na ograniczenie podróży zagranicznych;

- d) usługi dla przedsiębiorstw – redukcja kosztów prowadzenia biznesu oraz ograniczenie wydatków inwestycyjnych, spadek zapotrzebowania na powierzchnie biurowe; przyspieszenie rozwoju sektora zaawansowanego oprogramowania, wzrost nakładów na cyberbezpieczeństwo, wzrost zapotrzebowania na magazynowanie i przetwarzanie danych (big data); rozwój badań związanych ze sztuczną inteligencją; dalszy rozwój centrów outsourcingowych usług biznesowych (przewagi kosztowe, optymalizacja w globalnych koncernach);
- e) branża ICT – silny wzrost zapotrzebowania na rozwiązania umożliwiające pracę zdalną, rozwiązania mobilne i e-commerce; profesjonalizacja i upowszechnianie formuły hybrydowej lub online organizacji wydarzeń (w tym targowych, konferencyjnych i wystawienniczych); przyspieszenie rozwoju chmur obliczeniowych i cyberbezpieczeństwa; przyspieszenie prac nad wprowadzeniem technologii 5G; spadek popytu na tradycyjne usługi i oprogramowanie; korzystne warunki dla producentów gier (gaming) oraz centrów przetwarzania danych;
- f) ruch lotniczy - w pierwszych dwóch miesiącach 2020 r. ruch lotniczy realizowany w Porcie Lotniczym Gdańsk wykazywał średnio 16% wzrost. Natomiast w II kwartale 2020 r. w związku z pandemią i wprowadzonymi ograniczeniami, spadł o 98,7% w stosunku do analogicznego okresu 2019 r. W miesiącach maj - wrzesień 2020 r. średni spadek liczby obsłużonych pasażerów wyniósł ok. 78,8% w stosunku do 2019 r. Od stycznia do września 2020 r. gdańskie lotnisko obsłużyło 2,65 mln pasażerów mniej niż w okresie I-IX 2019. W roku 2020 gdańskie lotnisko obsłużyło w sumie 1 711 281 pasażerów.

Pandemia koronawirusa unaoczniała konieczność budowania zdolności przedsiębiorstw oraz całej gospodarki do szybkiej adaptacji i transformacji w niepewnych, zmieniających się warunkach (tzw. metodologia VUCA). Wpływ pandemii na życie społeczne spowodował istotne zmiany w sposobie komunikowania się i organizacji pracy, przyczynił się do rozwoju technologii wspomagających zdalne zarządzanie oraz świadczenie usług.

Bezpieczeństwo, odporność i adaptacyjność gospodarki regionalnej

- W ostatnich latach wzrosło znaczenie czynników związanych z bezpieczeństwem gospodarczym oraz odpornością przedsiębiorstw na sytuacje kryzysowe o charakterze gospodarczym, społecznym i geopolitycznym. Obserwowane zmiany w otoczeniu międzynarodowym, w tym wojna w Ukrainie, niestabilność rynków, zakłócenia w globalnych łańcuchach dostaw oraz rosnące znaczenie bezpieczeństwa infrastrukturalnego i technologicznego, wpływają na warunki funkcjonowania przedsiębiorstw w województwie pomorskim.
- Podobnie jak w okresie pandemii COVID-19, przedsiębiorstwa regionu zmuszone są do szybkiego dostosowywania modeli działalności, organizacji pracy oraz sposobów zarządzania zasobami ludzkimi do dynamicznie zmieniających się uwarunkowań. Szczególnie widoczne jest

to w branżach silnie powiązanych z rynkami międzynarodowymi oraz infrastrukturą krytyczną regionu.

- Zakłócenia dostaw komponentów i surowców oddziaływały m.in. na przedsiębiorstwa sektora produkcyjnego i przemysłowego, w tym branże związane z gospodarką morską, logistyką i przetwórstwem przemysłowym, powodując konieczność reorganizacji procesów produkcyjnych oraz dywersyfikacji źródeł zaopatrzenia. W sektorze transportu, logistyki i portów morskich wzrosło znaczenie zarządzania ryzykiem operacyjnym oraz zapewnienia ciągłości funkcjonowania usług kluczowych dla gospodarki regionu.
- Doświadczenia ostatnich lat wskazują, że znaczna część przedsiębiorstw, w szczególności sektora MŚP, nie posiada wystarczająco rozwiniętych procedur zapewnienia ciągłości działania ani kompetencji umożliwiających skuteczne reagowanie w sytuacjach kryzysowych. Dotyczy to w szczególności planowania awaryjnego, zarządzania zmianą organizacyjną, utrzymania procesów operacyjnych oraz elastycznego dostosowywania kompetencji pracowników do nowych warunków funkcjonowania.
- Ze względu na uwarunkowania geopolityczne rośnie potrzeba integracji sektora przemysłu i usług z systemem bezpieczeństwa i obronności, konieczne jest stworzenie warunków dla rozwoju firm działających w sektorze podwójnego zastosowania. Konieczne jest także dostosowanie umiejętności i kompetencji przedsiębiorców, pracowników i organizacji pracy do nowych wyzwań geopolitycznych. Ważne jest zapewnienie zdolności adaptacyjnych przedsiębiorstw,, pracodawców i ich pracowników na wypadek występowania zdarzeń kryzysowych.

2. Sytuacja gospodarcza województwa pomorskiego

Profil gospodarczy regionu i rola samorządu województwa

- Województwo posiada atrakcyjne, nadmorskie położenie na skrzyżowaniu międzynarodowych szlaków transportowych, a zwłaszcza wewnątrz Korytarza Transportowego Bałtyk-Adriatyk. Daje to podstawę do rozwoju wielu aktywności związanych m. in. z portami, logistyką, branżą stoczniową, energetyką wiatrową, jak również opartych na zaawansowanych technologiach, ICT, IoT bądź systemach zwiększonej autonomii pracujących na bazie paradygmatu przemysłu 4.0.
- Usytuowanie regionu sprzyja rozwojowi lotniczych przewozów pasażerskich i towarowych. W okresie 2000-2019 liczba przewiezionych pasażerów wzrosła dwudziestokrotnie, natomiast ilość przewiezionych ładunków – ponad czterokrotnie. W 2019 r. pobito rekord - obsłużono o ponad 8% więcej pasażerów niż w roku 2018 - 5,4 mln osób i zanotowano prawie 50 milionów zł zysku, co stanowiło wzrost w stosunku do poprzedniego roku aż o 540%. W efekcie Port Lotniczy Gdańsk im. Lecha Wałęsy jest jednym z trzech najważniejszych, obok Warszawy i Krakowa, lotnisk w Polsce. W 2019 r. Port Lotniczy Gdańsk zajął 5. miejsce w światowym rankingu najlepszych lotnisk na świecie według przedsiębiorstwa „AirHelp”. Uzupełnieniem tego potencjału jest szeroki dostęp do małych lotnisk o charakterze turystyczno-biznesowym. W regionie w sumie funkcjonuje 19 takich lotnisk⁵.
- Pomorskie jest gospodarką średnią pod względem wielkości i siły, o relatywnie stabilnej pozycji w stosunku do innych polskich regionów, utrzymującą 7. miejsce pod względem udziału w PKB krajowym (wg wstępnych danych GUS w 2019 r. regionalny PKB zwiększył się do 135,7 mld zł, tj. o 8,6% względem roku poprzedniego i stanowił 5,9% krajowego produktu) i 5. miejsce⁶ pod względem PKB per capita (osiągnięta w 2019 r. wartość 58,0 tys. zł była o 8,1% wyższa niż rok wcześniej i stanowiła 97,4% wartości krajowej). Pomorska gospodarka ma orientację usługową (63,6% udziału w wytwarzanej wartości dodanej brutto w 2018 r.), w której istotną rolę odgrywa turystyka. Jednocześnie silną pozycję utrzymują: przemysł morski, branża petrochemiczna, drzewno-meblarska, budowlana, elektromaszynowa oraz hotelarska. Do sektorów priorytetowych pod względem pozyskiwania inwestycji zagranicznych należą: elektronika, logistyka, nowoczesne usługi dla biznesu, ICT, biotechnologia, chemia lekka, energetyka odnawialna oraz przetwórstwo rolno-spożywcze (w tym przetwórstwo rybne).
- Województwo pomorskie podzielone jest na cztery subregiony: chojnicki (obejmujący powiaty: chojnicki, człuchowski i kościerski), słupski (bytowski, lęborski, słupski i miasto Słupsk), nadwiślański (kwidzyński, malborski, starogardzki, sztumski oraz tczewski) i metropolitalny (Gdańsk, Gdynia i Sopot oraz powiaty: gdański, kartuski, nowodworski, pucki i wejherowski). Analiza zróżnicowania społeczno-gospodarczego województwa pomorskiego wskazuje na dysproporcje w wielu obszarach, w szczególności między subregionem metropolitalnym, a pozostałą częścią województwa. Dotyczą one m.in. populacji (subregion metropolitalny skupia

⁵ Wykaz lądowisk wpisanych do ewidencji lądowisk na dzień 20 lipca 2020 r.: (dostępny na stronie Urzędu Lotnictwa Cywilnego pod adresem: www.ulc.gov.pl/download/lotniska/regulacje_europejskie/Wykaz_ladowisk_cyw_20_07_2020.pdf)

⁶ Dane GUS.

58% mieszkańców regionu⁷), odsetka pracujących (63% wszystkich pracujących na Pomorzu pracuje w subregionie metropolitalnym⁸), wkładu w wytwarzanie pomorskiego PKB (subregion metropolitalny odpowiada za 68% PKB województwa), czy wysokości PKB per capita (najwyższy w subregionie metropolitalnym – 63,6 tys. zł)⁹. W subregionie metropolitalnym funkcjonuje większość (67%) podmiotów gospodarki narodowej¹⁰ wpisanych do rejestru Regon¹¹, a mieszkańców cechuje najwyższa przedsiębiorczość¹². W strukturze pracujących każdego subregionu przeważają pracujący w usługach, przy czym w subregionie metropolitalnym wyraźnie dominują (prawie 71% ogółu pracujących). Poza pracującymi w usługach, w subregionie nadwiślańskim notowany jest największy odsetek pracujących w przemyśle i budownictwie, natomiast w chojnickim w sektorze rolniczym. Na obszarze subregionu chojnickiego przeważają przedsiębiorstwa funkcjonujące w branżach podstawowych, jak np. budownictwo oraz w branżach, które często są naturalnie związane z obszarem, tj. gospodarką leśną, rolnictwem czy przetwórstwem spożywczym. Prężnie rozwija się również branża meblarska. Produkcja rolno-spożywcza stanowią jeden z najważniejszych segmentów gospodarki na obszarze subregionu nadwiślańskiego. Ponadto w subregionie dominują branże związane z przemysłem drzewnym oraz ICT i elektroniką a w mniejszym stopniu rozwijają się: transport, logistyka i motoryzacja, budownictwo, farmacja a także produkcja okien i drzwi PCV. Subregion słupski posiada swoje specyficzne branże kluczowe: tworzywa sztuczne, przetwórstwo spożywcze, w tym rybne, sektor metalowo-maszynowy i budowlany, sektor meblarsko-drzewny, transport, logistyka, motoryzacja oraz branże rozwijające się, związane z bliskością morza: rybołówstwo morskie, przetwórstwo rybne czy też przemysł stoczniowy i okołostoczniowy. Subregion słupski posiada również znakomite warunki do rozwoju turystyki. Turystyka stanowi także ważną gałąź lokalnej gospodarki w subregionie chojnickim.

- Warto podkreślić również, że na obszarze województwa bardzo dobrze rozwija się energetyka oparta o OZE. Nieco ponad 90% mocy instalacji odnawialnych źródeł energii w regionie wykorzystuje energię wiatru. Szczególnie predestynowane do rozwoju tego kierunku energetyki są

⁷ W subregionie nadwiślańskim mieszkało 18% Pomorzaków, w słupskim – 14%, w chojnickim – 10%. Obliczenia na podstawie danych GUS dla 2019 r.

⁸ W 2019 r. notowały one: subregion nadwiślański - 15,6% pracujących w województwie, słupski - 13,1% i chojnicki - 8,7%. Obliczenia na podstawie danych GUS.

⁹ W 2018 r. w subregionie metropolitalnym wytworzono 85,2 mld zł PKB (68% wojewódzkiego) i 63,6 tys. zł PKB per capita. Obliczenia na podstawie danych GUS.

¹⁰ [Zgodnie z definicją GUS](#) (podaną na stronie: www.stat.gov.pl) podmiot gospodarki narodowej to: podmiot stosunków cywilno-prawnych prawa polskiego zaopatrzony w autonomię prawną, ekonomiczną i finansową, realizujący określoną przez siebie działalność, będący osobą prawną, jednostką organizacyjną nie mającą osobowości prawnej lub osobą fizyczną prowadzącą działalność gospodarczą. Podmioty gospodarki narodowej są wpisywane do krajowego rejestru urzędowego podmiotów gospodarki narodowej REGON prowadzonego przez Prezesa Głównego Urzędu Statystycznego.

¹¹ W 2019 r., najmniej było w subregionie chojnickim (7%), natomiast udział podmiotów z subregionów nadwiślańskiego i słupskiego jest zbliżony (odpowiednio 14% i 13%). Obliczenia na podstawie danych GUS.

¹² Notowanych jest tu najwięcej podmiotów w przeliczeniu na 10 tysięcy mieszkańców (1521 w 2019 r.), w dalszej kolejności plasują się: słupski (1155), nadwiślański (969) i chojnicki (941). Obliczenia na podstawie danych GUS.

obszary leżące w niewielkim oddaleniu od linii brzegowej (subregion słupski) oraz obszary z odpowiednim ukształtowaniem terenu (subregion nadwiślański). W subregionach słupskim i nadwiślańskim znajduje się łącznie prawie 79% mocy wszystkich instalacji wiatrowych na Pomorzu¹³. W subregionie nadwiślańskim¹⁴ uruchomiono budowę jednej z największych farm wiatrowych w kraju¹⁵. Cechą wspólną dla subregionów słupskiego, nadwiślańskiego i chojnickiego jest występowanie branż, które nie wpisują się w Inteligentne Specjalizacje Pomorza. Z tych względów istnieje konieczność różnicowania celów, działań i polityk skierowanych do subregionów, które powinny być dostosowane do ich potrzeb pod kątem kulturowym, społecznym i gospodarczym.

- Mieszkańcy województwa należą do jednych z bardziej przedsiębiorczych w Polsce. W 2020 r. w systemie REGON zarejestrowanych było 318,5 tys. podmiotów gospodarki narodowej, tj. o 11,2 tys. więcej niż w 2019 r. Aż 99,9% to mikro, małe i średnie przedsiębiorstwa. Pod względem liczby podmiotów wpisanych do rejestru REGON na 10 tys. ludności region utrzymywał 4. lokatę w Polsce (1 357 podmiotów). Pod względem liczby MŚP aktywnych na 1000 mieszkańców Pomorskie w 2019 r. z wynikiem 60,7 – wyższym od średniej dla kraju (57,5¹⁶) – plasowało się na 4. miejscu *ex aequo* z województwem dolnośląskim, po województwach: mazowieckim (79,9), wielkopolskim (64,0) i małopolskim (62,8). Rozpatrując liczbę nowo zarejestrowanych podmiotów gospodarki narodowej w rejestrze REGON na 10 tys. ludności, województwo pomorskie w 2019 r. osiągnęło również lepsze wyniki od średniej krajowej (115 wobec 99 przedsiębiorstw dla kraju, w 2020 r. 102 wobec 86 przedsiębiorstw dla kraju). Region utrzymuje 2. miejsce pod względem liczby nowo powstałych przedsiębiorstw z sektora MŚP (po mazowieckim)¹⁷, jednak przeżywalność przedsiębiorstw w ciągu pierwszego roku działalności wynosiła 64,9%¹⁸. Największa koncentracja przedsiębiorstw występuje w Trójmieście, które w 2020 r. skupiało ponad 42,2% podmiotów. Najwyższą pozytywną dynamiką zmian w ostatnich latach charakteryzował się podregion gdański¹⁹.
- Obszary wiejskie i walory przyrodnicze, w tym zachowana bioróżnorodność, stanowią podstawę do rozwoju rynku żywności o tradycyjnym charakterze. Województwo pomorskie posiada 182 zidentyfikowane produkty tradycyjne (stan na marzec 2021), które stanowią niematerialne dziedzictwo regionu. Pozwalają zachować i pielęgnować tożsamość regionalną. Mogą stanowić doskonały element wyróżniający region, tworząc tym samym markowy asortyment żywności wysokiej jakości. SWP konsekwentnie wspiera lokalnych producentów sektora rolno-spożywczego w dywersyfikacji sprzedaży, tym samym wzmacnia rozwój działalności gospodarczej obszarów wiejskich. Równie ważną rolę SWP pełni we wdrażaniu innowacyjnych rozwiązań w podmiotach rolniczych i przetwórstwie rolno-spożywczym, finansując badania wartości gospodarczej odmian

¹³ W województwie pomorskim wg stanu na dzień 31 grudnia 2019 r. zainstalowano instalacje odnawialnego źródła energii o łącznej mocy prawie 785 MW, z czego 711 MW z wykorzystaniem wiatru. Dane URE.

¹⁴ W powiecie sztumskim (Dzierżoń i Stary Targ).

¹⁵ Zainstalowana moc farmy wiatrowej Pomerania wyniesie 94 MW, a 29 turbin w skali roku ma produkować energię w ilości 300 GWh, co odpowiada zapotrzebowaniu około 75 tys. gospodarstw domowych.

¹⁶ „Raport o stanie sektora MŚP w Polsce”, PARP, 2021.

¹⁷ Dane GUS.

¹⁸ Dla przedsiębiorstw założonych w roku 2019. Raport o stanie sektora MŚP w Polsce, PARP, 2021.

¹⁹ Obejmuje on powiaty: gdański, kartuski, nowodworski, pucki, wejherowski.

gatunków roślin uprawnych o dużym znaczeniu gospodarczym, poprawiających efektywność i wartość produkcji rolnej (Porejestrowe Doświadczalnictwo Odmianowe).

- Znaczący udział we wsparciu pomorskiej przedsiębiorczości na obszarach wiejskich mają także LGD i LGR wspierające sektor MŚP oraz powstawanie nowych podmiotów gospodarczych.
- Zadania SWP realizowane są m. in. za pośrednictwem tworzonych spółek i są ściśle powiązane ze wzmacnianiem profilu gospodarczego regionu. Pozwala to m. in. na skuteczną realizację dużych inwestycji infrastrukturalnych, jak np. Pomorska Kolej Metropolitalna, Centrum Wystawienniczo-Kongresowe AMBEREXPO, rozbudowa Portu Lotniczego Gdańsk im. Lecha Wałęsy, rozwój szybkiej kolei miejskiej czy wspólny bilet transportu zbiorowego. Województwo pomorskie posiada akcje i udziały w 19 spółkach prawa handlowego²⁰. Spółki te związane są z: branżą kolejową (przewozy kolejowe i zarządzanie infrastrukturą kolejową), obszarem transportowo-komunikacyjnym (gdański port lotniczy oraz spółka integrująca system poboru opłat za usługi transportu zbiorowego), usługami wspierającymi rozwój przedsiębiorczości (fundusz pożyczkowy, fundusz poręczeniowy, fundusz rozwoju oraz agencja wspierająca i promująca przedsiębiorczość), zarządzaniem specjalnymi strefami ekonomicznymi (pomorską i słupską) oraz prowadzeniem działalności targowo – wystawienniczej. 7 spółek działa w obszarze opieki zdrowotnej, prowadząc działalność leczniczą. Łącznie województwo pomorskie wg stanu na 31 grudnia 2019 r. posiada w ww. 12 spółkach działających poza sferą zdrowotną, kapitały w kwocie ponad 450 mln zł²¹.
- Dzięki działalności spółek, SWP realizuje wybrane kierunki rozwoju określone w Strategii Rozwoju Województwa Pomorskiego m. in. w zakresie stymulowania rozwoju pomorskiej przedsiębiorczości. Istotną rolę wspierającą, jak i wskazującą nowe kierunki rozwoju szczególnie wobec MŚP, pełni Agencja Rozwoju Pomorza SA (ARP). Do najważniejszych zadań ARP należy obsługa Funduszy Europejskich dla małych i średnich firm oraz instytucji wspierających rozwój przedsiębiorczości, promocja gospodarcza regionu, w tym pozyskiwanie i obsługa inwestorów zagranicznych. ARP zarządza Funduszem Kapitałowym inwestującym w innowacyjne pomysły biznesowe oraz świadczy usługi doradcze i szkoleniowe. Pomaga lokalnym firmom otwierać się na rynki zagraniczne, m. in. poprzez dofinansowanie udziału w targach oraz organizację stoisk regionalnych, misji gospodarczych i szkoleń. ARP zajmuje się też popularyzacją nowoczesnej przedsiębiorczości, aktualnych trendów w ekonomii oraz postaw ekologicznych. ARP rozdysonowała dotychczas kwotę prawie 2,4 mld zł na wsparcie pomorskich przedsiębiorców w tym prawie 2 mld zł na inwestycje oraz projekty innowacyjne oraz 209 mln zł na przedsięwzięcia rewitalizacyjne. W ramach konkursów grantowych (projekty: Invest in Pomerania, Pomorski Broker Eksportowy oraz SPEKTRUM) przeznaczono kilkadziesiąt milionów złotych na uzbrojenie terenów inwestycyjnych, udział w międzynarodowych targach i misjach gospodarczych czy też na usługi doradcze. W efekcie działań Invest in Pomerania od 2009 r. powstało 17,2 tys. nowych miejsc pracy, pozyskano 2400 potencjalnych pracowników spoza województwa dla pomorskich pracodawców oraz zakończono z sukcesem 122 projekty (spośród 1100 projektów inwestycyjnych). Wśród pozyskanych inwestorów znajdują się m. in. Amazon, Intel, Bayer, Alteams, Flex, Lacroix, Thyssen Group, Lufthansa Systems, Swarovski, State Street, Maersk Drilling, Arrow i Thomson Reuters. Z oferty Pomorskiego Brokera Eksportowego skorzystało już

²⁰ Według stanu na dzień 31.12.2020 r.

²¹ [Informacja o stanie mienia Województwa Pomorskiego](http://www.bip.pomorskie.eu) (dostępne na stronie Biuletynu Informacji Publicznej pod adresem: www.bip.pomorskie.eu).

1400 firm, w tym przyznano 427 grantów na indywidualny udział w międzynarodowych wydarzeniach gospodarczych.

- W obszarze usług wspierających finansowo rozwój pomorskiej przedsiębiorczości szczególną rolę pełnią trzy fundusze powstałe z inicjatywy SWP: Pomorski Fundusz Pożyczkowy (PFP), Pomorski Regionalny Fundusz Poręczeń Kredytowych (PRFPK) i Pomorski Fundusz Rozwoju (PFR).
- Na przestrzeni kilkunastu lat Pomorski Fundusz Pożyczkowy Sp. z o. o. wsparł pożyczkami ponad 7 tys. przedsięwzięć na łączną kwotę ponad 440 mln zł, a dzięki aktywności Pomorskiego Regionalnego Funduszu Poręczeń Kredytowych Sp. z o.o. wspartych zostało ponad 4,5 tys. przedsiębiorców, a kwota poręczonych kredytów wyniosła blisko 1,3 mld zł.
- Pomorski Fundusz Rozwoju Sp. z o.o. to spółka powołana przez SWP jako podmiot wewnętrzny realizujący zadania własne Województwa, polegające na zarządzaniu aktywami pochodzącymi m.in. z wkładów wniesionych w ramach RPO WP 2007-2013 do instrumentów inżynierii finansowej. PFR był pierwszym tego typu podmiotem w Polsce. Spółka kontynuuje zadania przejęte od Banku Gospodarstwa Krajowego oraz Europejskiego Banku Inwestycyjnego, związane z zarządzaniem środkami powracającymi z Inicjatywy JEREMIE i JESSICA, a także wprowadza na rynek wiele nowych autorskich produktów pożyczkowych i poręczeniowych.

Aspiracje województwa pomorskiego do osiągnięcia pozycji lidera wśród polskich regionów wymagają bardziej efektywnego niż dotychczas wykorzystania przewag konkurencyjnych: położenia geograficznego na skrzyżowaniu szlaków transportowych, zróżnicowanej struktury gospodarki oraz relatywnie korzystnej sytuacji demograficznej. Region cechuje także wysoka jakość życia.

Gospodarka morska

- Liczba pracujących w gospodarce morskiej na Pomorzu kształtowała się na poziomie 61,1 tys. w 2019 r.²², co stanowiło 6,8% ogólnie pracujących w województwie pomorskim. W województwie pracuje ponad 37,93% wszystkich pracujących w gospodarce morskiej w Polsce. Na przestrzeni lat 2013-2019 liczba pracujących w tej dziedzinie gospodarki wzrosła na Pomorzu o prawie 19,5 tys. osób, co daje 46,5% wzrost w tym okresie.
- W województwie pomorskim zlokalizowane są dwa duże, nowoczesne i uniwersalne porty morskie w Gdańsku i Gdyni. Choć Region Morza Bałtyckiego jest oddalony od głównych światowych szlaków żeglugowych, to Bałtyk jest jednym z najbardziej na świecie aktywnych żeglugowo miejsc, a jego porty odnotowują systematyczny wzrost przeładunków. Obroty ładunkowe portów w Gdańsku i Gdyni w latach 2013-2019 wzrosły o 56% i w 2019 r.²³ ukształtowały się na poziomie 66 mln ton. W porcie gdańskim przeładowano 45,5 mln ton, natomiast w porcie gdyńskim 20,5 mln ton ładunków. Na wielkość przeładunków 2020 r. wpływ wywarła pandemia koronawirusa. Znaczący był efekt wycofywania kontenerowców z serwisów oceanicznych, co odczuły terminale kontenerowe. Niemniej wyraźne spadki z pierwszego półrocza zostały skompensowane w kolejnych miesiącach roku i w ujęciu całorocznym przeładunki w trójmiejskich portach są zbliżone do roku 2019. Udział województwa pomorskiego w obrotach

²² [Rocznik Statystyczny Gospodarki Morskiej 2020](#) (dostępny na stronie Głównego Urzędu Statystycznego pod adresem: www.stat.gov.pl).

²³ [Rocznik Statystyczny Gospodarki Morskiej 2020](#) (dostępny na stronie Głównego Urzędu Statystycznego pod adresem: www.stat.gov.pl).

ładunkowych w polskich portach morskich wynosi ok. 70,4%. Warto podkreślić, iż pomorska branża portowa dostarcza 8,5% wpływów do budżetu centralnego, głównie w postaci VAT-u, cła i akcyzy. Port gdański w 2019 r. zajmował 2. miejsce (po Petersburgu) w Regionie Morza Bałtyckiego w zakresie przeładunku kontenerów i jego pozycja cały czas rośnie.²⁴ DCT (Deepwater Container Terminal) Gdańsk S.A. jest największym i najszybciej rozwijającym się polskim terminalem kontenerowym oraz jedynym terminalem głębokowodnym w Regionie Morza Bałtyckiego, do którego bezpośrednio zawijają statki z Dalekiego Wschodu. Po uruchomieniu terminalu port gdański przejął znaczną część obsługiwanych wcześniej w Hamburgu ładunków skonteneryzowanych polskiego handlu zagranicznego. Wielkość przeładunku kontenerów DCT Gdańsk S.A. kształtowała się w 2019 r. na poziomie 2,1 mln TEU²⁵. W 2020 r. nastąpił spadek o 7,21%. Także port w Gdyni dysponuje dwoma nowoczesnymi, dużymi, w pełni z informatyzowanymi terminalami kontenerowymi o wysokich potencjałach obsługi statków i kontenerów w systemie przeładunków pionowych i poziomych BCT (Baltic Container Terminal) i GCT (Gdynia Container Terminal). Gdyńskie terminale kontenerowe przeładowały w 2019 r. łącznie 897,1 tys. TEU. Według danych przekazywanych przez Zarząd Portu wynik ten w gdyńskim porcie został poprawiony w 2020 r. Ponadto dla dalszego rozwoju portów Gdańska i Gdyni niezbędna jest poprawa dostępu „ostatniej mili” poprzez rozbudowę infrastruktury drogowej. Chodzi o zapewnienie efektywnego systemu transportowego w regionie poprzez budowę tzw. Drogi Czerwonej wraz z drogami dojazdowymi do terenów objętych nowymi granicami portu, w tym zapewnienia północno-zachodniego dostępu drogowego do Portu Gdynia, a także poszerzenie drogi krajowej S6 o trzeci pas wraz z węzłami.

- Pomorskie porty morskie posiadają dość słabą pozycję konkurencyjną w zakresie obsługi ładunków tranzytowych. Ładunki te stanowią 17,9 % przeładunków realizowanych w pomorskich portach morskich, z czego aż 75% stanowi tranzyt morski kontenerów, realizowany głównie w gdańskim terminalu DCT Gdańsk S.A.²⁶. W polskich portach morskich obsługiwane są przede wszystkim ładunki tranzytu niemieckiego, czeskiego i słowackiego. W ostatnich latach w mniejszych ilościach obsługiwane były także ładunki m. in. węgierskie, austriackie i ukraińskie. Szansę na pozyskanie ładunków z tzw. zaplecza spornego osłabia kilka czynników zewnętrznych. Jednym z nich jest asymetria we wprowadzaniu ograniczeń związanych z emisją dwutlenku siarki przez statki morskie. Morze Bałtyckie, ze względu na jego duży stan zanieczyszczenia, posiada bardziej restrykcyjne wymogi w powyższym względzie niż np. Morze Śródziemne. Problemem w dostępie polskich portów morskich do zaplecza tranzytowego jest także jakość infrastruktury kolejowej i przejść granicznych, co wpływa na długi czas transportu ładunków do zaplecza tranzytowego (Czechy, Słowacja, Węgry) w porównaniu do przewozów przez porty niemieckie. Niska jest także średnia prędkość pociągów dojeżdżających do portów morskich. Istotnym problemem jest również brak udziału wodnego transportu śródlądowego w obsłudze ładunków skonteneryzowanych.²⁷

²⁴ [Dane dotyczące przeładunków na portulu Actia Forum](http://www.actiaforum.pl) dostępne pod adresem www.actiaforum.pl; [dane dotyczące przeładunków na portalu czasopisma „Namiary na morze i handel”](http://www.namiary.pl) dostępne pod adresem: www.namiary.pl.

²⁵ TEU (ang. twenty-foot equivalent unit) – jednostka pojemności używana często w odniesieniu do portów i statków. Jest ona równoważna objętości kontenera o długości 20 stóp.

²⁶ Rocznik Statystyczny Gospodarki Morskiej, Szczecin 2020

²⁷ „Program rozwoju polskich portów morskich do roku 2020” (z perspektywą do 2030 roku), Warszawa 2018

- Porty morskie Gdańska i Gdyni pełnią zauważalną rolę w ruchu turystycznym obsługując statki pasażerskie (w ostatnich latach do Gdańska przybijało ok. 70 a do Gdyni ok. 50 wycieczkowców rocznie). Trójmiejskie porty są w stanie obsługiwać największe statki, jakie dziś pływają na Bałtyku. Ważną rolę odgrywa też ruch promowy. Budowa publicznego terminalu promowego w Porcie Gdynia ma być odpowiedzią na stale rosnący ruch pasażerski na linii Polska-Szwecja. Terminal ten pozwoli na przyjmowanie większych promów (do 240 m długości) i obsługę większej liczby armatorów²⁸.
- Ważną rolę w obsłudze ruchu turystycznego odgrywają także regionalne i lokalne porty morskie i przystanie.²⁹ Aktualnie są one często niedoinwestowane, gdyż ich właściciele, w tym gminy, nie dysponują wystarczającymi środkami finansowymi. Problemem jest także brak pełnej współpracy administracji morskiej i podmiotów zarządzających portami. Zarządzanie portami i ich rozwój może być trudne także ze względu na rozproszoną, wielopodmiotową strukturę własności infrastruktury portowej. Zmniejszeniu ulegają przeładunki, jak również funkcja rybołówstwa morskiego. Szansą dla nich może być rozwój działalności turystycznej, a zwłaszcza marin i przystani żeglarskich oraz zagospodarowanie przestrzeni na potrzeby oferty czasu wolnego i talasoterapii. Ważną rolę może też odegrać funkcja stoczniowa związana z budową oraz serwisem konstrukcji stalowych i offshore. Samorząd wojewódzki podejmuje inicjatywy na rzecz zabezpieczenia udziału pomorskich firm w łańcuchach dostaw dla morskiej energetyki wiatrowej.
- Chociaż województwo nie jest przodującym rynkiem magazynowym w Polsce (9. pozycja pod względem dostępnej powierzchni magazynowej na tle innych znaczących obszarów w Polsce), niemniej jest to rynek dynamicznie się rozwijający. Od 2016 r. wielkość pomorskich zasobów magazynowych wzrosła ponad dwukrotnie³⁰. Ważną rolę odgrywa zwłaszcza usytuowane na zapleczu DCT Gdańsk SA. Pomorskie Centrum Logistyczne obejmujące (12 ha) oraz Pomorskie Centrum Inwestycyjne (67 ha). Także Gdynia jest w trakcie realizacji ważnych przedsięwzięć logistycznych, takich jak centrum logistyczne Portu Gdynia i Dolina Logistyczna, która w przyszłości będzie zapleczem manipulacyjno-operacyjnym dwóch gdyńskich terminali kontenerowych i przygotowanego do realizacji Portu Zewnętrznego w Gdyni. Przewidziana jest budowa infrastruktury logistycznej (obiektów magazynowo - logistycznych oraz publicznego terminala promowego dla obsługi pasażerów i ładunków), połączenie układu komunikacyjnego obszaru Doliny Logistycznej z istniejącym i planowanym układem zewnętrznym (w tym portem morskim i lotniczym) oraz budowa parkingu centralnego dla Portu Gdynia w rejonie węzła Drogi Czerwonej.
- Znaczenie przemysłu stoczniowego w województwie pomorskim systematycznie wzrasta. Przemysł stoczniowy w ujęciu krajowym koncentruje się w woj. pomorskim. Świadczy o tym 80% udział województwa w produkcji statków i 81,4% udział w portfelu zamówień na nowe jednostki w latach 2016 – 2019. Podobne proporcje występują, jeżeli chodzi o remonty statków.³¹ Pomorskie stocznie nie należą do liczących się producentów (buduje się od 1 do 7 statków rocznie), ponieważ ich produkcja stanowi marginalny udział nie tylko światowej produkcji stoczniowej, której główne

²⁸ [Artykuł nt. budowy terminalu promowego w Gdyni](http://www.gdynia.pl/gdynia-buduje,8153/terminal-promowy-imponujaca-budowa,551965) (dostępny na stronie Miasta Gdyni: www.gdynia.pl/gdynia-buduje,8153/terminal-promowy-imponujaca-budowa,551965).

²⁹ Ustawa z dnia 20 grudnia 1996 r. o portach i przystaniach morskich oraz „Program rozwoju polskich portów morskich do roku 2020” (z perspektywą do 2030 r.), Warszawa 2018

³⁰ „Marketbeat. Rynek magazynowy w Polsce”, Cushman&Wakefield, (dostępne na stronie: www.qbusiness.pl/uploads/Raporty/cwmag42019.pdf).

³¹ „Rocznik Statystyczny Gospodarki Morskiej”, Szczecin 2020.

ośrodki ulokowane są na Dalekim Wschodzie, ale także produkcji europejskiej (ok. 6% udziału)³². Niemniej atutem pomorskiego przemysłu stoczniewego jest zaangażowanie w projekty konstrukcji offshore i innowacyjnych jednostek o ekologicznych i hybrydowych napędach, co wskazuje na prawdziwy potencjał technologiczny pomorskich stocznii, takich jak Crist SA, czy Remontowa Holding. Województwo ma duży potencjał do wypracowania własnej, unikalnej marki, zarówno w zakresie nowych projektów, jak też przebudów i modernizacji statków czy produkcji podzespołów (do promów, statków pasażerskich, jednostek badawczych, rybackich i wojskowych i in.). Ważną rolę odgrywa także przeznaczona na eksport produkcja jachtów i łodzi motorowych w takich stoczniach jak Sunreef Venture SA, czy Galeon Sp. z o.o. Sp. K.

- W województwie pomorskim funkcjonuje wiele podmiotów i instytucji powiązanych z gospodarką morską. Należy także pamiętać, że gospodarka morska nie ma ścisłych granic i tworzy powiązania interdyscyplinarne z innymi branżami. Dobrym przykładem powiązań międzybranżowych są techniki satelitarne, mogące mieć znaczenie dla funkcjonowania portów i logistyki. Kolejne ważne przedsięwzięcia należy wiązać z technologiami kosmicznymi oraz statkami autonomicznymi. Na bazie platformy współpracy Inteligentnych Specjalizacji Pomorza, SWP wspólnie z Klastrem Interizon i PG uruchomił Grupę Roboczą Pojazdy Autonomiczne, której część działań poświęcona jest jednostkom nawodnym o zwiększonej autonomii. Z portami morskimi współpracują także Klaster Logistyczno-Transportowy Północ-Południe, Bałtycki Klaster Morski i Kosmiczny. Klaster logistyczny oraz klaster Interizon posiadają status krajowych klastrów kluczowych. Klaster Interizon realizuje szeroko zakrojone działania mające na celu wykorzystanie technologii ICT w branży morskiej (Port 4.0, zaawansowane systemy/technologie ICT dla jednostek nawodnych). Bałtycki Klaster Morski i Kosmiczny jest przedsięwzięciem innowacyjnym, tworzonym na styku gospodarki morskiej i technologii kosmicznych. Funkcjonuje także Narodowe Centrum Badań Bałtyckich (NCBB)³³, które zrzesza uczelnie i jednostki naukowo-badawcze realizujące badania i prace rozwojowe dotyczące morza i ochrony jego zasobów. Działalność naukowa oraz edukacyjna w zakresie problematyki morskiej realizowana jest także przez konsorcjum 6 uniwersytetów nadmorskich z Hiszpanii, Niemiec, Francji, Chorwacji, Malty i Polski w ramach „European University of the Seas – SEA-EU”³⁴, w którego skład wchodzi Uniwersytet Gdański.
- Bałtyk jest morzem praktycznie zamkniętym, co sprawia, że przeważająca część zanieczyszczeń na trwałe w nim pozostaje. Zdolność Bałtyku do samooczyszczania ulega stopniowemu zmniejszaniu. Obok eutrofizacji, przetłówienia, znacznego natężenia transportu morskiego czy zanieczyszczeń chemicznych, istotnym zagrożeniem dla ekosystemu Bałtyku jest porzucanie i gubienie narzędzi połowowych w morzu. Ponadto zatopiona w Morzu Bałtyckim broń chemiczna

³² „Rocznik Statystyczny Gospodarki Morskiej”, Szczecin 2020.

³³ W skład NCBB wchodzi: Uniwersytet Gdański, Instytut Oceanologii PAN, Morski Instytut Rybacki PIB, Uniwersytet Szczeciński, Uniwersytet Morski w Gdyni, Akademia Marynarki Wojennej, Instytut Budownictwa Wodnego PAN, Politechnika Gdańska, Gdański Uniwersytet Medyczny oraz Uniwersytet Warmińsko – Mazurski

³⁴ Konsorcjum Europejskiego Uniwersytetu Nadmorskiego (European University of the Seas - SEA-EU) tworzy sześć uczelni: Uniwersytet Gdański (Polska), Uniwersytet w Kadyksie (Hiszpania), Uniwersytet w Splicie (Chorwacja), Uniwersytet Zachodniej Bretanii (Francja), Uniwersytet Christiana-Albrechta w Kilonii (Niemcy) i Uniwersytet Maltański (Malta).

może mieć wpływ na wszelkie przejawy działalności człowieka na morzu³⁵. Jeżeli bojowe środki chemiczne są hydrofobowe i rozpuszczalne w tłuszczach, mają potencjał do bioakumulacji i biomagnifikacji w organizmach żywych. Na ponad 415 wraków statków zalegających w polskich obszarach morskich zbadano zaledwie ok. 2 proc. W rejonie Zatoki Gdańskiej znajduje się ponad 100 wraków. Największe zagrożenie dla wód i morskiego ekosystemu stanowią dwa statki pochodzące z okresu II wojny światowej. Ten pierwszy to statek zalegający na głębokości 21 m na dnie Zatoki Puckiej (w odległości około 6 km od Gdyni). W otoczeniu tego wraku powiększa się plama oleju o przybliżonej powierzchni 41,5 hektarów. To niebezpieczna strefa, w której zanikły wszelkie formy życia. Drugi obiekt spoczywa kilka mil morskich na południowy wschód od Półwyspu Helskiego i może w nim zalegać ok. 3000 ton paliw i produktów ropopochodnych, które wraz z postępującą korozją wraku mogą przedostać się do wody. W przypadku naruszenia osadów dennych zawierających bojowe środki trujące podczas prowadzonych prac podwodnych (np. przy budowie morskich farm wiatrowych) może dojść do skażenia środowiska morskiego. Polska nie posiada specjalistycznych jednostek pływających i środków do bezpiecznego usuwania z dna morskiego ropy z wraków, amunicji i broni chemicznej³⁶.

Branże powiązane z gospodarką morską mają dla regionu strategiczne znaczenie, a w odniesieniu do całej polskiej gospodarki morskiej województwo pomorskie ma pozycję dominującą. Dynamiczny rozwój sektora jest uwarunkowany koniecznością klastrowego podejścia w budowaniu pozycji konkurencyjnej, umiejętnym wykorzystaniem nowych technologii oraz szans wynikających z zielonego ukierunkowania gospodarki.

Pozycja międzynarodowa

- Pomorskie należy do województw o ponadprzeciętnej atrakcyjności inwestycyjnej³⁷. Liczba podmiotów z udziałem kapitału zagranicznego przypadająca na 10 tys. mieszkańców (5,5), jak i wartość zainwestowanego kapitału zagranicznego (6,7 mld zł) uplasowały województwo na 6. pozycji w Polsce w 2019 r. Najwięcej inwestycji zagranicznych pochodzi z Luksemburga, Niemiec i Holandii. Większość inwestycji jest ulokowana w Trójmieście. Województwo pomorskie jest trzecim pod względem atrakcyjności inwestycyjnej regionem w Polsce, natomiast na tle regionów europejskich (275) znajduje się na 113 pozycji³⁸.
- W ciągu ostatnich dziesięciu lat region wypracował mocną pozycję w zakresie świadczenia nowoczesnych usług dla biznesu oraz ICT. Od 2011 r. branża „Business Services Sector” (nowoczesne usługi dla biznesu) odnotowywała dynamiczny rozwój, któremu towarzyszył stały

³⁵ „Usuwanie z dna Bałtyku utraconego przez rybaków sprzętu połowowego” – Raport końcowy z realizacji projektu WWF we współpracy z UE (Europejski Fundusz Rybacki) oraz ARiMR, październik 2015, www.wwf.pl/srodowisko/morza-i-oceany/odpady-morskie

³⁶ [Raport NIK "Przeciwdziałanie zagrożeniom wynikającym z zalegania materiałów niebezpiecznych na dnie Morza Bałtyckiego"](http://www.nik.gov.pl/kontrola/P/19/068/) (dostępny na stronie:

www.nik.gov.pl/kontrola/P/19/068/), Raport Instytutu Morskiego w Gdańsku z 2009 r. pt.

"Monitoring skażeń dna w rejonach zalegania wraków – wrak statku Stuttgart.

³⁷ Wg [raportu „Atrakcyjność inwestycyjna regionów 2017”](http://www.paih.gov.pl/publikacje/wojewodztwa), Warszawa 2017 (dostępny na stronie: www.paih.gov.pl/publikacje/wojewodztwa).

³⁸ Wg [raportu „Atrakcyjność inwestycyjna regionów 2017”](http://www.paih.gov.pl/publikacje/wojewodztwa), Warszawa 2017. (dostępny na stronie: www.paih.gov.pl/publikacje/wojewodztwa).

wzrost zatrudnienia i rozkwit na rynku nieruchomości biurowych. W regionie ulokowało się 158 centrów nowoczesnych usług biznesowych (tj. centrów operacyjnych typu BPO, SSC, IT czy B+R³⁹), które obsługują procesy w 35 językach. Między 2016 a 2020 r. sektor zwiększył zatrudnienie o 65% i na koniec 2019 r. pracowało w nim ok. 30 tys. osób. Obecnie oferowana powierzchnia biurowa plasuje Trójmiasto na 4. pozycji w kraju⁴⁰.

- Pomorskie posiada atrakcyjną ofertę terenów pod inwestycje – także pod duże projekty inwestycyjne. Jednakże jest ona wciąż niewystarczająca, w szczególności terenów powyżej 20 ha a także w peryferyjnej części województwa (oddalonych od obszaru metropolitalnego). Inwestorzy wskazali⁴¹, że obok zapotrzebowania na parki przemysłowo – logistyczne, istnieje duże zapotrzebowanie na pojedyncze tereny inwestycyjne, ulokowane bliżej centrów miast, z szybkim i dogodnym połączeniem drogowym z portami i lotniskiem. Brak wystarczającej liczby dobrze przygotowanych i w pełni skomunikowanych terenów inwestycyjnych stanowi jedną z głównych barier przy pozyskiwaniu nowych inwestycji.
- Nie w pełni wykorzystywany jest potencjał regionu do konsekwentnej budowy marki gospodarczej, w tym turystycznej⁴². Rozproszone działania wielu podmiotów, realizujących kampanie promocyjne, nie są wystarczająco skoordynowane. Znane polskie marki, mające siedziby w województwie pomorskim, często nie są jednoznacznie kojarzone z regionem. Na poziomie regionalnym brakuje systemowego wsparcia ukierunkowanego na inicjowanie i rozwijanie wspólnych, międzysektorowych (w układzie tzw. poczwórnej helisy) kampanii promocyjnych województwa dedykowanych takim obszarom jak np. przyciąganie talentów, inwestycje czy eksport oraz oferty czasu wolnego i kultury, a także spójne produkty turystyczne.
- Województwo pomorskie jest jednym z najbardziej proeksportowo ukierunkowanych polskich regionów. Plasuje się na 1. miejscu w Polsce pod względem udziału eksportujących mikro i małych firm⁴³. Udział pomorskiego eksportu w eksporcie krajowym, po systematycznym wzroście do 2016 r., w ostatnich latach nieco zmalał i w 2019 r. wynosił 6,8%, co stawiało region na 5. pozycji w kraju. Region zajmuje 6. miejsce pod względem wartości eksportu na mieszkańca, co wskazuje na wysoki poziom internacjonalizacji regionalnej gospodarki, oraz 7. miejsce pod względem udziału eksportu w PKB⁴⁴. Ponad połowa wartości eksportu z regionu generowana jest przez przedsiębiorstwa o kapitale krajowym. W strukturze produktowej eksportu największy udział mają statki, łodzie i konstrukcje pływające, a nieco mniejszy paliwa oraz maszyny i urządzenia elektryczne. Na tle całego kraju Pomorskie bardzo się wyróżnia pod względem dywersyfikacji kierunków eksportu, a także charakteryzuje się niższym udziałem Unii Europejskiej niż średnio w kraju. W strukturze geograficznej pomorskiego eksportu w 2019 r. największy udział miały Niemcy, Niderlandy i Francja. Na kolejnych pozycjach plasowały się Szwecja, Norwegia i Wielka Brytania.

³⁹ Wg raportu „Sektor Nowoczesnych Usług Biznesowych w Polsce – 2019” opracowanego przez Związek Liderów Sektora Usług Biznesowych ABSL.

⁴⁰ Wg raportu BSS in Tricity. 2020 Status Report, Invest in Pomerania.

⁴¹ Zainteresowanie przedsiębiorców terenami inwestycyjnym, pozwalającymi realizować pojedynczą inwestycje potwierdza również analiza zapytań inwestorów zgłoszonych do Invest in Pomerania.

⁴² Wydatki województw na działania marketingowe są niższe niż wydatki miast.

⁴³ 19% w 2018 r. Dane GUS

⁴⁴ Odpowiednio w 2019 i 2018 r., podczas gdy w 2015 r. województwo zajmowało 2. lokatę w kraju. Obliczenia własne na podstawie danych Izby Administracji Skarbowej i GUS

- Eksport produktów i usług w regionie stale rośnie. Coraz więcej przedsiębiorstw z sukcesem sprzedaje na rynkach zagranicznych produkty, których wyróżnikiem jest wysoka jakość, oryginalne wzornictwo i dobra cena. Wśród nich są kosmetyki, biżuteria, odzież, meble, nowoczesne jachty i łodzie jak również usługi IT, biotechnologia i farmaceutyka oraz produkty rolno – spożywcze. Ważną rolę we wsparciu eksportu odgrywają też Międzynarodowe Targi Gdańskie SA (MTG). Organizowane tam cykliczne wydarzenia targowe oraz wystawiennicze cieszą się dużym zainteresowaniem zagranicznego biznesu.
- Mimo dobrej pozycji eksportowej regionu nadal widoczne są ograniczone kompetencje oraz doświadczenia przedsiębiorców w zakresie internacjonalizacji działalności, a także niewielka świadomość korzyści z niej wynikających. Pomorskie produkty eksportowe są słabo rozpoznawalne za granicą, często występują pod obcą marką i mają niski stopień zaawansowania technologicznego. Negatywną cechą pomorskiego eksportu jest również niski udział produktów o wysokim poziomie zaawansowania technologicznego. Województwo w dużej mierze jest montownią dóbr projektowanych i konsumowanych za granicą⁴⁵.

Rośnie atrakcyjność inwestycyjna Pomorskiego, na co duży wpływ ma ugruntowana pozycja regionu w obszarze ICT oraz usług dla biznesu. Proeksportowa orientacja województwa wymaga wzmocnienia w postaci zwiększenia udziału usług świadczonych przez pomorskie przedsiębiorstwa w krajowej wartości dodanej eksportu.

Produktywność

- Nadrzędnym celem polityki gospodarczej, zarówno na szczeblu krajowym⁴⁶, jak i regionalnym, staje się produktywność gospodarki, która jest miarą tego, jak efektywnie wykorzystywane są posiadane zasoby. Produktywność gospodarki mierzona jest poprzez wydajność pracy oraz łączną produktywność czynników produkcji, która uwzględnia takie czynniki jak: kapitał ludzki, surowce, dane, organizacja, wiedza, innowacje technologiczne, nowe tendencje w zarządzaniu, współpraca sieciowa i siła marki. Spośród krajów OECD Polska zajmuje 30. pozycję pod względem produktywności (wartość 41,1 USD na godzinę pracy, przy średniej dla krajów OECD 57,2 USD). Województwo pomorskie, w porównaniu do innych regionów Polski, jest jednym z najbardziej produktywnych (po mazowieckim, dolnośląskim i śląskim). Pod względem wydajności pracy region od lat plasuje się w czołówce krajowej – 4. lokata (126,1 tys. zł w 2018 r.), co przekłada się na poziom PKB na mieszkańca⁴⁷. Jednocześnie niepokoi utrzymujący się w skali całego kraju i poszczególnych województw niski wzrost oraz poziom inwestycji, zwłaszcza inwestycji w produkty własności intelektualnej, w szczególności inwestycji przedsiębiorstw. Stwarza to realne zagrożenie dla utrzymania wysokiego tempa wzrostu PKB, a także wzrostu wydajności pracy.

⁴⁵ M. Dzierżanowski, „Koncepcja pozycjonowania Inteligentnych Specjalizacji Pomorza w globalnych łańcuchach wartości”, Gdańsk 2017.

⁴⁶ „Strategia Produktywności 2030” (projekt) (dostępne na stronie rządowej pod adresem www.gov.pl).

⁴⁷ „Strategia Produktywności 2030” (projekt) (dostępne na stronie rządowej pod adresem www.gov.pl).

Innowacyjność Pomorza

- Województwo pomorskie od wielu lat buduje ekosystem innowacji. Jest to proces długotrwały, wymagający konsekwencji w działaniu oraz szybkiego reagowania na potrzeby ze strony partnerów i interesariuszy regionalnych. Według raportu OECD, Pomorskie jest regionem o relatywnie wysokim potencjale przedsiębiorczości i innowacyjności⁴⁸. Kluczowym atutem regionu jest silny konglomerat uczelni (dwie uczelnie badawcze jako jeden z trzech takich regionów w Polsce, obok ośrodków akademickich z Warszawy i Krakowa), jednostek badawczych, dużych przedsiębiorstw, lokalnych klastrów i infrastruktury rozwoju start-upów.
- Pomimo wysokiej aktywności władz regionalnych oraz znacznych wysiłków mających na celu wzmocnienie regionalnej innowacyjności (strategia inteligentnych specjalizacji), Pomorski potencjał na tle regionów z krajów Europy Zachodniej nadal pozostaje niski. Pozycja regionu stopniowo poprawia się na przestrzeni ostatnich lat, nie jest to jednak zmiana szybka. Niewątpliwie w ostatnich latach Pomorskie wzmocniło się pod względem inwestycji sektora prywatnego w B+R oraz ochrony własności intelektualnej. Istnieje znacząca rozbieżność poziomu innowacyjności obserwowana w rankingach międzynarodowych oraz ogólnopolskich.
- W rankingu KE „Regional Innovation Scoreboard 2021” Pomorskie jest „wschodzącym innowatorem plus” i zajmuje dopiero 184. pozycję na 240 regionów europejskich objętych badaniem. Spośród 20 wskaźników opisywanych w indeksie, tylko w jednym Pomorskie wykracza poza średnią unijną, tj. odsetka osób w wieku 30-34 lata z wykształceniem wyższym. Na poziomie średniej unijnej kształtują się następujące wskaźniki: zgłoszenia wzorów, zgłoszenia znaków towarowych, zatrudnienie w sektorach wiodących czy zatrudnienie specjalistów ICT. Szczególnie niskie w porównaniu z Europą są natomiast wartości wskaźników dla zatrudnienia w innowacyjnych przedsiębiorstwach, współpracy innowacyjnych MŚP, innowatorów procesów biznesowych, innowatorów produktowych oraz liczby złożonych wniosków patentowych.
- W odniesieniu do innowacyjności na tle kraju w ostatnich latach Pomorskie plasowało się w czołówce województw o dużym potencjale innowacyjnym. W 2020 r. ponownie zajęło 4. miejsce w rankingu innowacyjności polskich regionów, za województwami: mazowieckim, małopolskim i dolnośląskim, zmniejszając jednocześnie dystans do lidera. Województwo pomorskie utrzymuje 3. pozycję pod względem nakładów na B+R w relacji do PKB (stosunek nakładów na B+R do PKB w 2019 r. wyniósł 1,69%). Wysoki jest również poziom nakładów sektora przedsiębiorstw na B+R w relacji do PKB, który wzrósł do 1,18% w 2019 r. Wysoki na tle kraju jest też udział nakładów sektora przedsiębiorstw na działalność B+R w nakładach na B+R ogółem – 69,7% (2. miejsce w kraju). Pracujący w B+R w Pomorskiem stanowią 1,27% mieszkańców aktywnych zawodowo oraz 1,31% pracujących ogółem, co plasuje region na 4. miejscu w Polsce (dane z 2019 r.).
- W 2019 r. udział przedsiębiorstw innowacyjnych w ogólnej liczbie przedsiębiorstw w województwie wyniósł 15,4%, co uplasowało Pomorskie na 7. miejscu w kraju, przy czym odsetek przedsiębiorstw usługowych wyniósł 14,5%, co było 3. wynikiem w Polsce, natomiast odsetek przedsiębiorstw przemysłowych wyniósł 16,2% (14. lokata). Pod względem udziału

⁴⁸ Badanie OECD w ramach Komitetu Lokalnego Rozwoju Gospodarczego i Zatrudnienia (LEED) 2017-2019 (org. Local Entrepreneurship Ecosystems and Emerging Industries. Case Study of Pomorskie, Poland).

sprzedaży wyrobów nowych lub istotnie ulepszonych w sprzedaży ogółem w przedsiębiorstwach przemysłowych (7,7%) region uplasował się na 10. miejscu w kraju.

- Pod względem zgłoszeń wynalazków województwo pomorskie utrzymuje w ostatnich latach stabilną pozycję, zajmując 9. miejsce w kraju w 2020 r. (w 2013 r. – 7. miejsce). Trudno zaobserwować wyraźny trend w przypadku liczby zgłoszonych wzorów użytkowych – w 2020 r. Pomorskie zajęło 5. miejsce pod tym względem, w roku 2018 była to pozycja 12., a w 2013 - 7. Urząd Patentowy RP w 2020 r. udzielił 110 patentów na wynalazki zgłoszone przez pomorskie podmioty (9. miejsce w kraju, w roku 2013 – 8. miejsce) oraz 20 praw ochronnych na wzory użytkowe (11. miejsce w kraju, w 2013 r. – 9. miejsce). Wśród podmiotów, które dokonały zgłoszeń co najmniej 9 patentów lub wzorów użytkowych w 2019 r. znalazła się Politechnika Gdańska z 44 zgłoszeniami. W porównaniu do lidera rankingu, jakim był Zachodniopomorski Uniwersytet Technologiczny w Szczecinie, było ich prawie trzykrotnie mniej (121 zgłoszeń). W rankingu znalazł się również Uniwersytet Gdański z 10 zgłoszeniami⁴⁹.
- Pomorskie na tle kraju charakteryzuje się poziomem cyfryzacji społeczeństwa i gospodarki powyżej średniej – w 2020 r. 98,7% (w 2013 r. 94,8%) przedsiębiorstw posiadało dostęp do Internetu (w Polsce 98,6%, w 2013 r. – 93,6%). W 2020 r. 75,1% przedsiębiorstw (w 2013 r. 67,3%) posiadało własną stronę internetową (w Polsce 71,3%, w 2013 r. – 66%). Natomiast do Internetu szerokopasmowego w 2020 r. dostęp miało 98,7% pomorskich przedsiębiorstw, co umiejscawia region powyżej średniej krajowej, która wynosi 98,6%⁵⁰ (w 2013 r. dostęp kształtował się na poziomie 82,2% i był poniżej średniej krajowej, która wynosiła 82,6%). W 2019 r. 36,8% pomorskich przedsiębiorstw wykorzystywało media społecznościowe (6. miejsce w kraju)⁵¹. W tym samym roku Pomorskie na tle kraju zajęło pierwsze miejsce pod względem udziału osób korzystających z komputera (87,8%) oraz regularnych użytkowników (80,1%), chociaż pod względem odsetka gospodarstw domowych wyposażonych w komputery region zajmuje dopiero 7. miejsce (84,7%). Podobnie sytuacja wygląda, jeśli chodzi o korzystanie przez gospodarstwa domowe z Internetu: Pomorskie zajmuje 1. pozycję pod względem odsetka regularnych użytkowników Internetu (85,4%), 2. miejsce pod względem odsetka osób korzystających z Internetu (88,4%) i 7. miejsce pod względem odsetka gospodarstw domowych posiadających dostęp do Internetu w domu⁵².
- Pomorskie posiada znaczny potencjał w zakresie rozwoju technologii informatycznych, takich jak: łączność w technologii 5G, algorytmy uczące się (sztuczna inteligencja), systemy autonomiczne (w tym pojazdy autonomiczne), IoT, chmura obliczeniowa, rozszerzona i wirtualna rzeczywistość, automatyka i robotyka oraz cyberbezpieczeństwo. W regionie znajdują się kluczowe ośrodki mające udział we wspieraniu przedsiębiorców w transformacji cyfrowej. Pomoc w usprawnianiu procesów produkcyjnych, produktów i usług świadczą m. in. Klaster Interizon (Krajowy Klaster Kluczowy) oraz jeden z pięciu w Polsce Hubów Innowacji Cyfrowych („Digital Innovation Hub”),

⁴⁹ [Raport roczny Urzędu Patentowego RP 2019](#), (dostępne na stronie Urzędu Patentowego RP pod adresem www.uprp.gov.pl).

⁵⁰ „Raport o sytuacji społeczno-gospodarczej województwa pomorskiego 2021”, Urząd Statystyczny w Gdańsku 2021 r.

⁵¹ „Społeczeństwo informacyjne w Polsce. Wyniki badań statystycznych z lata 2015-2019”, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa Szczecin 2019 r.

⁵² „Społeczeństwo informacyjne w Polsce. Wyniki badań statystycznych z lata 2015-2019”, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa Szczecin 2019 r.

prowadzony przez przedsiębiorstwo Voicelab AI Sp. z o.o. Ponadto na PG, najlepszej technicznej uczelni badawczej w Polsce⁵³, w 2020 r. uruchomiono Centrum Technologii Cyfrowych⁵⁴, w którym opracowywane są zaawansowane technologicznie rozwiązania z zakresu elektroniki, informatyki, automatyki, robotyki i mechatroniki oraz telekomunikacji, w tym nowe techniki projektowania układów i urządzeń stosowanych w branży ICT oraz innowacyjnych algorytmów przetwarzania danych. Europejska Agencja Kosmiczna uruchomiła na PG w 2020 r. ESA Lab w zakresie wykorzystania technologii kosmicznych i satelitarnych w gospodarce morskiej.

- W Pomorskiem zauważalny jest wzrost zainteresowania zastosowaniem technologii opartej na sztucznej inteligencji, który wywiera coraz mocniejszy wpływ na gospodarkę. Trójmiasto zajmuje 2. po Warszawie miejsce w Polsce pod względem liczby przedsiębiorstw korzystających ze sztucznej inteligencji w swoich produktach i usługach. Aż 11% przedsiębiorstw rozwijających lub oferujących usługi lub produkty wykorzystujące technologię sztucznej inteligencji znajduje się właśnie w Trójmieście⁵⁵. Dzięki inicjatywie SWP na początku 2020 r. zawiązała się grupa robocza ds. rozwoju AI, której partnerzy z branży ICT, szkolnictwa wyższego, administracji oraz inni prowadzą działania w celu zintegrowania wysiłków w zakresie tworzenia rozwiązań i usług wykorzystujących technologię AI. Przy Politechnice Gdańskiej od 2018 r. działa także klub AI Bay – Zatoka Sztucznej Inteligencji, którego celem jest integracja kompetencji osób i dostępu do zasobów uczelni w obszarze sztucznej inteligencji ukierunkowana na zwiększenie osiągnięć naukowych i opracowywanie innowacyjnych rozwiązań AI o potencjale wdrożeniowym. Utworzony został także AI Pomerania Hub w ramach działań Invest in Pomerania, którego działania związane są z wykorzystaniem sztucznej inteligencji.
- W województwie istnieje dobrze rozwinięta, ale nadal słabo skoordynowana, infrastruktura i oferta wsparcia przedsiębiorczości, w tym rozwoju i przyciągania start-upów. Dostępność usług informacyjnych i specjalistycznych dla przedsiębiorców, a także wyspecjalizowanych instytucji naukowych, inkubatorów czy klastrów świadczących konkretny typ usług, jest niewystarczająca. Niska jest też świadomość przedsiębiorców o korzyściach wynikających z tego typu usług. Brakuje dedykowanych punktów informacyjnych dla przedsiębiorców w systemie one-stop-shop, które kompleksowo informowałyby zarówno o obowiązujących przepisach, jak i narzędziach, z których przedsiębiorcy mogą korzystać. Tworzona oferta usług informacyjnych i specjalistycznych nie była dotąd wsparta kompleksowymi badaniami pomorskim firm, które pozwoliłyby trafniej dobierać narzędzia specjalistycznego wsparcia, definiować problemy i kierunki rozwoju.

Poziom innowacyjności w województwie pomorskim - relatywnie wysoki w odniesieniu do polskich regionów - jest dalece niezadowolający na tle UE. Dobrze rokuje stały wzrost udziału innowacyjnych przedsiębiorstw w gospodarce Pomorza, a także rozwój inicjatyw w obszarze ICT (w szczególności sztucznej inteligencji i cyfryzacji). Wzmocnienia wymaga oferta usług specjalistycznych dla przedsiębiorców.

Inteligentne Specjalizacje Pomorza

⁵³Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego, Lista uczelni wyróżnionych w 1. konkursie programu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego „Inicjatywa doskonałości – uczelnia badawcza” 2019.

⁵⁴W związku z uzyskaniem statusu uczelni badawczej na PG utworzono dodatkowo: Centrum BioTechMed, Centrum Ekotech oraz Centrum Materiałów Przyszłości.

⁵⁵Raport Digital Poland 2019 Map of the Polish AI, Edycja I, Warszawa 2019.

- Inteligentne Specjalizacje Pomorza zostały wybrane w 2015 r. oraz wskazane w I Porozumieniach na rzecz Rozwoju ISP. Tym samym nadano priorytetowe znaczenie inwestycjom w badania, rozwój i innowacje w obszarach:
 - a) Technologie offshore i portowo-logistyczne (ISP 1)
 - b) Technologie interaktywne w środowisku nasyconym informacyjnie (ISP 2)
 - c) Technologie efektywne w produkcji, przesył, dystrybucji i zużyciu energii i paliw oraz w budownictwie (ISP 3)
 - d) Technologie medyczne w zakresie chorób cywilizacyjnych i okresu starzenia (ISP 4).
- Rewizji obszarów ww. specjalizacji dokonano w 2018 r., zwińczając ten proces podpisaniem II Porozumień w 2019 r. Podpisane Porozumienia potwierdziły trafność wyboru dotychczasowych kierunków technologicznych branż o największym potencjale rozwoju oraz umożliwiły dalsze budowanie sieci współpracy w regionie i tworzenie innowacyjnych łańcuchów produkcji pomiędzy przedsiębiorstwami w ramach konsorcjów czy grup interesów.
- Obecne działania prowadzone w ramach specjalizacji skupiają się na wielu obszarach. W przypadku specjalizacji morskiej (ISP 1) współpraca rozwija się w kierunku digitalizacji logistyki portowej i cyfrowej modernizacji specjalizacji morskiej. Wyzwaniem jest rozwijanie tematycznych grup branżowych, dotyczących edukacji kadr dla branży morskiej oraz zagadnień związanych z wykorzystaniem nowych technologii, w tym kosmicznych i satelitarnych oraz paliw alternatywnych w obszarach offshore i portowo-logistycznych. Dotychczas wsparto m. in. takie projekty jak: prototyp statku drobnicowego, wyposażonego w innowacyjny system potrójnego zasilania w energię, system rejestracji lądowego pasa strefy brzegowej i części podwodnej, prototyp pełnomorskiego katamaranu z autorskim napędem hybrydowym czy autorski system do automatycznego oczyszczania wód z zanieczyszczeń ropopochodnych i biologicznych. Nakłady inwestycyjne na gospodarkę morską w województwie pomorskim w 2019 r. (1,93 mld zł) stanowią ok. 63% nakładów w kraju (1. miejsce przed zachodniopomorskim i warmińsko-mazurskim), co ma istotne znaczenie dla rozwoju ISP 1. Natomiast widoczny jest trend wzrostowy w przypadku wartości brutto środków trwałych w gospodarce morskiej (wzrost z 13,99 mld zł w 2015 r. do 17,29 mld zł w 2019 r.), co świadczy o rosnącym wyposażeniu obszaru specjalizacji w kapitał i wzroście jego wartości ogółem.
- Specjalizacja ICT (ISP 2) opiera się na znacznej aktywności uczestników podążających za rozwojem technologii w zakresie megatrendów branżowych, szczególnie powiązanych ze sztuczną inteligencją czy systemami autonomicznymi. Przeciętne zatrudnienie w sektorze informacji i komunikacji ulega corocznemu zwiększeniu. W ciągu ostatnich sześciu lat wzrosło o ok. 65% (w 2013 r. zatrudnionych było 11,2 tys. osób, a w 2019 r. – 18,5 tys.), co dało 5. miejsce pod względem liczby zatrudnionych osób w branży ICT wśród województw w Polsce (2019 r.). Obecne zatrudnienie w 2020 r. w sektorze IT wyniosło 25,5 tys. osób⁵⁶. Obrazuje to wzrost znaczenia branży dla regionu i określa jej potencjał rozwojowy i konkurencyjność na tle innych regionów. Szansą do dalszego rozwoju tej branży może być między innymi intensyfikacja projektów związanych z gromadzeniem, analizą i wizualizacją danych oraz tworzeniem innowacyjnych systemów. Szybki wzrost potencjału ISP 2 możliwy jest dzięki dostępowi do zaplecza badawczego, m. in. interdyscyplinarnego laboratorium FutureLab, Innowacyjnych Zastosowań Informatyki, Zanurzonej Wizualizacji Przestrzennej, Akustyki Fonicznej

⁵⁶ Dane źródłowe: Agencja Rozwoju Pomorza S.A.

czy Laboratorium Badawczego Hydroakustyki – a także dostęp do wiedzy i międzynarodowych sieci powiązań tworzonych w ramach dużych wysokobudżetowych inicjatyw europejskich: InSecTT (sztuczna inteligencja, IoT), BEYOND5 (systemy komunikacyjne przyszłości), SECREDAS (cybersecurity) i innych.

- Działania specjalizacji energetycznej (ISP 3) skupiają się głównie na skutecznej transformacji od energii kopalnej do energii odnawialnej. Systematycznie wzrasta udział energii odnawialnej na Pomorzu w produkcji energii elektrycznej ogółem. Zdecydowana większość inwestycji w odnawialne źródła energii była i jest realizowana z wykorzystaniem dedykowanych źródeł finansowania, takich jak dotacje i specjalne kredyty. Nakłady i efekty finansowania projektów OZE od 2007 r. w województwie wynoszą odpowiednio 1,46 mld zł i 124 mln zł/rok a produkcja 597,7 GWh/rok. Aktywność specjalizacji rozwija się w kierunku: budownictwa ekologicznego i efektywnego energetycznie, magazynowania energii czy wykorzystania nowych paliw, w tym wodoru (Pomorska Dolina Wodorowa). Pomorskie na tle innych województw może pochwalić się stosunkowo silnym zapleczem przemysłowo-badawczym w obszarze ISP 3. Znajdują się tutaj siedziby spółek należących do Grupy Energa – zarówno odpowiadających za wytwarzanie energii, jak i jej dystrybucję oraz sprzedaż, Grupa Lotos oraz jednostki naukowe m. in. Politechnika Gdańska, Instytut Energetyki (oddział Gdańsk) oraz Instytut Maszyn Przepływowych Polskiej Akademii Nauk z odpowiednią infrastrukturą badawczą, Laboratorium Inteligentnej Energetyki LAB-6 i Laboratorium Innowacyjnych Technologii Elektroenergetycznych Integracji Odnawialnych Źródeł Energii - LINTE² przy wydziale Elektrotechniki i Automatyki PG, którego głównym zadaniem jest prowadzenie badań oraz prac rozwojowych w zakresie systemów i urządzeń elektroenergetycznych, oraz rozproszonych systemów sterowania w elektroenergetycznych stacjach i centrach dyspozytorskich. Jest ono najnowocześniejszym laboratorium w Polsce.
- Specjalizacja powiązana z technologiami medycznymi (ISP 4) ukierunkowała swoje działania na przygotowanie technologii pod potrzeby jednostek medycznych i opiekuńczych oraz ich odbiorców – pacjentów. Lokalne start-upy i przedsiębiorstwa współpracują z uczelniami i kadrą medyczną, uczestnicząc we wspólnych projektach oraz inicjatywach sieciujących, co sprzyja wdrażaniu najnowszych technologii w regionalnych szpitalach, np. wykorzystujących sztuczną inteligencję. Specjalizacja reaguje na potrzeby rynkowe oraz sytuację na świecie, chociażby poprzez rozwijanie tematyki badawczej dotyczącej wirusologii czy leczenia uzdrowiskowego. Istotną rolę w ramach ISP 4 pełni na Pomorzu biotechnologia, posiadająca wykształconą kadrę stanowiącą przewagę regionu pod względem m.in. przyciągania inwestorów. W 2019 r. region zajmował 4. miejsce w kraju zarówno pod względem liczby przedsiębiorstw prowadzących działalność w dziedzinie biotechnologii, jak i pod względem personelu, w tym obszarze w przedsiębiorstwach. Nakłady wewnętrzne na B+R w dziedzinie nauk medycznych i nauk o zdrowiu wzrosły o blisko 154% w ciągu 7 lat (2013 r. - 181 mln zł, 2019 r. – 461,5 mln zł), co daje województwu pomorskiemu 2. pozycję w Polsce po woj. mazowieckim i świadczy o większej skłonności do wdrażania innowacji w obszarze specjalizacji zdrowotnej.
- Nieodzownym elementem, wzmacniającym proces przedsiębiorczego odkrywania prowadzony w ramach ISP, są pomorskie klastry. W 2018 r. w województwie pomorskim istniało 20 klastrów, wśród których znalazły się dwa Krajowe Klastry Kluczowe: Interizon i Klaster Logistyczno-Transportowy Północ-Południe. W ostatnich latach powstał na Pomorzu również Klaster – Grupa Bezpieczny Bałtyk, którego celem jest zminimalizowanie lub likwidacja zagrożeń ze strony zatopionej broni konwencjonalnej lub chemicznej oraz zagrożeń ze strony paliw zalegających

w zatopionych wrakach. Utworzono również Klaster Technologii Wodorowych, działający na rzecz zwiększenia znaczenia technologii wodorowych oraz czystych technologii węglowych. Klasy najczęściej oferują swoim członkom usługi związane z doradztwem, organizacją spotkań i wydarzeń branżowych oraz wspólną promocją. Klaster Interizon do tej oferty dołączył m. in. portal „Baza Inżynierów” ułatwiający dostęp do pracowników, stażystów i praktykantów oraz darmowe szkolenia e-learningowe dla przedsiębiorstw klastra. Niektóre z klastrów podążają za nowymi trendami technologicznymi, dotyczącymi m. in. nowoczesnych technologii energetycznych (w tym technologii wodorowych – Klaster Technologii Wodorowych), realizując międzynarodowe projekty (np. COSMENERG – Bałtycki Klaster Ekoenergetyczny i INNOLABS – Klaster Interizon), czy działając w międzynarodowych sieciach i platformach współpracy klastrowej (np. European Cluster Collaboration Platform). Obecnie większość klastrów aktywnie angażuje się w rozwój ISP będąc członkami Rad ISP lub pełniąc rolę lidera ISP. Wśród sygnatariuszy, członków Rady ISP3 są również przedstawiciele klastrów energii, które uzyskały Certyfikat Pilotażowego Klastra Energii⁵⁷.

- Przedsiębiorstwa skupione wokół obszarów ISP chętnie realizują projekty B+R finansowane ze środków UE będących w dyspozycji regionu. Największą aktywność wśród obszarów specjalizacji wykazuje ISP 2 – 26 podpisanych umów, natomiast pozostałe specjalizacje realizują podobną liczbę projektów (ISP 1 – 14, ISP 3 – 13, ISP 4 – 15), uzyskując łącznie blisko 168,6 mln zł dofinansowania⁵⁸.

Inteligentne Specjalizacje Pomorza, pozostając kluczowymi dla rozwoju gospodarczego regionu branżami technologicznymi, potrzebują pogłębienia współpracy oraz dalszej animacji w obszarach o wysokim potencjale B+R przy aktywnym udziale klastrów oraz zaangażowaniu pomorskich uczelni badawczych oraz Instytucji Otoczenia Biznesu.

Rynek pracy

- W ostatnich latach sytuacja na pomorskim rynku pracy poprawiła się. Wynika to m. in. ze zmian demograficznych, ale także z prowadzonej w regionie konsekwentnej polityki w zakresie rynku pracy oraz tworzenia korzystnego klimatu do rozwoju przedsiębiorczości. Odzwierciedleniem takiego stanu rzeczy są wskaźniki GUS świadczące o dobrej koniunkturze na rynku pracy, takie, jak m.in: współczynnik aktywności zawodowej, wskaźnik zatrudnienia, czy liczba dostępnych ofert pracy.
- Problemem nadal cechującym pomorski rynek pracy, jak i całego kraju, jest niska wydajność pracy. Jest to spowodowane w głównej mierze niewłaściwym zarządzaniem oraz złą organizacją miejsc pracy, w tym niskim poziomem ich usprzętowania. Powolny wzrost wydajności pracy skutkuje odbiegającym od poziomu UE niskim poziomem wynagrodzenia.
- Aktywność zawodowa mieszkańców regionu jest coraz wyższa – od 2013 r. współczynnik aktywności zawodowej zwiększył się o 3,0 p.p. i w 2019 r. osiągnął jeden z najwyższych poziomów

⁵⁷ W roku 2018 Ministerstwo Energii ogłosiło dwa konkursy dla Klastrów Energii. W obu konkursach 66 klastrów otrzymało Certyfikat Pilotażowego Klastra Energii. Wśród nich jest 5 z województwa pomorskiego tj.: energy REGION Gajewo, Gniewiński Klaster Energii, Kwidzyński Klaster Energii, Przechlewski Klaster Energii, Słupski Klaster Bioenergetyczny.

⁵⁸ Stan w I kwartale 2020 r.

w kraju – 58,8% (3. miejsce po województwie mazowieckim i wielkopolskim – awans z 6. miejsca w 2013 r.). W 2020 r. współczynnik ten w województwie wyniósł 58,4% (2. miejsce po województwie mazowieckim).

- Konsekwencją zmiany liczby pracujących jest zmiana wielkości wskaźnika zatrudnienia – w 2019 r. wyniósł on 57,2% i był wyższy niż w 2013 r. o 7,0 p.p. W 2020 r. obserwujemy zmniejszenie jego poziomu do 56,2%. Wskaźnik zatrudnienia dla osób w wieku produkcyjnym w 2019 r. był na znacząco wyższym poziomie 77,1% (76,6% w 2020 r.), jednak niekorzystnym zjawiskiem są znaczące różnice w wielkości tego wskaźnika w podziale na płeć: dla kobiet wynosił on 70,2%, a dla mężczyzn 83,2% (odpowiednio 69,4% i 83,1% w 2020 r.). Z kolei wskaźnik zatrudnienia osób w wieku 50+ w 2019 r. wynosił 35,8% (dla kobiet – 27,8%, dla mężczyzn – 45,6%) i wzrósł nieznacznie w 2020 r. do 36,1% (dla kobiet – 28%, dla mężczyzn – 46,1%). Jest to związane zarówno z wcześniejszym przechodzeniem kobiet na emeryturę, jak również z podejmowaniem decyzji o pozostawaniu w bierności zawodowej z uwagi na liczne bariery ograniczające ich aktywność zawodową, na które napotykają na rynku pracy. Są to m. in. nieelastyczny czas pracy, nieatrakcyjne finansowo i pod kątem środowiska miejsca pracy, obciążenie obowiązkami domowymi i opiekuńczymi oraz niewystarczająca dostępność do instytucji świadczących usługi opiekuńcze dla małych dzieci.
- Struktura pracujących w województwie od lat różni się od średniej w kraju. Największe różnice występują w przypadku rolnictwa oraz usług. Pomorskie w 2019 r. było trzecim z kolei województwem o najwyższym udziale osób pracujących w usługach – 62,8% (po województwie mazowieckim – 67,3% i zachodniopomorskim – 63,7%). W porównaniu z 2013 r. sytuacja tych regionów zmieniła się w niewielkim stopniu (wzrost o ok. 1 p.p.). Natomiast udział pracujących w rolnictwie w województwie pomorskim w 2019 r. był jednym z najmniejszych – 5,7% i spadł o 1,3 p.p. od 2013 r. Mniejszy udział charakteryzował jedynie województwo śląskie (2,3%), dolnośląskie (3,9%) i zachodniopomorskie (5,3%), które w 2013 r. notowało większy o 1 p.p. udział pracujących w rolnictwie niż pomorskie. Najwyższy odsetek pracujących w rolnictwie notowany jest w subregionie chojnickim. Z kolei w przypadku udziału pracujących w przemyśle utrzymującego się na poziomie 31%, Pomorskie spadło z 8. na 11. pozycję w kraju. W 2020 r. odsetek pracujących w rolnictwie pozostał na tym samym poziomie (był to 2. najmniejszy wynik w kraju), w usługach nieznacznie spadł (o 0,2 p.p.), natomiast w przemyśle nieznaczny wzrost o 0,4 p.p. spowodował awans na 9. pozycję w kraju.
- Pomorskie cechuje się wysoką jakością życia i jest jednym z atrakcyjniejszych regionów pod tym względem. Saldo migracji wzrosło z 1 863 osób w 2013 r. do 6 336 w 2019 r., co plasuje Pomorskie na 3. miejscu w kraju (po województwie mazowieckim i małopolskim). W 2020 r. saldo migracji w regionie spadło do 4 209 osób przy zachowaniu 3. pozycji w kraju (po województwie mazowieckim i dolnośląskim). Jednocześnie region był jednym spośród pięciu województw, które notują saldo dodatnie. W 2020 r. do tego grona dołączyło Opolskie. Według danych GUS, w województwie pomorskim w ciągu ostatnich sześciu lat przeciętne miesięczne wynagrodzenia brutto w gospodarce narodowej systematycznie rosło i w 2020 r. wynosiło 5 519 zł. Było to 3. najwyższe wynagrodzenie w Polsce⁵⁹.

⁵⁹ Po województwie mazowieckim – 6 510 zł i dolnośląskim – 5 654 zł. Źródło: GUS.

- Jednym z wyzwań, z jakimi mierzy się pomorski rynek pracy, są postępujące zmiany demograficzne, w tym starzenie się społeczeństwa. Pomimo, że Pomorskie wciąż ma najwyższy w Polsce przyrost naturalny na poziomie -0,5 na 1000 mieszkańców w 2020 r. (do 2019 r. wyróżniało się na tle reszty kraju dodatnim przyrostem naturalnym), to stale zmniejsza się liczba ludności w wieku produkcyjnym, a rośnie liczba osób w wieku poprodukcyjnym. W 2020 r. współczynnik starości demograficznej (udział osób w wieku 65 lat i więcej) wyniósł 17,4% (w kraju 18,6%), a odsetek dzieci (0-14 lat) – 16,9% (w kraju 15,4%). Pomorskie na tle innych województw wypada statystycznie dobrze pod względem odsetka osób starszych 65+, choć jednocześnie tempo wzrostu współczynnika obciążenia demograficznego osobami starszymi jest wyższe niż średnia w Polsce (w latach 2013-2020 wskaźnik ten wzrósł z 19,2 do 26,5 czyli o 38%, a w Polsce średnio o 34,3%). Relatywnie dobra na tle innych regionów sytuacja demograficzna nie zapewnia zastępowalności pokoleń oraz nie zaspokaja rosnących potrzeb rynku pracy⁶⁰.
- Kolejnym wyzwaniem, z jakim mierzy się rynek pracy, jest sytuacja kobiet. Aktualne badania wskazują na niewystarczające wykorzystanie potencjału kobiet, mimo ogromnego zasobu wiedzy, doświadczeń i wykształcenia. Mimo wysokiego wykształcenia (ponad połowa kobiet aktywnych zawodowo ma obecnie wyższe wykształcenie - 53%, dwukrotnie więcej niż 15 lat temu)⁶¹, udział kobiet w awansie na najwyższe stanowiska w biznesie jest bardzo niski. Wśród największych polskich przedsiębiorstw, które należą do czołówki firm Europy Środkowej, w 30% zarządów zasiada kobieta, a tylko w 4% firm to kobieta jest prezesem. Podobnie jest w spółkach notowanych na warszawskiej giełdzie, gdzie w co czwartym zarządzie jest kobieta (kobiety zajmują blisko 16% miejsc w radach nadzorczych i 13% w zarządach spółek giełdowych), a tylko 6% firm kierowanych jest przez kobietę prezesa⁶². To są przeciętne dane dla blisko pół tysiąca spółek giełdowych. Jednak gdy analizujemy informacje o największych w kraju firmach sytuacja jest znacznie gorsza. Według Krajowego Rejestru Sądowego, w liczącej 100 firm elicie krajowych przedsiębiorstw, tylko jedna ma prezesa kobietę⁶³. Dodatkowo, luka płacowa pomiędzy kobietami a mężczyznami zmniejsza się bardzo powoli. Według danych opublikowanych przez Europejski Urząd Statystyczny, średnia luka płacowa w 2019 r., w Unii Europejskiej wyniosła 14.1 proc. na niekorzyść kobiet. Polska w tym zestawieniu wypadła lepiej (8,5%), ale gorzej niż 2016 r., kiedy ta różnica wyniosła 7,2%⁶⁴. Warto podkreślić, że luka płacowa jest wyższa w sektorze prywatnym. W Polsce w sektorze publicznym, w którym sposób ustalania wynagrodzeń jest sformalizowany, luka płacowa jest niska (3,8%). W sektorze prywatnym zaś sięga ona 16,6%, dlatego w warunkach polskich realizacja działań w zakresie przeciwdziałania nierównościami w wynagrodzeniach spoczywa w głównej mierze właśnie na pracodawcach z sektora prywatnego.

⁶⁰ Dane GUS.

⁶¹ Iga Magda „Jak zwiększyć aktywność zawodową kobiet”, Instytut Badań Strukturalnych IBS Policy Paper, 01/2020.

⁶² Frańczak H., Georgijew I.: Deloitte: Kobiety i władza w biznesie. „Thinktank”, 2012; Raport Deloitte pt. „Women in the Boardroom: A Global Perspective”, 2019, <https://www2.deloitte.com/global/en/pages/risk/cyber-strategic-risk/articles/women-in-the-boardroom-global-perspective.html>

⁶³ Forbes, Przywództwo w polskich molochach nie dla kobiet, www.forbes.pl/biznes/kobiety-w-najwiekszych-polskich-spolkach-prezeski-czlonkinie-rad-nadzorczych/4pv1rrp

⁶⁴ Eurostat, Gender pay gap statistics, www.ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Gender_pay_gap_statistics

- W ostatniej dekadzie w województwie pomorskim odnotowano około 30-procentowy wzrost liczby pracujących oraz spadek stopy bezrobocia do rekordowo niskiego poziomu 4,4% w 2019 r. W roku 2013 wskaźnik ten był trzykrotnie wyższy i wynosił 13,2%. W 2020 r. stopa bezrobocia rejestrowanego wzrosła do 5,9%. Trendy demograficzne, migracje oraz stosunkowo duża liczba miejsc pracy sprawiły, że już ponad połowa pomorskich przedsiębiorstw w 2019 r. deklaruje problemy ze znalezieniem pracowników. Niekorzystne zjawiska wzmacniane były dodatkowo przez silnie zróżnicowany geograficznie popyt na pracę oraz niską mobilność zawodową i przestrzenną mieszkańców, wynikającą m. in. z niewystarczająco rozbudowanej sieci połączeń komunikacyjnych. Szczególnie odczuwalny był niedobór pracowników w branżach takich jak: informatyka, transport i logistyka, opieka nad osobami starszymi, budownictwo i gospodarka morska.
- Istotne jest przestrzenne zróżnicowanie bezrobocia. Powiaty usytuowane we wschodniej i zachodniej części województwa charakteryzują się wyższą stopą bezrobocia niż te w części środkowej, chociaż te dysproporcje zmniejszają się. Najniższy poziom bezrobocia występuje w Trójmieście i w powiecie kartuskim (w 2019 r. 2,5%), najwyższy - w powiatach wschodnich: nowodworskim (w 2019 r. 12,1%), mimo drugiego co do wielkości największego spadku od 2013 r. (o 18,6 p.p.), i malborskim (w 2019 r. 10,0%). Największym spadkiem bezrobocia od 2013 r. cechował się powiat sztumski (o 18,7 p.p.). Na kolejnych miejscach pod tym względem znalazły się powiaty: malborski (15,6 p.p.), słupski (15,3 p.p.), człuchowski (14,7 p.p.), bytowski (14,3 p.p.). Nadal utrzymuje się przestrzenne zróżnicowanie bezrobocia zgodnie z wyżej opisanym podziałem. W 2020 r. najniższy poziom bezrobocia występował w Trójmieście i w powiecie kartuskim (4%), zaś najwyższy w powiatach nowodworskim (14,9%), malborskim (11,8%) i człuchowskim (11,5%). Pozytywnym wynikiem jest zmniejszenie się udziału długotrwale bezrobotnych z 49,5% w 2013 r. do 42,3% w 2019 r. (spadek o 7,2 p.p.) w liczbie bezrobotnych ogółem w województwie w okresie ostatnich sześciu lat. W 2020 r. udział osób długotrwale bezrobotnych wyniósł 42,1%.
- W 2019 r. w województwie pomorskim umożliwiono podjęcie legalnej pracy 161,4 tys. obcokrajowcom (w znaczącej części obywateli Ukrainy), w tym Wojewoda Pomorski wydał 30,4 tys. zezwoleń na pracę, a powiatowe urzędy pracy 2,2 tys. zezwoleń na pracę sezonową i wpisały do ewidencji 128,8 tys. oświadczeń pracodawców o powierzeniu wykonywania pracy bez konieczności uzyskania zezwolenia na pracę (w latach 2012-2019 ich liczba wzrosła prawie 16-krotnie). Stawiało to region na 6. miejscu w kraju po województwach: mazowieckim, dolnośląskim, wielkopolskim, małopolskim i łódzkim. W 2020 r. umożliwiono podjęcie legalnej pracy 151,7 tys. obcokrajowcom, w tym Wojewoda Pomorski wydał 23,4 tys. zezwoleń na pracę, a powiatowe urzędy pracy blisko 2,5 tys. zezwoleń na pracę sezonową i wpisały do ewidencji 126 tys. oświadczeń pracodawców o powierzeniu wykonywania pracy bez konieczności uzyskania zezwolenia na pracę. Region tym samym utrzymuje 6. miejsce w kraju⁶⁵.
- Większość z 30,4 tys. zezwoleń na pracę wydanych przez Wojewodę Pomorskiego w 2019 r. dotyczyła takich grup zawodowych jak: robotnicy przemysłowi i rzemieślnicy (43,48%), pracownicy wykonujący prace proste (32,23%) oraz operatorzy i monterzy (10,44%). Zezwolenia uzyskało 196 informatyków (0,64%), jedynie 6 lekarzy (0,02%) oraz 1 pielęgniarka/położna. Wydane przez Wojewodę Pomorskiego w 2020 r. zezwolenia na pracę dotyczące poszczególnych grup

⁶⁵ [Dane Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej dot. zatrudnienia cudzoziemców](#), (dostępne na Portalu Publicznych Służb Zatrudnienia pod adresem: www.psz.praca.gov.pl), 2020 r.

zawodowych w głównej mierze zachowały proporcje z poprzedniego roku, jednak z pewnym wzrostem udziału informatyków do 0,83% (195 osób) i lekarzy do 0,05 (11 osób)⁶⁶. Niski odsetek osób z wysokimi kwalifikacjami, które otrzymują pozwolenie na pracę wiązać się może z problemami z nostryfikacją dokumentów potwierdzających wykształcenie i uzyskaniem prawa do wykonywania zawodu na terenie Polski.

- Dane ilustrujące uczestnictwo osób dorosłych w doksztalcaniu, w przedziale wiekowym 25 – 64 lata, pokazują, że Polska w 2019 r. ze wskaźnikiem kształcenia ustawicznego na poziomie 4,8%, na tle innych krajów Unii Europejskiej (wskaźnik 11,1%), ma jeden z niższych wyników. W 2020 r. wskaźniki te uległy zmniejszeniu do poziomu 3,7% w Polsce i 9,2% w UE. Dla porównania w Szwecji wskaźnik ten w 2019 r. wynosił 34,3%, Finlandii - 29%, a Danii - 25,3%, a w 2020 r. odpowiednio: 28,6%, 27,3% i 20%.
- W Polsce w okresie 2013 - 2019 wskaźnik uczestnictwa dorosłych w kształceniu ustawicznym wzrósł o 0,5 p.p. Co więcej, częściej kobiety (5,4% w 2019 r.) niż mężczyźni (4,2%) podnosiły swoje umiejętności, uczestnicząc w różnych formach doksztalcania. Pomorskie, z wynikiem 5,9%, przez wiele lat utrzymywało 2. miejsce w kraju pod względem udziału osób dorosłych w kształceniu ustawicznym, zaraz po województwie mazowieckim, ale w 2019 r. spadło na 3. pozycję (do czołówki dołączyło województwo dolnośląskie), a w 2020 r. osiągając poziom 4,1% znalazło się na 5. miejscu (za województwami: mazowieckim, dolnośląskim, małopolskim, lubelskim).
- W latach 2014-2020 pomorscy pracodawcy otrzymali ponad 51 mln zł na szkolenia podnoszące kwalifikacje pracowników. 8,3 tys. pracodawców złożyło wnioski o przyznanie środków z Krajowego Funduszu Szkoleniowego (KFS), a 6,5 tys. pracodawców je otrzymało. Ze szkoleń dofinansowanych ze środków KFS skorzystało łącznie 35,4 tys. osób, z czego: 34 tys. pracowników i 1,4 tys. pracodawców (właścicieli przedsiębiorstw).

Pomimo znacznej poprawy sytuacji w obszarze aktywności zawodowej, zatrudnienia oraz tworzenia nowych miejsc pracy, zasadniczym problemem rynku pracy województwa pomorskiego jest wydajność. Dodatkowo saldo migracji oraz dodatni przyrost naturalny nie powstrzymuje procesu kurczenia się populacji oraz zasobów pracy, co wskazuje na potrzebę bardziej efektywnych działań ukierunkowanych na podnoszenie kwalifikacji pracowników i wydłużanie ich aktywności zawodowej, wykorzystanie talentów i aktywizację osób biernych zawodowo, a także pozyskiwanie pracowników spoza regionu, także zza granicy.

Talenty

- Jednym z największych wyzwań regionu jest pozyskiwanie kapitału ludzkiego - przyciąganie, rozwój i zatrzymanie talentów, w szczególności z zagranicy. Talent⁶⁷ jest obecnie kluczowym

⁶⁶ [Dane Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej dot. zatrudnienia cudzoziemców](#), (dostępne na Portalu Publicznych Służb Zatrudnienia pod adresem: www.psz.praca.gov.pl), 2020 r.

⁶⁷ Definicja "talentu" odnosi się do zasobów ludzkich. Talentem dla regionu/ miasta/ przedsiębiorstwa będzie każda osoba o takich zdolnościach i umiejętnościach, która potrafi wytworzyć wartość dodaną do innych posiadanych zasobów, np. infrastruktury naukowo-badawczej czy przemysłowej i w sposób niestandardowy przyczynić się do realizacji strategii przedsiębiorstwa lub organizacji, wykazując przy tym ponadprzeciętne predyspozycje do dalszego rozwoju swoich

czynnikiem decydującym o wynikach i perspektywach rozwoju wielu przedsiębiorstw. Polska znajduje się na 44. miejscu w globalnym rankingu przyciągania talentów „Global Talent Competitiveness Index 2020” (GTCI), przy czym pozycja naszego kraju obniża się od kilku lat. Ranking GTCI uwzględnia kilkadziesiąt wskaźników pogrupowanych według zagadnień związanych z pozyskiwaniem i utrzymaniem talentów, a także nabywaniem przez nich wiedzy i umiejętności. Wśród analizowanych wskaźników są takie jak np. poziom wydatków na B+R, dostęp do sieci szerokopasmowej, PKB per capita, liczba studentów zagranicznych, poziom tolerancji migrantów, jakość życia, jakość środowiska, jakość szkolnictwa wyższego, wydatki na szkolenia, bezpieczeństwo, koszty życia czy połączenia lotnicze. Dotychczas w Polsce nie przeprowadzono badań regionalnych w zakresie przyciągania talentów, nie ma jednak podstaw by przypuszczać, że województwo pomorskie różni się znacząco pod względem przyciągania talentów od całego kraju, choć region osiągnął duże postępy w takich obszarach jak przyciąganie inwestycji, wydatki na innowacje czy jakość życia.

- Choć Pomorskie na tle innych regionów polskich, jak również europejskich, notowane jest bardzo wysoko, jako jedno z najbardziej przyjaznych miejsc do życia i pracy, to siła przyciągania Pomorza oddziałuje w większym stopniu na mieszkańców innych polskich regionów, niż obcokrajowców (korzystne saldo migracji, zarówno w ruchu wewnętrznym, jak też w zagranicznym). Pomorskie uczelnie przyciągają młodzież z małych miast i sąsiednich województw, a absolwenci szkół średnich z Trójmiasta stosunkowo często wybierają uczelnie w Krakowie, Warszawie czy Wrocławiu.
- Problemem jest utrzymanie wykształconych lub wykwalifikowanych pracowników w regionie. Istotnym czynnikiem migracji dla wysoko wykwalifikowanych pracowników oprócz dochodów, są również możliwości rozwoju zawodowego i społecznego. Duże znaczenie dla przyciągania pracowników ma oferta mieszkaniowa. Pomorskie przegrywa w tym obszarze zbyt małą liczbą tanich mieszkań na wynajem, słabą ofertą socjalną, a także niewystarczającą liczbą miejsc opieki nad małymi dziećmi.
- Niedobór talentów staje się coraz bardziej odczuwalny w coraz większej liczbie dziedzin. Obecnie na Pomorzu aż 53 na 168 zawodów określanych jest jako deficytowych⁶⁸. Wśród najbardziej poszukiwanych osób na rynku pracy są pracownicy z branży budowlanej, medyczno-opiekuńczej, transportowo-spedycyjnej, edukacyjnej i gastronomiczno-turystycznej⁶⁹. Należy jednak zauważyć, że brakuje także wysoko wykwalifikowanych specjalistów, w tym w szczególności informatyków.
- Niedobór talentów na pomorskim rynku pracy jest pogłębiany przez rosnące zapotrzebowanie na dobrze wykwalifikowane kadry. Tylko w rozwijającym się sektorze nowoczesnych usług dla biznesu), którego jednym z liderów rozwoju jest Trójmiasto, w ciągu ostatnich 3 lat

umiejętności. Do talentów w ten sposób zalicza się nie tylko wysokiej klasy specjalistów z wykształceniem wyższym, lecz także wykwalifikowanych pracowników oraz pracowników o wysokim potencjale rozwoju.

⁶⁸ Barometr zawodów, WUP 2020. Barometr zawodów jest sporządzany przez WUP na podstawie zapotrzebowania przekazywanego do powiatowych urzędów pracy.

⁶⁹ Brakuje m. in. cieśli, betoniarzy, dekarzy, kierowców, lakierników, mechaników, murarzy, pracowników fizycznych w produkcji i spedytorów, lekarzy, pielęgniarek i położnych, psychoterapeutów, ratowników medycznych, pracowników socjalnych oraz nauczycieli wielu specjalności.

(2017-2020) nastąpił wzrost liczby miejsc pracy o 65%. Obecnie sektor zatrudnia ok. 30 tys. osób, co daje Trójmiastu silną 4. pozycję po aglomeracjach krakowskiej, warszawskiej i wrocławskiej.

- Pogłębiającą się lukę na rynku pracy, szczególnie w wąskich specjalizacjach, pracodawcy upatrują m. in. w tym, że pracownicy nie nadążają za zdobywaniem nowych umiejętności wobec szybkiego rozwoju technologii⁷⁰. Niewystarczająca podaż talentów wynika też z niskich nakładów przedsiębiorstw na szkolenia własnych zasobów – ich udział w kształceniu ustawicznym, mimo nieznacznego wzrostu, ciągle pozostaje na bardzo niskim poziomie.
- Brakuje badań wskazujących na wpływ migracji na rozwój gospodarczy na poziomie regionalnym. Jeżeli chodzi o Polskę, to w wyniku fali emigracji w latach 1999-2012 Polska straciła, według analiz Międzynarodowego Funduszu Walutowego, ok. 1,9% PKB, co było związane z kosztem utraconych pracowników oraz zmniejszeniem produkcji przemysłowej⁷¹. W 2016 r. na stałe za granicą przebywało 2,5 mln Polaków, a od roku 2004 z Polski wyemigrowało łącznie 1,5 mln osób⁷². Ocenia się, że w tej liczbie znajdowało się ponad 30 tys. wysoko wykwalifikowanych pracowników segmentu STEM (Science, Technology, Engineering, Mathematics). Województwo pomorskie, podobnie jak reszta kraju, nie tylko ponosi istotne straty ekonomiczne w wyniku odpływu utalentowanych pracowników, ale jednocześnie zagrożone jest wysokim ryzykiem niedoboru kadr w przyszłości. Niedobór talentów z kolei niesie ze sobą niebezpieczeństwo pogorszenia pozycji konkurencyjnej zarówno poszczególnych przedsiębiorstw, jak i całego regionu. Warto także zwrócić uwagę, że jednym z kluczowych czynników budujących przewagę konkurencyjną jest różnorodność zasobów ludzkich (pod względem fizycznym, kulturowym lub społeczno-ekonomicznym), która pozwala na lepsze wykorzystanie potencjału pracowników oraz zwiększenie poziomu ich innowacyjności oraz produktywności.
- Aby przeciwdziałać niedoborom talentów, w ramach inicjatywy Invest in Pomerania uruchomiono, we współpracy z sektorem nowoczesnych usług dla biznesu i IT, projekt Live more. Pomerania, którego celem jest promocja województwa pomorskiego jako miejsca do pracy, życia i studiowania. W jego ramach prowadzona jest promocja województwa i pracodawców za pomocą narzędzi online oraz w trakcie targów pracy, konferencji, seminariów, itd. Pod marką Live more. Pomerania uruchomiono również platformę rekrutacyjną, która na koniec 2020 r. gromadziła CV ok. 2400 kandydatów zainteresowanych pracą na Pomorzu. Z bazy korzystało w swoich działaniach ok. 60 pracodawców.

Dużym wyzwaniem w zarządzaniu talentami na poziomie regionu pozostaje utworzenie mechanizmów zapobiegających odpływowi z województwa wykwalifikowanych pracowników. Przeciwstawienie się globalnej tendencji kumulacji potoków przepływów talentów do krajów

⁷⁰ Brakuje m. in. cieśli, betoniarzy, dekarzy, kierowców, lakierników, mechaników, murarzy, pracowników fizycznych w produkcji i spedytorów, lekarzy, pielęgniarek i położnych, psychoterapeutów, ratowników medycznych, pracowników socjalnych oraz nauczycieli wielu specjalności

⁷¹ „[Migracje: ilu obywateli straciła Polska.](#)” [online] Polityka Insight. Platforma wiedzy. [dostęp 3.09.2018] (raport dostępny na portalu Polityka Insight pod adresem: www.zasoby.politykainsight.pl)

⁷² Informacja o rozmiarach i kierunkach czasowej emigracji z Polski w latach 2004 – 2016, GUS, 16.10.2017 r.

anglojęzycznych będzie wymagało tworzenia dodatkowych zachęt, zarówno finansowych, jak i wspierających rozwój zawodowy.

Szkolnictwo wyższe

- W roku akademickim 2018/2019 na terenie województwa działało 26 szkół wyższych (w tym 9 uczelni publicznych). Kształciło się w nich 81,3 tys. studentów (6,6% studentów w Polsce)⁷³. Liczba studentów w regionie, podobnie jak w całym kraju, systematycznie spada od 2011 r. (105 tys. w roku akademickim 2010/2011). Pod względem liczby studentów Pomorskie stanowi 6. ośrodek akademicki w kraju. Blisko 71% studentów kształci się na uczelniach publicznych. Do największych uczelni należą Uniwersytet Gdański – UG (skupiając 28,4% studentów), Politechnika Gdańska – PG (18,6 %) oraz niepubliczna Wyższa Szkoła Bankowa w Gdańsku – WSB (14,9%). Pod względem liczby kandydatów na studia dominuje Politechnika, do której w roku akademickim 2018/2019 aplikowało 32,2 tys. kandydatów (przyjęto zaś blisko 4,4 tys. osób).
- Liczba studentów cudzoziemców studiujących na Pomorzu sukcesywnie rośnie – w roku akademickim 2018/2019 było ich 3 797, podczas gdy w roku akademickim 2013/2014 – 1 574. Największym powodzeniem wśród cudzoziemców cieszą się: Gdański Uniwersytet Medyczny (GUMed) – 979 osób (25,8% ogółu cudzoziemców studiujących na pomorskich uczelniach), Politechnika Gdańska – 761 (20,0%), Uniwersytet Gdański – 482 (12,7%) oraz Wyższa Szkoła Bankowa w Gdańsku – 404 (10,6%). Obcokrajowcy studiujący w regionie pochodzą głównie z Europy oraz Azji. Zdecydowaną większość stanowią studenci z Ukrainy (30,7%), Białorusi (12,3%), Szwecji (9,5%), Indii (7,4%), Hiszpanii (6,2%) oraz Chin (5,0%). Pięć lat wcześniej wśród cudzoziemców zdecydowaną większość stanowili Szwedzi (27,5%), Ukraińcy (11,8%), Białorusini (9,9%), Chińczycy (7,4%), Hiszpanie (6,6%), a także liczna grupa studentów z Arabii Saudyjskiej (5,5%).
- Tempo internacjonalizacji pomorskich uczelni, zarówno w zakresie kadry, badań, jak i studentów cudzoziemców, pozostaje niskie. O ile liczba naukowców i studentów cudzoziemców sukcesywnie rośnie – w roku akademickim 2019/20 liczba studentów cudzoziemców w województwie pomorskim wyniosła 4,2 tys., co oznacza wzrost o 10,4% w stosunku do poprzedniego roku akademickiego⁷⁴ (natomiast w porównaniu z rokiem 2013/2014 liczba studentów cudzoziemców wzrosła blisko 2,5-krotnie, zaś naukowców o blisko 41%), to jednak odsetek studiujących obcokrajowców w roku akademickim 2019/20 wyniósł 5,2%, co nadal daje wynik niższy od średniej krajowej⁷⁵.
- Pomorskie uczelnie wzmacniają swój potencjał badawczy i naukowy, co skutkuje umocnieniem ich pozycji w krajowych rankingach. Wg rankingu szkół wyższych Perspektywy 2020, w pierwszej

⁷³ „Edukacja w województwie pomorskim w roku szkolnym 2018/2019” Urząd Statystyczny w Gdańsku, Gdańsk 2019.

⁷⁴ Źródło danych GUS „Edukacja w województwie pomorskim w roku szkolnym 2019/2020 – informacje sygnałne” Urząd Statystyczny w Gdańsku, Gdańsk 2020.

⁷⁵ W 2013 r. odsetek studentów- cudzoziemców wynosił w pomorskim 1,6% (w PL 2,3%), podczas gdy w roku akademickim 2019/2020 w pomorskim studiowało 5,2% cudzoziemców, a w kraju 6,8%. Opracowanie własne na podstawie danych GUS: „Edukacja w województwie pomorskim w roku szkolnym 2019/2020 – informacje sygnałne” Urząd Statystyczny w Gdańsku oraz „Szkolnictwo wyższe i jego finanse w 2019 r. – informacje statystyczne” GUS.

dziesiątce najlepszych krajowych szkół wyższych znalazły się Politechnika Gdańska oraz Gdański Uniwersytet Medyczny. Uczelnie te znalazły się także wśród 10 najlepszych uczelni w Polsce wyłonionych w pierwszym konkursie pn. „Inicjatywa Doskonałości – Uczelnia Badawcza”, dzięki czemu do 2026 r. będą otrzymywać wyższą subwencję. W 2020 r. na wspólny wniosek rektorów Gdańskiego Uniwersytetu Medycznego, Politechniki Gdańskiej oraz Uniwersytetu Gdańskiego został powołany Związek Uczelni w Gdańsku im. Daniela Fahrenheita. Ponadto Uniwersytet Gdański został członkiem - założycielem prestiżowej elitarniej sieci SEA EU – European University the Seas, której celem jest rozwijanie współpracy m.in. w dziedzinie kształcenia, badań i wymiany akademickiej.

- W województwie pomorskim realizowane są także 3 tzw. Międzynarodowe Agendy Badawcze (dwie przez UG oraz jedna przez GUMed) w zakresie: badań nad szczepionkami przeciwnowotworowymi, teorii technologii kwantowych oraz badań nad anomaliami genetycznymi nabytymi w ciągu życia jako czynnikami ryzyka nowotworów i innych chorób. Partnerami uczelni w tym obszarze są: Uniwersytet w Edynburgu, Instytut Optyki Kwantowej i Informatyki Kwantowej (Austriackiej Akademii Nauk w Wiedniu) oraz Uniwersytet w Uppsali.
- W roku akademickim 2018/2019 studia doktoranckie w województwie prowadziło 9 publicznych uczelni oraz 2 instytuty naukowe. Studiowało na nich 2 642 osób w 16 z 22 dziedzin nauki i sztuki określonych w rozporządzeniu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego. W roku akademickim 2013/2014 na studiach doktoranckich studiowało 2 638 osób. Z formy doktoryzowania się poza studiami doktoranckimi skorzystało 788 osób⁷⁶. Od 2019 roku studia doktoranckie zostały zastąpione przez szkoły doktorskie, na których w roku akademickim 2019/2020 studiowało w województwie pomorskim 251 osób.
- Uczelnie województwa pomorskiego wykazują umiarkowaną aktywność w międzynarodowych programach finansowanych ze środków UE. Największą liczbą uczestnictw w programie Horyzont 2020 może wykazać się Politechnika Gdańska. Pod względem liczby uczestnictw w projektach (podpisane umowy) pomorskie uczelnie plasują województwo na 4. pozycji wśród polskich regionów z liczbą 122 projektów (po mazowieckim – 745, małopolskim - 225 i wielkopolskim - 211)⁷⁷.
- W województwie pomorskim dostępne są stypendia przyznawane przez: uczelnie (zgodnie z ustawą Prawo o szkolnictwie wyższym), ministerstwa, marszałka województwa pomorskiego, samorządy lokalne i przedsiębiorstwa. W roku akademickim 2018/2019, 24 pomorskie szkoły wyższe przyznały stypendia w ramach funduszu pomocy materialnej ponad 14 tys. studentom (17,2% ogółu studiujących na Pomorzu). Największe wsparcie finansowe dotyczyło studentów będących w trudnej sytuacji ekonomicznej (47,1% pobierających stypendia otrzymywało stypendia socjalne). Inną formą pomocy materialnej były stypendia rektora dla najlepszych studentów, które otrzymało 49,5% pobierających stypendia (6 943 osoby). Liczba przyznawanych stypendiów systematycznie spada wraz z malejącą liczbą studentów (dla porównania – w roku akademickim 2013/2014 przyznano je 19,2 tys. osobom). W ofercie stypendialnej były także

⁷⁶ „Edukacja w województwie pomorskim w roku szkolnym 2018/2019” Urząd Statystyczny w Gdańsku, Gdańsk 2019.

⁷⁷ Według danych Krajowego Punktu Kontaktowego na koniec III kw. 2019 r.

stypendia fundowane (finansowane ze środków własnych szkoły wyższej lub przez sponsorów), które przyznano 217 studentom⁷⁸.

Uzyskanie przez Politechnikę Gdańską oraz Gdański Uniwersytet Medyczny statusu uczelni badawczych potwierdza wysoki potencjał badawczy. Wzmocnienia i aktywizacji wymaga międzynarodowa wymiana naukowa, w tym udział pomorskich naukowców w programach finansowanych ze środków UE.

Inspirująca oferta turystyczna i czasu wolnego

- Turystyka i oferta czasu wolnego są przenikającymi się dziedzinami. Turystyka jest jedną z form zagospodarowania czasu wolnego spędzanego poza domem⁷⁹. Nie wszystkie jej funkcje związane są z czasem wolnym, a przykładowo mogą dotyczyć realizacji zadań służbowych (np. turystyka biznesowa) czy dbania o zdrowie (turystyka zdrowotna).
- Turystyka w województwie pomorskim opiera swój rozwój na nadmorskim położeniu oraz wielu cennych walorach przyrodniczych i kulturowych, których różnorodność i unikatowość są jednymi z kluczowych elementów kształtujących atrakcyjność regionu. Istotnym stymulatorem turystyki jest również odpowiednie zagospodarowanie przestrzeni publicznych oraz różnego rodzaju wydarzenia odbywające się w województwie. Rozwój turystyki przekłada się na rozwój gospodarczy regionu, a w konsekwencji na wzrost dobrobytu i jakości życia mieszkańców. Atrakcyjne turystycznie i dobrze skomunikowane z pozostałymi regionami kraju oraz Europy Trójmiasto jest swego rodzaju magnesem i bramą do województwa dla turystów krajowych i zagranicznych. Inne części regionu stanowią zarówno uzupełnienie trójmiejskiej oferty, jak i alternatywne, atrakcyjne miejsca wypoczynku.
- Obszary ochrony przyrody zajmują powierzchnię blisko 600 tys. hektarów, co stanowi niemal 1/3 powierzchni całego województwa. Region wyróżniają takie chronione obszary przyrodnicze jak: dwa parki narodowe (Słowiński z ruchomymi wydłami oraz Bory Tucholskie z licznymi zasobami leśnymi), dziewięć parków krajobrazowych, obszary sieci Natura 2000. Ponadto część obszarów województwa została włączona w sieć rezerwatów biosfery w ramach programu UNESCO Człowiek i Biosfera (Słowiński, Bory Tucholskie), co świadczy o ich unikatowości w skali ogólnoświatowej. Zauważalne jest wyjątkowe ukształtowanie polodowcowe, w tym liczne wzniesienia morenowe i jeziora rynnowe. W województwie znajduje się ponad 18 tysięcy jezior, w tym 10 o powierzchni ponad 500 ha⁸⁰. Lesistość województwa wynosi ponad 36%, co plasuje region na trzecim miejscu w kraju⁸¹. W województwie występują też złoża wód solankowych

⁷⁸ „Edukacja w województwie pomorskim w roku szkolnym 2018/2019” Urząd Statystyczny w Gdańsku, Gdańsk 2019.

⁷⁹ Zagospodarowanie czasu wolnego przez uczestnictwo w turystyce (na przykładzie Polski), Agata Niemczyk, Zeszyty Naukowe nr 788 Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie, 2008.

⁸⁰ Raport mozaikowy 2004-2012 województwo pomorskie, Główny Inspektorat Ochrony Środowiska, s. 1, <http://www.gios.gov.pl/images/dokumenty/pms/raporty/POMORSKIE.pdf>, dostęp: 07.09.2020 r.

⁸¹ Lasy pomorskie w liczbach, Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych w Gdańsku, https://www.gdansk.lasy.gov.pl/aktualnosci/-/asset_publisher/1M8a/content/lasy-pomorskie-w-liczbach-, dostęp: 14.09.2020 r.

i borowiny, a dzięki warunkom klimatycznym pas nadmorski stwarza dobre warunki do rozwoju oferty turystycznej i czasu wolnego, jak i przejawia potencjał, wymagający potwierdzenia badaniami, do leczenia klimatem. Walory te tworzą bazę do rozwijania różnych form spędzania czasu wolnego, w tym turystyki aktywnej (w szczególności rowerowej, wodnej, jeździeckiej), krajoznawczej, wypoczynkowej, prozdrowotnej, karawaningowej, agroturystyki czy ekoturystyki.

- Pomorskie wyróżniają również atrakcyjne turystycznie zasoby dziedzictwa kulturowego: przede wszystkim Gdańsk z historycznym układem urbanistycznym i licznymi zabytkami oraz muzeami, Gdynia z modernistyczną architekturą i nowoczesnym układem architektonicznym, Sopot jako świetny przykład architektury secesyjnej i nadmorskiego kurortu oraz Łębork czy Słupsk z charakterystyczną zabudową gotycką i neogotycką. Duży potencjał turystyczny mają także inne części regionu. Na północy województwa zachowały się założenia pałacowe i dworsko-parkowe, na Kaszubach, Kociewiu i Żuławach można odnaleźć pozostałości budownictwa drewnianego, a na Ziemi Słupskiej budownictwa szachulcowego. W województwie występują też ślady dawnego osadnictwa i obiekty archeologiczne związane z dziedzictwem Pomorza. Istotne z punktu widzenia atrakcyjności turystycznej są zespoły średniowiecznych fortyfikacji z unikatowymi w Europie zamkami krzyżackimi i zespołami obronnymi (zwłaszcza zamek w Malborku). Znaczenie turystyczne ma również dziedzictwo kulturowe Pomorza - miejsca przypominające o dziedzictwie tych ziem, relikty II wojny światowej czy walki z komunizmem i powstania Solidarności, a także szlaki tematyczne, w tym kulturowe. Wartość historyczną i potencjał turystyczny mają też obiekty poprzemysłowe z XIX i początku XX wieku, zlokalizowane w całym regionie (młyny, wiatraki, browary, cukrownie, obiekty kolejowe i reprezentujące rzemiosło rybackie, budownictwo hydrotechniczne).
- Liczba krajowych przyjazdów do miejscowości na terenie województwa pomorskiego na przestrzeni ostatnich lat rośnie. W 2019 r. łączna liczba przyjazdów turystów krajowych i zagranicznych do miejscowości na terenie województwa wyniosła 8,8 mln (6,1 mln w 2014 r.), co uplasowało region na 3. miejscu w kraju. Województwo zajęło 1. miejsce w kraju pod względem przyjazdów turystów krajowych – 6,9 mln przyjazdów (wobec 4,4 mln w 2014 r.), zajęło również 1. miejsce w zakresie podróży długookresowych, trwających co najmniej 5 dni (4,1 mln wobec 2,6 mln w 2014 r.) i 3. miejsce w zakresie podróży krótkookresowych, trwających 2-4 dni (2,8 mln wobec 1,8 mln w 2014 r.). Liczba przyjazdów turystów zagranicznych do miejscowości na terenie województwa pomorskiego wyniosła 1,9 mln (wobec 1,7 mln w 2014 r.), co daje województwu 5. miejsce w kraju. Udział przyjazdów turystów zagranicznych do województwa w ruchu przyjazdowym do Polski zmalał w 2019 r. do 9,1% z 10,6% w 2014 r. co spowodowało zmianę pozycji z 4. na 5⁸². Obserwowane jest zbliżanie się województwa do średniej kraju w zakresie udziału turystów korzystających z noclegów poza letnim sezonem turystycznym (styczeń-kwiecień, październik-grudzień). W 2019 r. udział wynosił 38,3% dla województwa pomorskiego i 47,8% dla kraju, wobec 35,5% dla województwa i 47% dla kraju w 2013 r.⁸³ W latach 2015-2019 wydatki turystów zagranicznych na jeden dzień pobytu

⁸² Instytut Turystyki Szkoły Głównej Turystyki i Hotelarstwa Vistula, Turystyka polska w 2019 r. województwo pomorskie, 2020 r.; Instytut Turystyki Szkoły Głównej Turystyki i Rekreacji, Turystyka polska 2014 r. województwo pomorskie, 2015 r.

⁸³ Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS.

w województwie pomorskim na osobę spadły z 83 USD na 59 USD przy 69 USD i 64 USD w skali kraju⁸⁴.

- Inne dane pokazują, że województwo pomorskie w 2018 r. odwiedziło łącznie 4,1 mln turystów (w tym 3,5 mln krajowych oraz 0,6 mln zagranicznych). Wraz z turystami będącymi mieszkańcami województwa daje to liczbę 6,4 mln turystów⁸⁵.
- Na początku 2020 r. baza noclegowa reprezentowana była przez 271 obiektów skategoryzowanych z 31,6 tys. miejsc noclegowych, w tym 217 hoteli z 22,5 tys. miejsc noclegowych. W 2013 r. było to 229 obiektów skategoryzowanych (do 2020 wzrost o 18%) z 25,2 tys. miejsc noclegowych (do 2020 wzrost o 25%), w tym 170 hoteli (do 2020 wzrost o 28%) z 15,3 tys. miejsc noclegowych (do 2020 wzrost o 47%). Na terenie regionu działało ponad 363 organizatorów turystycznych oraz około 1000 przewodników miejskich i terenowych.
- W 2019 r. w województwie działało 15 teatrów i instytucji muzycznych. Pod względem liczby widzów/słuchaczy (921 tys. os.) Pomorskie uplasowało się na 5. miejscu w kraju. W regionie w 2019 r. działały 83 muzea łącznie z oddziałami. Pod względem liczby odwiedzających muzea i oddziały województwo pomorskie zajmowało 3. miejsce w kraju (3,76 mln) po mazowieckim i małopolskim, jednak różnica między dwoma dominującymi województwami a województwem pomorskim jest wyraźna (około 9 mln odwiedzających więcej w ww. województwach).
- W województwie znajduje się 1600 km szlaków kajakowych, z czego ok. 420 km zostało oznakowanych. Baza żeglarska i kajakowa liczy 274 obiekty, w tym 209 przystani kajakowych i przenosek, 65 portów i przystani żeglarskich⁸⁶. W województwie jest ponad 1 000 km korytarzy tras rowerowych o znaczeniu regionalnym, ponadregionalnym i międzynarodowym, jednak nie wszystkie są wysokiej jakości⁸⁷. Dotychczasowe inwestycje w ramach przedsięwzięć strategicznych w Pomorskie Trasy Rowerowe, Pomorskie Szlaki Kajakowe oraz Pętlę Żuławską i Zatokę Gdańską rozwijają ofertę w tym zakresie, tworząc możliwości do aktywnego, różnorodnego spędzania czasu, odkrywając przed turystami mniej rozpoznawalne w skali kraju i Europy zakątki, udostępniając interesujące kulturowo i przyrodniczo obszary województwa. W 2020 r. w województwie pomorskim znajdowało się 502,9 km szlaków konnych⁸⁸. Administratorami poszczególnych odcinków tras są nadleśnictwa oraz podmioty prywatne umożliwiające jazdę konną. Na terenach, na których szlaki konne nie występują, do jazdy wykorzystywane są drogi leśne oraz polne, co powoduje niszczenie terenów zielonych oraz dróg niedostosowanych do tego typu aktywności.
- Kąpiele, amatorski połów ryb, spływy kajakowe i wodne przewozy pasażerskie to najpopularniejsze formy turystycznego użytkowania akwenów. Aktywność ta podejmowana jest

⁸⁴ Instytut Turystyki Szkoły Głównej Turystyki i Hotelarstwa Vistula, Turystyka polska w 2019 r. województwo pomorskie, 2020 r.; Instytut Turystyki Szkoły Głównej Turystyki i Rekreacji, Turystyka polska 2016 r. województwo pomorskie, 2017 r.

⁸⁵ Źródło: Badanie ruchu turystycznego w tym rowerowego w obszarach oddziaływania korytarza międzynarodowych tras rowerowych EuroVelo9 i EuroVelo10, Selectivv, 2018 r.

⁸⁶ W ramach Pętli Żuławskiej etap I i II powstało 16 obiektów.

⁸⁷ W ramach Pomorskich Tras Rowerowych do końca 2019 r. powstało ok. 250 km wysokiej jakości tras rowerowych oraz 26 miejsc postojowych.

⁸⁸ Dane Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych w Gdańsku.

na większości pomorskich akwenów. Na terenie województwa w 2019 r. znajdowało się 129 kąpielisk, w tym 80 morskich i 49 śródlądowych⁸⁹. Istnieje również wiele miejsc do kąpeli, które są nieprzystosowane do użytkowania oraz niestrzeżone, co stwarza wysokie ryzyko urazu, uszczerbku na zdrowiu, a nawet zagrożenia życia. Zarówno kąpieliska strzeżone, jak i okazjonalne, są atrakcyjnym miejscem do rekreacji. Istnieje jednak potrzeba zorganizowania w nich infrastruktury niezbędnej do podniesienia standardu bezpieczeństwa i wypoczynku.

- W województwie w 2019 r. znajdowało się 2840 kilometrów nizinnych szlaków pieszych⁹⁰, co dawało województwu pomorskiemu 8. miejsce w kraju. Niezbędny jest stały monitoring szlaków pieszych oraz obiektów noclegowych położonych wzdłuż nich, gdyż stanowią one niezbędną podstawę rozwoju turystyki pieszej, uprawianej przez wszystkie grupy społeczne.
- W Pomorskiem funkcjonuje 9 średnich i małych portów morskich⁹¹. W odróżnieniu od portów o podstawowym znaczeniu dla gospodarki (Gdańsk i Gdynia), realizują one obok funkcji obsługi rybołówstwa czy przeładunków, również funkcje związane m. in. z obsługą żeglarstwa i żeglugi pasażerskiej. Porty lokalne stanowią ważne ogniwa zrównoważonego rozwoju obszarów nadmorskich za sprawą możliwości, które stwarzają wielu interesariuszom regionalnym. Główną barierą rozwoju średnich i małych portów morskich są zbyt małe środki dostępne na ich utrzymanie oraz inwestycje zwiększające ich potencjał żeglarski i dostępność.
- W województwie pomorskim znajdują się 2 miasta posiadające status uzdrowiska (Sopot i Ustka). W 2020 r. w województwie było 7 zakładów stacjonarnych zakładów lecznictwa uzdrowiskowego (szpitale uzdrowiskowe i sanatoria), co dawało 9 miejsce w skali kraju. W zakładach w 2019 r. leczonych stacjonarnie było 20,8 tys. osób, co daje 8. miejsce w skali kraju. W województwie znajdują się miejscowości, które mogłyby ubiegać się o status miejscowości uzdrowiskowej⁹².
- Turyści coraz częściej pożądamy unikatowych doświadczeń czy wrażeń, które związane są z odwiedzaniem przez nich miejscami, co podkreśla też znaczenie edukacyjnego charakteru turystyki. W wyniku tego zauważalny jest trend poszukiwania produktów czy też usług regionalnych, tradycyjnych i lokalnych, charakterystycznych dla odwiedzanych miejsc, a także wydarzeń ściśle powiązanych z regionem. Ich wkomponowanie w ofertę turystyczną oraz promocja mogą pozytywnie wpłynąć zarówno na odczucia turystów, jak i na rozwój lokalnych społeczności i producentów⁹³, między innymi w zakresie turystyki kulinarnej. Tak definiowana jest turystyka emocji, która wywołuje niezapomniane wspomnienia i powoduje powrót do znanych już miejsc.

⁸⁹ Raport – Stan sanitarno-higieniczny województwa pomorskiego w 2019 r., Wojewódzka Stacja Sanitarno-Epidemiologiczna w Gdańsku.

⁹⁰ „Turystyka w 2019 r.”, GUS, Warszawa, Radom, 2020.

⁹¹ W tym trzy średnie (Hel, Władysławowo i Ustka) i 6 małych (Jastarnia, Kąty Rybackie, Krynica Morska, Łeba, Puck, Rowy).

⁹² Bank Danych Lokalnych; Ochrona zdrowia, opieka społeczna i świadczenia na rzecz rodziny, Lecznictwo uzdrowiskowe, stacjonarne zakłady rehabilitacji leczniczej, Szpitale uzdrowiskowe i sanatoria uzdrowiskowe.

⁹³ Nizioł Anna, Rola produktów lokalnych w rozwoju funkcji turystycznej regionu na przykładzie Podkarpacia [w: *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska, sectio B, Vol. LXXI, z. 2*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2016.

- Turystyka, jako wielosektorowa dziedzina gospodarki, jest szczególnie narażona na nieprzewidziane wydarzenia, np. klęski żywiołowe, katastrofy, epidemie, akty terroryzmu. Jest uzależniona od wielu zjawisk społeczno-gospodarczych, zachodzących zarówno w najbliższym otoczeniu danej destynacji, jak i tych o charakterze globalnym. Można spodziewać się, że ich skutki będą coraz bardziej dostrzegalne wraz z pogłębianiem się kryzysu klimatycznego. Turystyka jest dziedziną podatną na preferencje i potrzeby klientów, więc tego typu wydarzenia będą mogły wpływać również na percepcję turystów i na zmianę ich potrzeb. W efekcie tego ważne będzie budowanie zaufania i poczucia bezpieczeństwa klientów. Zmiany zachodzące na świecie wymagają, by sektor turystyczny i jego otoczenie były otwarte na turystów i odbiorców pochodzących z różnych społeczności, zapewniały bezpieczeństwo i komfort, dedykowały ofertę konkretnym grupom.
- Ważną rolę pełnią przemysły kreatywne, utożsamiane z przemysłami kultury, które są stosunkowo nowym sektorem światowej gospodarki. Sektor ten oparty jest na kreatywnych, innowacyjnych i wynikających z talentu działaniach twórców szeroko pojętej sztuki, mediów i projektowania. W ich wyniku wytwarzane i dystrybuowane są dobra oraz usługi posiadające wartość dodaną, m.in. wysoką jakość, atrakcyjną i przemyślaną formę, budujące atrakcyjność turystycznej marki regionu, zarówno dla turystów i mieszkańców. Sektor również aktywizuje współczesnego człowieka na rynku pracy ze względu na szeroki wachlarz możliwości rozwijania drogi zawodowej.
- Niebezpieczna koncentracja ruchu turystycznego w niektórych obszarach (szczególnie nadmorskich miejscowościach turystycznych, Gdańsku i Sopocie) prowadzi do zjawiska „overtourismu”, który naraża środowisko na degradację związaną z aktywnością człowieka, a także negatywnie wpływa na odbiór miejsc przez ich mieszkańców⁹⁴. Konieczne jest ukierunkowanie ruchu turystycznego w celu ochrony siedlisk przyrodniczych i gatunków. Dostrzegalna jest też potrzeba opracowania i wdrożenia standardów zagospodarowania karawaningowych miejsc postojowych i wejść na plaże czy zagospodarowanie kąpielisk, by minimalizować negatywny wpływ ruchu turystycznego na środowisko.
- Do skutecznego zarządzania turystyką potrzebne jest zrozumienie przez wszystkie zaangażowane podmioty wagi spójnego zarządzania obszarem. Indywidualne podejmowanie decyzji, bez wizji wspólnych korzyści sprawia, iż potencjał turystyczny nie zawsze jest w pełni wykorzystywany. Dostrzegalny jest brak sieciowania produktów i wzajemnych informacji o okolicznych atrakcjach, a także relacji pomiędzy interesariuszami i partnerami. Widoczna jest potrzeba wzmocnienia współpracy między operatorami atrakcji, instytucjami kultury, obiektami oferującymi miejsca noclegowe, organizatorami transportu publicznego oraz branżą gastronomiczną. W województwie brakuje też wspólnej platformy łączącej różne atrakcje i obiekty, integrującej ofertę dla turystów.
- W województwie brakuje ujednoliconych wytycznych i rekomendacji dotyczących wytyczania i zagospodarowania m.in. szlaków konnych, czy szlaków pieszych (m.in. nordic walking). Dostrzegalna jest potrzeba ustandaryzowania jakości obsługi turystów tak, by odpowiadała ona

⁹⁴ „Overtourism - around the definition”, Zygmunt Kruczek, https://www.researchgate.net/publication/333186191_OVERTOURISM_AROUND_THE_DEFINITION, dostęp: 27.07.2020.

zmieniającym się potrzebom konsumentów, w tym opracowanie i wdrożenie rekomendacji dotyczących srebrnej turystyki oraz dostępności dla osób ze szczególnymi potrzebami⁹⁵.

- Brak widocznej koncepcji współpracy między operatorami obiektów poszczególnych szlaków kulturowych na terenie województwa powoduje, iż w dużej mierze stanowią one jedynie zbiór pojedynczych atrakcji, a nie jeden spójny produkt. Szlaki kulturowe nie w pełni wykorzystują potencjał, który daje dziedzictwo kulturowe. Potrzebne są działania wzmacniające rozpoznawalność kultury subregionów, w tym Kaszub, Kociewia, Powiśla, Ziemi Słupskiej i Żuław, eksponowanie jej odrębności, również w oparciu o turystykę wiejską. Wybrane obiekty zabytkowe stanowią atrakcję jedynie dla pasjonatów, brakuje w nich ekspozycji, w tym tych zawierających nowoczesne formy przekazu. W wielu przypadkach niezbędna jest interwencja finansowa w odnowienie infrastruktury. Potrzebna jest oferta podnosząca ich atrakcyjność lub uwidocznienie ich atutów i historii, a także funkcjonalna dostępność transportowa.
- Edukacyjny potencjał krajoznawstwa, które, poprzez różne formy turystyki opierającej się m.in. na wiedzy z zakresu geografii, geologii, świata roślinnego oraz zwierzęcego, przyczynia się do poznawania własnego kraju czy regionu, jego dziedzictwa, nie jest wykorzystany w sposób satysfakcjonujący w kształtowaniu tożsamości regionalnej.

Rosną oczekiwania społeczeństwa wobec turystyki i oferty czasu wolnego, a wraz z nimi zwiększa się zapotrzebowanie na zróżnicowaną oraz zindywidualizowaną ofertę czasu wolnego i turystyki. Stwarza to szansę na skok jakościowy oferowanych produktów wykorzystujących unikatowe zasoby regionu, a jednocześnie stanowi duże wyzwanie w zakresie rozwoju dopasowanej infrastruktury.

3. Analiza SWOT

Mocne strony	Słabe strony
<ul style="list-style-type: none">• atrakcyjne, nadmorskie położenie na skrzyżowaniu korytarzy transportowych i szlaków turystycznych• rozbudowana infrastruktura transportowa we wschodniej i północno-wschodniej części województwa• dobre warunki dla rozwoju przemysłu czasu wolnego oraz turystyki (baza noclegowa, gastronomiczna, oferta kulturalna, warunki przyrodnicze, oferta sportowa)• potencjał uzdrowiskowy• potencjał infrastruktury turystycznej• wysoka jakość życia• wysoki poziom zatrudnienia mieszkańców	<ul style="list-style-type: none">• brak systemowych rozwiązań minimalizujących skutki nieprzewidzianych zdarzeń i szoków zewnętrznych• niewystarczająca korelacja pomiędzy oferowanymi przez uczelnie kierunkami studiów a potrzebami biznesu• niewystarczający poziom internacjonalizacji uczelni• niezadowalająca jakość kształcenia na uczelniach w porównaniu ze średnią europejską i światową• niska efektywność współpracy nauki i biznesu, niewystarczający poziom prac B+R w obszarze produktów i usług oraz niski poziom ich komercjalizacji

⁹⁵ Osoba ze szczególnymi potrzebami – osoba, która ze względu na swoje cechy zewnętrzne lub wewnętrzne, albo ze względu na okoliczności, w których się znajduje, musi podjąć dodatkowe działania lub zastosować dodatkowe środki w celu przezwyciężenia bariery, aby uczestniczyć w różnych sferach życia na zasadzie równości z innymi osobami (Ustawa z dnia 19 lipca 2019 r. o zapewnianiu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami, Dz. U. 2019 poz. 1696)

<ul style="list-style-type: none"> • silny ośrodek akademicki i zaplecze badawcze, w tym wysoki odsetek studentów studiów STEM • znaczący udział wydatków sektora przedsiębiorstw na B+R oraz osób pracujących w B+R • stabilna pozycja gospodarki, w tym branż ISP oraz szeroko rozumianej gospodarki morskiej • wysoki poziom przedsiębiorczości mieszkańców • zróżnicowana struktura branżowa gospodarki • otwartość społeczna i gospodarcza regionu • zróżnicowana środowiskowo, turystycznie i kulturowo aglomeracja Trójmiasta • sprawny system obsługi inwestorów, wysoka pozycja eksportowa przedsiębiorstw • silna tożsamość regionalna • istotne znaczenie sektora rolnego w produkcji regionalnego i lokalnego asortymentu markowego • potencjał rozwoju OZE i nowych kompetencji energetycznych (m. in.: wodór, offshore) • wysokie nasycenie kompetencjami IT • centrum targowo-konferencyjne z rozpoznawalnymi, markowymi wydarzeniami o znaczeniu międzynarodowym • istniejąca infrastruktura instytucji otoczenia biznesu 	<ul style="list-style-type: none"> • niska produktywność i wydajność pracy • koncentracja miejsc pracy w Trójmieście • wysoki poziom niezagospodarowanych zasobów pracy, zwłaszcza kobiet, przy jednoczesnym niedoborze wyspecjalizowanych kadr oraz pracowników fizycznych, brak systemowych rozwiązań zapobiegających dyskryminacji na rynku pracy dotyczących np. kobiet, cudzoziemców, grup mniejszościowych • niska jakość kształcenia ustawicznego niedostosowanego do potrzeb rynku pracy, niska świadomość korzyści wynikających z podnoszenia kwalifikacji • brak systemowego monitoringu gospodarki, w tym rynku pracy oraz rynku usług turystycznych • niski poziom ucyfrowienia przedsiębiorstw i instytucji publicznych, w tym zbiorów informacji • brak spójnego wizerunku województwa pomorskiego jako destynacji turystycznej • niedostateczna współpraca sektora publicznego z sektorem prywatnym i społecznym w procesie budowania rozpoznawalnej marki regionu, niewystarczające wykorzystanie ugruntowanego wizerunku Gdańska na arenie międzynarodowej • niewystarczający dostęp do usług poradnictwa zawodowego oraz informacji o możliwościach kształcenia ustawicznego • brak skutecznych mechanizmów łagodzących skutki niekorzystnych zmian demograficznych, w tym mechanizmów (m.in. finansowych) pozyskiwania i zatrzymywania talentów w regionie oraz kompleksowej oferty wsparcia dla migrantów • brak kompleksowej oferty wsparcia dla start-upów i klastrów • niewystarczająca oferta uzbrojonych terenów inwestycyjnych, na obszarach pozametropolitalnych • fragmentaryczne wykorzystanie charakterystycznych walorów etnograficznych i przyrodniczych regionu oraz niewystarczające zagospodarowanie infrastrukturalne atrakcyjnej turystycznie przestrzeni publicznej • niewystarczające wykorzystanie w gospodarce potencjału wykształconych kobiet • niewystarczająca korelacja pomiędzy oferowanymi przez szkoły i uczelnie kierunkami kształcenia zawodowego, a potrzebami biznesu
<p>Szanse</p>	<p>Zagrożenia</p>

<ul style="list-style-type: none"> • postęp technologiczny (IoT, AI, ML, technologie 5G), cyfryzacja, automatyzacja, robotyzacja • wzrost świadomości ekologicznej przedsiębiorstw • obniżenie zasobochłonności gospodarki, rozwój GOZ • rozwój gospodarczy w oparciu o morską energetykę wiatrową • wzrost świadomości innowacji wśród przedsiębiorstw, w tym w sektorze rolnym i w rzemiośle • wzrost produktywności jako efekt globalnych trendów związanych z rozwojem technologii • zmiana postaw społecznych wobec zagrożeń związanych z kryzysem klimatycznym • profesjonalizacja klastrów i współpracy partnerskiej w Regionie Morza Bałtyckiego (np. poprzez udział w konsorcjach B+R) • regionalizacja i dywersyfikacja łańcuchów wartości, zagospodarowanie lokalnego potencjału produkcji, handlu i usług • inwestycje o wysokiej wartości dodanej stymulujące rozwój innowacji w regionie • internacjonalizacja i integracja, w tym federalizacja i tworzenie związków uczelni • rozwój nowych modeli biznesowych, metod organizacji pracy, nowych form zatrudnienia • adaptacja do zmiennych warunków społeczno-gospodarczych, w tym generujących popyt na nowe zawody i specjalizacje • zaangażowanie przedsiębiorstw w proces kształcenia zawodowego i ustawicznego • zakorzenienie się ekspatów w regionie • rozwój tzw. srebrnej gospodarki, w tym w obszarze turystyki • rozwój przemysłu spotkań (w tym turystyki biznesowej i kongresowej) oraz turystyki aktywnej i prozdrowotnej • rozwój e-commerce, e-service oraz e-zdrowie • wzrost zainteresowania turystyką regionalną, wzrost popytu na dobra i usługi regionalne (w tym lokalne produkty tradycyjne i żywność wysokiej jakości) • zaangażowanie kapitału prywatnego w rozwój gospodarczy regionu, zwłaszcza w formule PPP, finansowania społecznościowego (crowdfunding) oraz funduszy podwyższonego ryzyka (venture capital) 	<ul style="list-style-type: none"> • nieprzewidywalne zjawiska wpływające na gospodarkę (np. katastrofy naturalne, klęski żywiołowe, epidemie, kryzys energetyczny, telekomunikacyjny, zdrowotny, gospodarczy, finansowy, niepokoje społeczne, terroryzm) • przedłużający się kryzys wywołany epidemią COVID-19 • spadek konsumpcji • postępująca centralizacja i ograniczanie kompetencji samorządów terytorialnych • recentralizacja zarządzania środkami pochodzącymi z funduszy UE, w tym przeznaczonymi na finansowanie B+R • ograniczone możliwości finansowania inwestycji i zadań publicznych przez JST • większa zachowawczość i ostrożność inwestorów krajowych i zagranicznych • bariery administracyjno-prawne rozwoju przedsiębiorstw, niestabilność prawna oraz niejednoznaczność interpretacyjna przepisów, nadmierne sformalizowanie procedur • wzrastające nastroje populistyczne, nacjonalizm, zamknięcie społeczeństw, kryzys wartości • utrata międzynarodowej pozycji Polski w UE, wzrost ryzyka dezintegracji UE • postępujące niekorzystne zmiany demograficzne • rosnące koszty pracy (w tym pozapłacowe) • powiększające się braki wykwalifikowanych pracowników oraz pogłębiające się nierówności w obszarze przepływu i dystrybucji talentów na świecie • przewlekłość procedur oraz niewydolność systemu udzielania pozwoleń na pracę dla cudzoziemców • rosnąca antropopresja (w tym degradacja obszarów leśnych, nadmorskich, stan powietrza), overtourism • pogłębiająca się dysproporcja pomiędzy bałtyckimi portami morskimi a portami Morza Północnego - wzrost znaczenia równoleżnikowych szlaków transportowych • ograniczanie lokalnych i regionalnych połączeń transportowych, brak uwzględnienia ich potencjału turystycznego • ograniczona współpraca administracji rządowej z JST w zakresie rozwoju turystyki morskiej, w tym koncepcji zagospodarowania terenów pasa nadmorskiego
--	--

	<ul style="list-style-type: none">• brak jasnych reguł podziału zadań w zakresie turystyki pomiędzy JST i LOT oraz brak nowelizacji ważnych dla turystyki ustaw
--	---

II. Część wizyjna

Cel główny i cele szczegółowe

Cel główny

Pomorska Gospodarka w 2030 r. będzie cechować się wysoką **odpornością** na nieprzewidziane zjawiska i szoki zewnętrzne oraz dynamicznie adaptować się do zmiennych warunków rynkowych, technologicznych i geopolitycznych, w tym powiązanych ze zmianami klimatu, rozwijając się w kierunku gospodarki bardziej zrównoważonej (niskoemisyjnej i zasobooszczędnej). Wartością rozwoju gospodarczego Pomorza jest również wzmocnienie potencjału ekonomicznego i samodzielności finansowej jak największej liczby Pomorzan, przez których rozumiemy wszystkie osoby zamieszkujące województwo pomorskie oraz przedsiębiorstwa z siedzibami na jego terenie. Pomorska gospodarka będzie zatem opierać się na takich fundamentach, jak:

- 1 **Wysoka pozycja konkurencyjna** gospodarki regionu, wynikająca z: silnego regionalnego systemu innowacji opartego o **potencjał innowacyjny** przedsiębiorstw oraz uczelni i jednostek B+R, wysokiego poziomu wydajności pracy, umiejętności dyskutowania unikatowych zasobów i atutów regionu, związanych m. in. z dostępem do Morza Bałtyckiego oraz z potencjałem branż rozwiniętych w regionie i branż kluczowych dla gospodarki regionu (w tym z potencjałem branż kreatywnych i twórczego środowiska), w szczególności **Inteligentnych Specjalizacji Pomorza**, a także z nowoczesności i elastyczności pomorskich przedsiębiorstw, twórczo czerpiących z nowych trendów i **adaptujących nowe technologie** i rozwiązania oraz funkcjonujących w przyjaznym otoczeniu biznesowym. Wysoka konkurencyjność i zwinność przedsiębiorstw zostanie osiągnięta dzięki zwiększeniu wydajności i produktywności, m.in. poprzez upowszechnianie informatyzacji, cyfryzacji i automatyzacji w przedsiębiorstwach oraz wzmocnienie kompetencji zarządczych. Efektem wysokiej pozycji konkurencyjnej będzie silna i rozpoznawalna **marka gospodarcza**, zwiększająca atrakcyjność regionu dla inwestorów, studentów i wysokiej klasy specjalistów, a także zwiększająca aktywność eksportową i międzynarodową pomorskich przedsiębiorstw i uczelni. Gospodarka regionu ukierunkowana będzie na zrównoważony wzrost, zmniejszenie energochłonności i zasobochłonności, wynikające z wdrażania założeń Europejskiego Zielonego Ładu. Region będzie aktywnym partnerem współpracy międzynarodowej, zarówno w obrębie Regionu Morza Bałtyckiego, jak i w ramach Unii Europejskiej, a także uczestnikiem w globalnych procesach gospodarczych i technologicznych.
- 2 **Atrakcyjny rynek pracy**, którego fundamentem są wysokie **kompetencje pracowników** oraz gotowość do ich podnoszenia, dzięki dostępności do wysokiej jakości kształcenia ustawicznego, a także zdolność adaptacji do zmiennych warunków społeczno-gospodarczych oraz otwartość na nowe wyzwania i trendy globalne (np. związane z przemysłem 4.0). Wysokie kompetencje pracowników sprzyjać będą adaptacji nowych modeli pracy oraz przyciągać **atrakcyjnych pracodawców**, świadomych znaczenia zadowolonych pracowników oraz konieczności zapewnienia im poczucia bezpieczeństwa oraz wsparcia w rozwoju zawodowym. Atrakcyjny rynek pracy to również rynek inkluzywny, na którym eliminowane są systemowe nierówności oraz realizowane prawa ekonomiczne Pomorzan do wysokiej jakości ofert pracy oraz równego wynagrodzenia. Na poprawę dostępności kadr wpłynie napływ talentów i pracowników spoza regionu (w tym spoza kraju) oraz efektywne zagospodarowanie nowych

mieszkańców na rynku pracy. Funkcjonowanie rynku pracy będzie wspierane przez efektywnie działający system **monitorowania gospodarki**.

- 3 **Inspirująca oferta turystyczna i czasu wolnego**, która zaspokaja różnorodne potrzeby mieszkańców oraz turystów, jest dostosowana do trendów i oczekiwań, oferując usługi na wysokim poziomie, a także przez cały rok kreuje zainteresowanie paletą usług bazującą na zasobach przyrodniczych i dziedzictwie kulturowym i przestrzeniach publicznych, stymulując zrównoważony rozwój województwa. Rozpoznawalna i wyróżniająca się **oferta turystyczna i czasu wolnego** będzie wspierać rozwój innych gałęzi gospodarki w regionie oraz rozwijać lokalną przedsiębiorczość w oparciu o **zintegrowane działania i współpracę** w procesie tworzenia i promocji oferty czasu wolnego.

Poza koniecznością podejmowania działań na rzecz: a) poprawy konkurencyjności gospodarki oraz rozwoju przedsiębiorczości, b) poprawy warunków rozwoju zawodowego pracujących i poszukujących pracy mieszkańców Pomorza oraz wzmocnienia adaptacyjności i potencjału rozwojowego pomorskich przedsiębiorstw, c) budowy i rozwoju markowej oferty turystycznej i zintegrowanego systemu marketingu turystycznego oraz promocji i informacji turystycznej, niezbędne jest podnoszenie wiedzy i świadomości Pomorzaków w tych obszarach. Programy mające wpływać na zmianę lub wzmocnienie zachowań i postaw w ww. obszarach, skierowane do mieszkańców województwa, będą realizowane w ramach zobowiązania przewidzianego w Regionalnym Programie Strategicznym w zakresie edukacji i kapitału społecznego. Działania te będą skoordynowane i powiązane z interwencją Regionalnego Programu Strategicznego w zakresie gospodarki, rynku pracy, oferty turystycznej i czasu wolnego.

Cel szczegółowy 1 Wysoka pozycja konkurencyjna	Cel szczegółowy 2 Atrakcyjny rynek pracy	Cel szczegółowy 3 Inspirująca oferta turystyczna i czasu wolnego
Priorytet 1.1 Innowacyjna gospodarka	Priorytet 2.1 Kompetentny pracownik	Priorytet 3.1 Markowa oferta turystyczna i czasu wolnego
Priorytet 1.2 Adaptacyjność przedsiębiorstw	Priorytet 2.2 Atrakcyjny pracodawca	Priorytet 3.2 Zintegrowany system marketingu turystycznego
Priorytet 1.3 Regionalna marka gospodarcza	Priorytet 2.3 Regionalny system monitorowania gospodarki	Nie dotyczy

III. Część operacyjna

1. Cele szczegółowe, priorytety, działania

Cel szczegółowy 1. Wysoka pozycja konkurencyjna

Poprawa pozycji konkurencyjnej gospodarki regionu nastąpi poprzez wzmacnianie innowacyjności oraz adaptacyjności pomorskich przedsiębiorstw, a także wzrost ich rozpoznawalności na arenie międzynarodowej. Drugim obszarem poprawy konkurencyjności gospodarki będzie wzrost jej produktywności poprzez wdrożenie bardziej efektywnych metod zarządzania oraz lepsze usprzętowanie stanowisk pracy. Efektem podejmowanych działań będzie także wzrost odporności przedsiębiorstw funkcjonujących w regionie na zmienne warunki wynikające ze zmian rynku, zmian geopolitycznych, technologii oraz klimatu.

W ramach Celu podjęte zostaną działania służące:

- zwiększeniu aktywności innowacyjnej oraz B+R w regionie oraz wzmocnieniu współpracy interdyscyplinarnej i międzysektorowej, szczególnie sektora naukowo-badawczego i biznesu (Priorytet 1.1);
- poprawie zdolności adaptacyjnych przedsiębiorstw do zmian (rynkowych, technologicznych, klimatycznych, geopolitycznych) i wykorzystania potencjału wynikającego z nowych trendów oraz technologii, czego efektem będzie wzrost produktywności, a także bardziej efektywne wykorzystanie zasobów i zmniejszenie emisyjności gospodarki. Proces transformacji przedsiębiorstw wspomagany będzie przez profesjonalne i specjalistyczne usługi dostosowane do ich potrzeb oraz usługi informacyjne pozwalające zwiększyć skalę dotarcia do MŚP (Priorytet 1.2);
- wzmocnieniu marki gospodarczej regionu, której efektem będą silniejsze marki pomorskich przedsiębiorstw i produktów z nimi związanych, wzrost aktywności eksportowej przedsiębiorstw, w szczególności w zakresie produktów i usług o wyższym poziomie zaawansowania technologicznego, sprofilowana i kompleksowa oferta dostępna dla nowych i obecnych w regionie inwestorów, rozwijający się przemysł spotkań, a także rosnąca konkurencyjność pomorskich uczelni (Priorytet 1.3).

Realizacja powyższych działań będzie możliwa dzięki kreowaniu klimatu zaufania i współpracy w regionie, a także wzmacnianiu procesu przedsiębiorczego odkrywania w ramach klastrów oraz Inteligentnych Specjalizacji Pomorza.

Wskaźniki kontekstowe

Wskaźniki	Wartość bazowa	Wartość docelowa (2030)	Źródło danych
Nakłady na działalność B+R w relacji do PKB	1,69%* 3. miejsce (2019)	miejsce wśród 3 najlepszych województw	GUS
Udział nakładów sektora przedsiębiorstw na działalność B+R w nakładach na działalność B+R ogółem	69,7% 2. miejsce (2019)	miejsce wśród 3 najlepszych województw	GUS

Wskaźniki	Wartość bazowa	Wartość docelowa (2030)	Źródło danych
Nakłady inwestycyjne w przedsiębiorstwach per capita	4 505 zł PL – 5 207 zł (2019)	zmniejszenie dystansu do wartości krajowej	GUS
Pozycja województwa w rankingu Regional Innovation Scoreboard	184 (2021)	poprawa pozycji	Komisja Europejska
Odsetek studentów cudzoziemców na pomorskich uczelniach	5,1% PL – 6,7% (2019)	zmniejszenie dystansu do wartości krajowej	GUS

*Obliczenia własne na podstawie szacunkowych danych PKB.

Priorytet 1.1 Innowacyjna gospodarka

Priorytet 1.1 Innowacyjna gospodarka					
Zakres tematyczny	<p>Województwo pomorskie zajmuje w kraju stosunkowo wysoką pozycję pod względem innowacyjności, jednak jego pozycja pod tym względem na tle Europy nie jest satysfakcjonująca. W ramach Priorytetu podjęte zostaną działania wzmacniające aktywność proinnowacyjną i badawczą przedsiębiorstw (w tym w zakresie innowacji społecznych), również w aspekcie współpracy międzynarodowej. W szczególności wspierane będą działania realizowane w partnerstwie, w tym z udziałem jednostek naukowych.</p> <p>Wzmocnienie innowacyjności wymaga również stworzenia warunków do skutecznego współdziałania przedsiębiorstw z jednostkami badawczo-rozwojowymi i umożliwienia płynnego transferu wiedzy do gospodarki. W ramach priorytetu zaplanowano działania mające na celu wsparcie jednostek sfery B+R, w tym uczelni, w prowadzeniu prac badawczo-rozwojowych na potrzeby gospodarki.</p> <p>Istotnym warunkiem do dalszego wzrostu innowacyjności regionu jest wsparcie obszarów Inteligentnych Specjalizacji Pomorza, jak również tworzenie i rozwój innowacyjnych klastrów. Zaprojektowane działania przewidują animację tych podmiotów poprzez ich sieciowanie oraz rozwój kompetencji.</p>				
Zobowiązania SWP	<p>Nazwa</p> <p>Stworzenie kompleksowej oferty wsparcia inwestycji B+R i ich komercjalizacja w przedsiębiorstwach.</p>				
Oczekiwania wobec władz centralnych	<table border="1"> <thead> <tr> <th>Nazwa</th> <th>Planowane działania</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Wyposażenie samorządów województwa w narzędzia realnego wpływu na kształtowanie własnych systemów innowacji i finansowania B+R.</td> <td> Postulowanie zmian legislacyjnych we współpracy z: <ul style="list-style-type: none"> – WRDS, – PRP, </td> </tr> </tbody> </table>	Nazwa	Planowane działania	Wyposażenie samorządów województwa w narzędzia realnego wpływu na kształtowanie własnych systemów innowacji i finansowania B+R.	Postulowanie zmian legislacyjnych we współpracy z: <ul style="list-style-type: none"> – WRDS, – PRP,
Nazwa	Planowane działania				
Wyposażenie samorządów województwa w narzędzia realnego wpływu na kształtowanie własnych systemów innowacji i finansowania B+R.	Postulowanie zmian legislacyjnych we współpracy z: <ul style="list-style-type: none"> – WRDS, – PRP, 				

	Przygotowanie legislacji w zakresie nowych trendów oraz wdrażanych w Polsce technologii (np. AI, GOZ).	<ul style="list-style-type: none"> – Konwentem Powiatów, – Związkiem Województw RP, – Konwentem Marszałków Województw RP, – Regionalnym Forum Inteligentnych Specjalizacji.
	Prowadzenie efektywnej polityki informacyjnej w zakresie możliwości finansowania przedsięwzięć ze środków krajowych i międzynarodowych.	
	Dalsze pogłębiające działania związane ze zwolnieniami podatkowymi w ramach B + R dla przedsiębiorców.	
Obszary współpracy międzyregionalnej i międzynarodowej	Nazwa	Planowane działania
	Sprzysianie rozwojowi sieci naukowo-badawczej i współpracy klastrowej.	<ul style="list-style-type: none"> – wymiana doświadczeń (m. in. wizyty studyjne itp.), – udział w międzynarodowych projektach,
	Rozwój przedsiębiorczości i innowacyjności, w tym w ramach wdrażania strategii inteligentnych specjalizacji.	<ul style="list-style-type: none"> – animacja i monitoring ISP oraz współpraca klastrowa w kierunku aktywnego kreowania obszarów współpracy z wykorzystaniem doświadczeń innych regionów, – tworzenie konsorcjów międzynarodowych i wsparcie w kierunku wchodzenia w globalne łańcuchy wartości.

Wskaźniki rezultatu

Wskaźnik	Wartość bazowa	Wartość docelowa (2030)	Źródło danych
Wartość inwestycji prywatnych uzupełniających wsparcie publiczne w zakresie prowadzenia prac B+R	0 (2020)	900 mln	UMWP
Przychody z działalności badawczej uczelni – sprzedaż pozostałych prac i usług badawczych i rozwojowych	26,9 mln zł (2018)	29 mln zł	GUS
Podmioty w działalności B+R ogółem	395 6. miejsce (2019)	miejsce wśród 3 najlepszych województw	GUS

Działanie 1.1.1 Potencjał B+R przedsiębiorstw

Działanie 1.1.1	Potencjał B+R przedsiębiorstw
Zakres interwencji	<ul style="list-style-type: none"> – weryfikacja pomysłu B+R (wsparcie fazy proof of concept), – wsparcie realizacji prac B+R przedsiębiorstw, w tym z udziałem jednostek naukowych i badawczych oraz komercjalizacji i wdrożenia wyników prac B+R, – wsparcie infrastruktury B+R w przedsiębiorstwach, – tworzenie i rozwój zespołów B+R (w tym konsorcja międzynarodowe), – wsparcie ochrony własności intelektualnej przedsiębiorstwa, – transfer technologii, np. poprzez nabycie praw własności intelektualnej, m. in. zakup patentów, wzorów użytkowych lub licencjonowanie technologii w celu zwiększenia jakości lub liczby oferowanych produktów i usług, – poszerzenie oferty instrumentów finansowych ukierunkowanych na rozwój B+R.
Kryteria strategiczne	<p>Horyzontalne:</p> <p>Obligatoryjne:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Kryterium innowacyjności 2. Kryterium inteligentnych specjalizacji <p>Stosowane jako preferencja:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Kryterium partnerstwa 2. Kryterium korzystnego oddziaływania na klimat i środowisko 3. Kryterium zrównoważonej produkcji i konsumpcji
	<p>Specyficzne:</p> <p>Stosowane jako preferencja:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. preferencje dla „zwinnych” innowacji związanych z pojawiającymi się zagrożeniami i kluczowymi wyzwaniami nowoczesnej gospodarki, zwłaszcza w obszarze użyteczności publicznej (dedykowane wsparcie pod aktualne potrzeby i problemy społeczno-gospodarcze)
Ukierunkowanie terytorialne – obszary strategicznej interwencji	Całe województwo
Przedsięwzięcia strategiczne	Inwestycje B+R Pomorskich Przedsiębiorców „Od pomysłu do realizacji”

Wskaźniki produktu

Wskaźnik	Wartość bazowa	Wartość docelowa (2030)	Źródło danych
Liczba wspartych projektów w zakresie realizacji prac B+R	0 (2020)	300	UMWP
Liczba projektów wspartych ze środków będących w dyspozycji regionu realizowanych we współpracy z jednostką naukową (partnerstwo lub konsorcjum)	0 (2020)	10	UMWP

Działanie 1.1.2 Transfer wiedzy do gospodarki

Działanie 1.1.2	Transfer wiedzy do gospodarki
Zakres interwencji	<ul style="list-style-type: none"> – wsparcie prac B+R na potrzeby gospodarki, w tym realizowane we współpracy z przedsiębiorstwami oraz wykorzystujące możliwości płynące z rozwoju zielonych technologii, GOZ, cyfryzacji, automatyzacji, sztucznej inteligencji oraz przemysłu 4.0, rozszerzonej i wirtualnej rzeczywistości, – wsparcie publicznych jednostek sfery B+R poprzez modernizację i rozbudowę infrastruktury służącej prowadzeniu badań w odpowiedzi na zidentyfikowane potrzeby gospodarcze, – wzmocnienie kompetencji kadry, tworzenie zespołów badawczych krajowych i międzynarodowych w jednostkach B+R, – oferta dla naukowców (zwłaszcza młodych) podejmujących współpracę z przedsiębiorstwami w zakresie B+R w nowoczesnych dziedzinach gospodarki, w tym doktoraty wdrożeniowe.
Kryteria strategiczne	<p>Horyzontalne: Obligatoryjne:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Kryterium innowacyjności 2. Kryterium inteligentnych specjalizacji <p>Stosowane jako preferencja:</p> <ol style="list-style-type: none"> 3. Kryterium partnerstwa 4. Kryterium korzystnego oddziaływania na klimat i środowisko 5. Kryterium zrównoważonej produkcji i konsumpcji <p>Specyficzne: Stosowane jako preferencja:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. preferencje dla innowacji związanych z pojawiającymi się zagrożeniami i kluczowymi wyzwaniami nowoczesnej gospodarki, zwłaszcza w obszarze użyteczności publicznej
Ukierunkowanie terytorialne – obszary strategicznej interwencji	Całe województwo

Przedsięwzięcia strategiczne	Brak
-------------------------------------	------

Wskaźnik produktu

Wskaźnik	Wartość bazowa	Wartość docelowa (2030)	Źródło danych
Liczba projektów w zakresie wsparcia publicznej infrastruktury B+R	0 (2020)	5	UMWP

Działanie 1.1.3 Rozwój inteligentnych specjalizacji oraz klastrów

Działanie 1.1.3	Rozwój inteligentnych specjalizacji oraz klastrów
Zakres interwencji	<ul style="list-style-type: none"> – zwiększenie aktywności B+R podmiotów z obszarów ISP poprzez wzmocnienie ich kompetencji (m. in. profesjonalizacja zarządzania klastrem), – wsparcie procesu przedsiębiorczego odkrywania branż o największym potencjale rozwoju B+R poprzez działania animacyjne, – wsparcie działań podmiotów wpisujących się w obszary inteligentnych specjalizacji i klastrów zmierzających do wejścia w międzynarodowe konsorcja oraz globalne łańcuchy wartości, – wzmocnienie marki ISP, m. in. poprzez wspieranie i promowanie produktów na rynkach zagranicznych, – wsparcie rozwoju nowoczesnych usług klastrów na rzecz transformacji przemysłowej oraz wdrażania nowych technologii m. in. poprzez huby innowacji, – stworzenie platformy w obszarze innowacji, zapewniającej dostęp do danych oraz wsparcie w ich zastosowaniu i prezentacji a także usprawniającej komunikację między podmiotami z obszarów ISP.
Kryteria strategiczne	<p>Horyzontalne: Obligatoryjne:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Kryterium innowacyjności 2. Kryterium inteligentnych specjalizacji <p>Stosowane jako preferencja:</p> <ol style="list-style-type: none"> 3. Kryterium partnerstwa <p>Specyficzne: Stosowane jako preferencja:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. W zakresie realizacji przez klastry powierzonych celów/zadań polityki publicznej preferowane będą przedsięwzięcia upowszechniające ideę cyfryzacji, zrównoważonej produkcji i konsumpcji lub pozytywnego wpływu na klimat i środowisko
Ukierunkowanie terytorialne – obszary strategicznej interwencji	Całe województwo

Przedsięwzięcia strategiczne	Smart Green Progress
-------------------------------------	-----------------------------

Wskaźniki produktu

Wskaźnik	Wartość bazowa	Wartość docelowa (2030)	Źródło danych
Liczba klastrów wspartych w zakresie rozwoju ich potencjału	0 (2020)	10	UMWP
Liczba przedsięwzięć ukierunkowanych na wzmocnienie i rozwój ISP	0 (2020)	3	UMWP

Priorytet 1.2 Adaptacyjność przedsiębiorstw

Priorytet 1.2 Adaptacyjność przedsiębiorstw	
Zakres tematyczny	<p>Rozwój gospodarki regionu uzależniony jest m. in. od umiejętności przedsiębiorców do elastycznego dostosowania się do zmiennych warunków rynkowych i technologicznych, przy uwzględnieniu globalnych trendów i wyzwań, m. in. związanych ze zmianami klimatu czy bezpieczeństwem lub sytuacją geopolityczną. Elastyczność w szybkim dostosowywaniu się do zmieniających się warunków uzależniona będzie w dużej mierze od kompetencji w zakresie zarządzania procesami wewnątrz przedsiębiorstwa oraz usprzętowania miejsc pracy. W ramach Priorytetu podjęte zostaną działania mające na celu wzmocnienie zdolności adaptacyjnych i odporności przedsiębiorców, w tym m. in. poprzez stworzenie narzędzi zachęcających firmy do transformacji gospodarczej i przemysłowej (m. in. zielone technologie, GOZ, przemysł 4.0, automatyzacja, cyfryzacja, sztuczna inteligencja, dual use) i optymalizacji procesów (w tym wspomagające sukcesję w przedsiębiorstwach w powiązaniu z reorganizacją).</p> <p>Zachodzące w przedsiębiorstwach zmiany zwiększą potrzebę korzystania przez przedsiębiorstwa ze specjalistycznych usług (w szczególności proinnowacyjnych) w różnych sferach działalności. Skuteczna adaptacyjność przedsiębiorstw wymaga funkcjonowania kompleksowego systemu wsparcia dla MŚP, zapewniającego kompletną informację oraz szeroki dostęp do specjalistycznych usług, związanych m. in. z rozwojem nowych kompetencji, zarządzaniem innowacjami, gospodarką 4.0 oraz umożliwiającymi zmianę modelu biznesowego. Uruchomienie powyższych usług wymaga systematycznego wzrostu kompetencji IOB.</p>
Zobowiązania SWP	Nazwa
	Stworzenie mechanizmu wsparcia transformacji przedsiębiorstw w kierunku wykorzystania m. in. zielonych technologii, GOZ, przemysłu 4.0, automatyzacji i cyfryzacji.
	Stworzenie regionalnej sieci informacyjno-doradczej dla MŚP.

	Nazwa	Planowane działania
Oczekiwania wobec władz centralnych	Przygotowanie legislacji w zakresie nowych trendów oraz wdrażanych w Polsce technologii (np. AI, GOZ).	<ul style="list-style-type: none"> – Działania lobbingowe, – Postulowanie zmian legislacyjnych we współpracy z: WRDS, PRP, Konwentem Powiatów, Związkiem Województw RP, Konwentem Marszałków Województw RP, Regionalnym Forum Inteligentnych Specjalizacji.
	Optymalizacja przepisów w zakresie certyfikacji urządzeń i uprawnień.	
	Kreowanie spójnej polityki wsparcia polskich portów morskich jako węzłów logistycznych.	
	Stworzenie warunków do transformacji przemysłu stocznioowego, ze szczególnym uwzględnieniem potencjału rozwojowego morskiej energetyki wiatrowej oraz innych perspektywicznych obszarów technologicznych inspirowanych wymaganiami polityki klimatycznej.	
Obszary współpracy międzyregionalnej i międzynarodowej	Nazwa	Planowane działania
	Wdrażanie GOZ.	
	Edukacja na rzecz rozwoju nowych technologii m. in. sztucznej inteligencji czy przemysłu 4.0, nowoczesne modele rozwoju przedsiębiorstw- rozwój oferty kształcenia ustawicznego i rozwój kompetencji kadr dla branży morskiej energetyki wiatrowej.	
	Zacieśnienie współpracy pomiędzy polskimi regionami korytarza Bałtyk-Adriatyk na rzecz tworzenia zachęt dla inwestycji logistycznych w oparciu o Inteligentne Systemy Transportowe.	
Tworzenie warunków dla rozwoju morskiej energetyki wiatrowej, oraz energetyki opartej na	Wymiana doświadczeń (m. in. wizyty studyjne itp.), udział w międzynarodowych projektach.	

	wodorze, w tym wymiana doświadczeń nt. najlepszych praktyk realizacji inwestycji w sposób przynoszący korzyści dla regionalnej gospodarki i rynku pracy.	
--	--	--

Wskaźniki rezultatu

Wskaźnik	Wartość bazowa	Wartość docelowa (2030)	Źródło danych
Odsetek przedsiębiorstw otrzymujących zamówienia poprzez sieci komputerowe (stronę internetową, systemy typu EDI)	15,1% PL – 16,5% (2019)	powyżej średniej dla PL	GUS
Liczba przedsiębiorstw otrzymujących wsparcie w ramach regionalnego systemu usług specjalistycznych	0 (2020)	500	UMWP

Działanie 1.2.1 Transformacja przedsiębiorstw

Działanie 1.2.1	Transformacja przedsiębiorstw
Zakres interwencji	<ul style="list-style-type: none"> – wsparcie przedsiębiorstw (w tym z branż kluczowych i tradycyjnych, np. morskiej, meblarskiej, rolno-spożywczej) w celu dostosowania się do nowych trendów i technologii, w szczególności wykorzystujących zielone technologie, GOZ, cyfryzację, automatyzację, sztuczną inteligencję, przemysł 4.0, – wdrożenie nowoczesnych (zwinnych) modeli w przedsiębiorstwach, w szczególności wykorzystujących zielone technologie, GOZ, cyfryzację, automatyzację, sztuczną inteligencję, przemysł 4.0, zmierzających do poszerzenia rynków zbytu czy palety oferowanych produktów i usług, poprzez innowacje procesowe i optymalizację procesów zachodzących w przedsiębiorstwie wraz z usprzętowieniem miejsc pracy, – modernizacja/rozbudowa zaplecza infrastrukturalnego przedsiębiorstwa, usprawnienie procesu produkcyjnego lub sposobu świadczenia usług, zakup maszyn, sprzętu i technologii oraz niezbędnych komponentów (w tym danych), – wsparcie regionalnych i lokalnych łańcuchów dostaw, zagospodarowanie lokalnego potencjału produkcji, handlu i usług, – wsparcie przeprowadzenia procesów sukcesji w przedsiębiorstwach. – rozwój kompleksowej oferty wsparcia przedsiębiorstw w obszarze bezpieczeństwa i obronności w oparciu o technologie podwójnego zastosowania (dual use)

Kryteria strategiczne	Horyzontalne: Stosowane jako preferencja: 1. Kryterium partnerstwa 2. Kryterium korzystnego oddziaływania na klimat i środowisko 3. Kryterium zrównoważonej produkcji i konsumpcji 4. Kryterium inteligentnych specjalizacji 5. Kryterium innowacyjności 6. Kryterium cyfryzacji
	Specyficzne: Brak
Ukierunkowanie terytorialne – obszary strategicznej interwencji	Całe województwo
Przedsięwzięcia strategiczne	Kompleksowy Program Wsparcia Rozwoju Technologii Podwójnego Zastosowania „Dual use Pomorskie”

Wskaźniki produktu

Wskaźnik	Wartość bazowa	Wartość docelowa (2030)	Źródło danych
Liczba przedsiębiorstw wspartych w zakresie transformacji (m. in. cyfrowej, przemysł 4.0, GOZ, zielone technologie, dual use)	0 (2020)	1050	UMWP
Liczba produktów w formie instrumentów finansowych, pozostających w dyspozycji województwa dedykowanych transformacji przedsiębiorstw w kierunku gospodarki 4.0 oraz zielonych technologii, w tym GOZ	0 (2020)	3	UMWP

Działanie 1.2.2 Pomorski system usług specjalistycznych dla MŚP

Działanie 1.2.2	Pomorski system usług specjalistycznych dla MŚP
Zakres interwencji	<ul style="list-style-type: none"> – rozwój regionalnego systemu usług specjalistycznych dla MŚP, w oparciu o potencjał IOB, świadczących profesjonalne usługi dla przedsiębiorstw w odpowiedzi na ich potrzeby, – wsparcie potencjału i kompetencji IOB w budowie gotowości do świadczenia usług zgodnie z zapotrzebowaniem MŚP, – podniesienie kompetencji MŚP w zakresie zarządzania i dostosowania się do zmiennych warunków rynkowych i technologicznych (m. in. cyfryzacja i automatyzacja procesów, zarządzanie innowacjami, nowe modele biznesowe, internacjonalizacja, tworzenie strategii i planów działań, uwzględnienie wpływu zmian klimatycznych na działalność przedsiębiorstw), – bieżąca analiza potrzeb pomorskich przedsiębiorstw w celu zwiększenia efektywności wsparcia informacyjno-specjalistycznego dla MŚP, – rozwój przedsiębiorczości akademickiej, – tworzenie i wsparcie istniejących inkubatorów przedsiębiorczości, – kompleksowa oferta wsparcia dla startupów ze szczególnym uwzględnieniem działalności IOB świadczących usługi na wczesnym etapie rozwoju (w tym usługi inkubacyjne).
Kryteria strategiczne	<p>Horyzontalne: Stosowane jako preferencja:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Kryterium partnerstwa 2. Kryterium korzystnego oddziaływania na klimat i środowisko 3. Kryterium zrównoważonej produkcji i konsumpcji 4. Kryterium inteligentnych specjalizacji 5. Kryterium innowacyjności 6. Kryterium cyfryzacji <p>Specyficzne: Brak</p>
Ukierunkowanie terytorialne – obszary strategicznej interwencji	Całe województwo
Przedsięwzięcia strategiczne	Pomorski System Usług Informacyjnych i Doradczych

Wskaźniki produktu

Wskaźnik	Wartość bazowa	Wartość docelowa (2030)	Źródło danych
Liczba nowych obszarów tematycznych w ramach których firmy mogą skorzystać z usług doradczych	0 (2020)	2	UMWP
Liczba IOB funkcjonujących w ramach pomorskiego systemu usług specjalistycznych dla MŚP	0 (2020)	200	UMWP

Priorytet 1.3 Regionalna marka gospodarcza

Priorytet 1.3 Regionalna marka gospodarcza	
Zakres tematyczny	W ramach Priorytetu budowana będzie marka gospodarcza i konkurencyjność regionu poprzez wzmocnienie międzynarodowej rozpoznawalności województwa i wspieranie otwartości gospodarki, wyrażającej się zwiększeniem udziału pomorskich przedsiębiorstw w europejskich i globalnych łańcuchach wartości. W szczególności wsparcie zostanie ukierunkowane na tworzenie kompleksowej oferty dla inwestorów, aktywność eksportową przedsiębiorstw, wzmocnienie konkurencyjności uczelni oraz zwiększanie ich umiędzynarodowienia, jak również przyciąganie, zatrzymywanie i rozwijanie talentów.
Zobowiązania SWP	Nazwa
	Realizacja działań służących wzmocnieniu gospodarczej marki regionu, w tym wspieranie identyfikacji i rozpoznawalności tworzonych w województwie produktów i usług oraz działających w nim przedsiębiorstw.
	Rozwój sprofilowanej i kompleksowej oferty dla inwestorów.
	Rozwój kompleksowej oferty wsparcia eksportu, w tym w oparciu o wyniki komercjalizacji B+R.
Oczekiwania wobec władz centralnych	Nazwa
	Uchwalenie ustawy metropolitalnej dla Pomorza.
	Planowane działania
	<ul style="list-style-type: none"> – Działania lobbingowe, – Postulowanie zmian legislacyjnych we współpracy z WRDS, PRP, Konwentem Powiatów, Związkiem Województw RP, Konwentem Marszałków Województw RP itp.

	Stworzenie atrakcyjnego systemu zachęt dla kadry naukowej.	<ul style="list-style-type: none"> – Działania lobbujące, – System stypendiów dla młodej kadry naukowej, Postulowanie zmian legislacyjnych we współpracy z WRDS, PRP, Konwentem Powiatów, Związkiem Województw RP, Konwentem Marszałków Województw RP itp.
	Wsparcie pomorskich portów morskich jako narzędzi handlu zagranicznego RP.	<ul style="list-style-type: none"> – Lobbowanie na rzecz większej aktywności rządu w Regionie Morza Bałtyckiego, – Zachęcanie rządu do prowadzenia bardziej aktywnej polityki względem sieci TEN-T na forum europejskim we współpracy ze Stowarzyszeniem Polskich Regionów Korytarza Bałtyk-Adriatyk, – Lobbowanie na rzecz polityki morskiej państwa.
Obszary współpracy międzyregionalnej i międzynarodowej	Nazwa	Planowane działania
	Kształtowanie warunków rozwoju nowoczesnych branż związanych z gospodarczym wykorzystaniem zasobów morza i obszarów morskich z poszanowaniem środowiska naturalnego.	<ul style="list-style-type: none"> – wymiana doświadczeń (m. in. wizyty studyjne itp.), – udział w międzynarodowych projektach, – aktywne kreowanie obszarów współpracy z wykorzystaniem doświadczeń innych regionów, – organizacja stoisk na wydarzeniach targowo-wystawienniczych.
	Monitorowanie kierunków kształcenia, wymiany studentów i kadr.	<ul style="list-style-type: none"> – wymiana doświadczeń (m. in. wizyty studyjne itp.), – udział w międzynarodowych projektach, – aktywne kreowanie obszarów współpracy z wykorzystaniem doświadczeń innych regionów, ze szczególnym uwzględnieniem otoczenia gospodarczego i potencjalnych inwestorów.

Wskaźniki rezultatu

Wskaźnik	Wartość bazowa	Wartość docelowa (2030)	Źródło danych
Liczba zadeklarowanych miejsc pracy w ramach PS „Invest in Pomerania 2030”	0 (2020)	10 000	UMWP
Liczba przedsiębiorstw, które nawiązały współpracę na zagranicznych rynkach	0 (2020)	50	UMWP
Liczba podpisanych umów partnerskich z uczelniami/institucjami z zagranicy	0 (2020)	5	UMWP

Działanie 1.3.1 Kompleksowa oferta wsparcia inwestorów (nowych i obecnych w regionie)

Działanie 1.3.1	Kompleksowa oferta wsparcia inwestorów (nowych i obecnych w regionie)
Zakres interwencji	<ul style="list-style-type: none">– rozwój kompleksowej oferty usług dla biznesu oraz oferty dla nowych i obecnych w regionie inwestorów w obszarach ISP, branżach kluczowych wynikających z zapisów Strategii 2030 oraz sektorach priorytetowych wynikających ze strategii przyciągania inwestycji dla regionu,– promocja inwestycyjna regionu (np. udział w imprezach targowo-wystawienniczych, konferencjach, misjach gospodarczych, wizytach zagranicznych), zaangażowanie obecnych w regionie inwestorów do promowania regionu,– inicjowanie projektów na rzecz zwiększania atrakcyjności inwestycyjnej regionu, w tym obsługa projektów inwestycyjnych (m. in. budowanie partnerstw, organizacja w regionie wydarzeń o charakterze gospodarczym, koordynowanie wizyt z partnerami zagranicznymi zainteresowanymi współpracą z partnerami z regionu, promocja oraz inwentaryzacja terenów inwestycyjnych, angażowanie kapitału prywatnego, w tym funduszy podwyższonego ryzyka (venture capital) oraz Private Equity oraz w formule PPP, itp.),– tworzenie nowych narzędzi przyciągania inwestycji do regionu (np. w zakresie ułatwienia pozyskiwania finansowania zwrotnego i bezzwrotnego, w tym na inwestycje w obszarze ISP, mechanizmu zabezpieczającego hipoteki w procesie inwestycyjnym, itp.),– wsparcie dla MŚP w zakresie realizacji inwestycji w infrastrukturę przemysłową i logistyczną,– wsparcie subsydiowania zatrudnienia, w szczególności związanego z relokacją pracowników, szkolenia, tworzenie programów edukacyjnych oraz ofert kształcenia dostosowanych do potrzeb inwestorów,– wsparcie przedsiębiorców w pozyskiwaniu talentów i promocja regionu pod kątem przyciągania i zakorzeniania talentów (tworzenie rozwiązań adaptacyjnych),

	<ul style="list-style-type: none"> – zapewnienie warunków do przyciągania, zatrzymywania i rozwijania talentów (np. pomorski fundusz wspierania talentów, działania integrujące migrantów), – wsparcie dla JST w zakresie przygotowania inwestycji na obszarach stref inwestycyjnych w celu ich uzbrojenia zewnętrznego.
Kryteria strategiczne	Horyzontalne: Obligatoryjne: <ol style="list-style-type: none"> 1. Kryterium zgodności z potrzebami gospodarki Stosowane jako preferencja: <ol style="list-style-type: none"> 2. Kryterium partnerstwa i partycypacji 3. Kryterium wysokiej jakości miejsc pracy 4. Kryterium wzrostu zatrudnienia 5. Kryterium inteligentnych specjalizacji
	Specyficzne: Brak
Ukierunkowanie terytorialne – obszary strategicznej interwencji	Całe województwo
Przedsięwzięcia strategiczne	Invest in Pomerania 2030

Wskaźniki produktu

Wskaźnik	Wartość bazowa	Wartość docelowa (2030)	Źródło danych
Liczba wspartych inwestorów w ramach PS „Invest in Pomerania 2030”	0 (2020)	850	UMWP
Liczba inwestycji zlokalizowanych na przygotowanych terenach inwestycyjnych w ramach PS „Invest in Pomerania 2030”	0 (2020)	75	UMWP

Działanie 1.3.2 Kompleksowe wsparcie eksporterów

Działanie 1.3.2	Kompleksowe wsparcie eksporterów
Zakres interwencji	<ul style="list-style-type: none"> – wsparcie aktywności eksportowej przedsiębiorstw, w tym wyjazdów zagranicznych, (m.in. poprzez włączanie w międzynarodowe łańcuchy wartości, w tym również w zakresie eksportu wyników prac B+R), – wsparcie działań ukierunkowanych na zwiększenie skali obecności zagranicznych kupujących oraz polskich wystawców w misjach gospodarczych, imprezach targowych i wystawienniczych o charakterze proeksportowym, w formule stacjonarnej/hybrydowej na Pomorzu, – wsparcie działań ukierunkowanych na zwiększenie udziału przedsiębiorstw, grup branżowych i międzybranżowych w rynkach zagranicznych, takich jak: wizyty studyjne, misje gospodarcze, imprezy

	<p>targowo-wystawiennicze za granicą, wspólne oferty produktowe (także realizowane w nowych formułach hybrydowych i wirtualnych),</p> <ul style="list-style-type: none"> – rozwój kompetencji przedsiębiorstw w zakresie internacjonalizacji (m.in. poprzez: organizację seminariów informacyjnych i szkoleń, świadczenie pomocy doradczej dla przedsiębiorstw oraz wsparcie kompetencji regionalnych IOB), upowszechnienie nowych, internetowych form eksportu produktów i usług, w tym bazujących na wirtualnej i rozszerzonej rzeczywistości (także w formule hybrydowej), np. targi, konferencje, webinaria, budowa platformy sprzedażowej, – finansowanie badań i analiz rynkowych w celu monitorowania działalności eksportowej MŚP, wyłonienia kluczowych branż i produktów eksportowych, wyznaczenia i analizy rynków zbytu oraz wypracowania rekomendacji dotyczących sposobu wejścia na dany rynek i przygotowania przedsiębiorstw do współpracy z partnerami z tego rynku, wymogów realizacji kontraktów, krajowych przepisów danego rynku czy też różnic kulturowych, itp., – kojarzenie partnerów biznesowych, współpraca z branżowymi centrami eksportowymi, zagranicznymi przedstawicielstwami samorządowymi i gospodarczymi oraz pomoc doradcza dla przedsiębiorstw, – wsparcie procesów uzyskania międzynarodowych certyfikacji, patentów, uprawnień i pozwoleń, – wsparcie dla koordynatorów, w tym pomorskich IOB organizujących wydarzenia stymulujące współpracę eksportową dla firm, – działania służące wzmocnieniu gospodarczej marki regionu na rynkach zagranicznych, – pomoc w dostosowywaniu oferty produktowej firm do specyficznych wymagań rynków zagranicznych (marketing zagraniczny), – animacja firm z kluczowych branż w kierunku wspólnych działań na rynkach zagranicznych, – działania mające na celu poniesienie jakości oferty w obszarze wspierania eksportu poprzez zaangażowanie dużych przedsiębiorstw.
<p>Kryteria strategiczne</p>	<p>Horyzontalne: Stosowane jako preferencja:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Kryterium innowacyjności 2. Kryterium cyfryzacji 3. Kryterium inteligentnych specjalizacji
	<p>Specyficzne: Stosowane jako preferencja:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Potencjał eksportowy 2. Produkt wytwarzany w regionie 3. Partnerstwo
<p>Ukierunkowanie terytorialne – obszary</p>	<p>Całe województwo</p>

strategicznej interwencji	
Przedsięwzięcia strategiczne	Pomorski Broker Eksportowy 2030

Wskaźniki produktu

Wskaźnik	Wartość bazowa	Wartość docelowa (2030)	Źródło danych
Liczba zrealizowanych działań dla MŚP w zakresie wsparcia działalności eksportowej przedsiębiorstw w ramach PS „Pomorski Broker Eksportowy 2030”	0 (2020)	100	UMWP
Liczba przedsiębiorstw wspartych w zakresie umiędzynarodowienia działalności w ramach PS „Pomorski Broker Eksportowy 2030”	0 (2020)	500	UMWP

Działanie 1.3.3 Konkurencyjne uczelnie

Działanie 1.3.3	Konkurencyjne uczelnie
Zakres interwencji	<ul style="list-style-type: none"> – wzmocnianie współpracy między uczelniami w regionie (stworzenie standardu internacjonalizacji pomorskich uczelni, wspólna obsługa studentów zagranicznych i pracowników/naukowców zagranicznych poprzez Welcoming Center – wspólną inicjatywę uczelni oraz jednostek samorządowych), – wsparcie działań służących optymalizacji wykorzystania zasobów i wspierających wspólnie uzgodnione działania integracyjne pomorskich uczelni, mające na celu tworzenie związków międzyuczelnianych, – wzmocnienie współpracy między uczelniami i szkołami średnimi (zachęcanie najbardziej uzdolnionych uczniów do kontynuacji kształcenia na pomorskich uczelniach), – wzmocnienie współpracy uczelni z przedsiębiorstwami, – prowadzenie działań kształtujących pozytywny wizerunek pomorskich uczelni (również w zakresie współpracy z przedsiębiorstwami oraz z wykorzystaniem m. in. Live more. Pomerania a także narzędzi takich, jak: udział pomorskich uczelni na krajowych i międzynarodowych targach edukacyjnych, organizacja targów edukacyjnych na Pomorzu, itp.), – promocja oferty pomorskiego szkolnictwa wyższego (kompleksowa oferta promocji realizowana poprzez takie działania, jak: Live more. Pomerania, stypendia marszałka województwa pomorskiego, doktoraty wdrożeniowe itp.), – upowszechnianie i wspieranie internetowych form nauczania, cyfryzacja i rozwój platform e-learningowych, rozwój Centrów Transferu Technologii na uczelniach w tym: działania integrujące i wzmocniające współpracę Centrów Transferu Technologii, centrów wsparcia badań

	<p>komercyjnych i niekomercyjnych, inkubatorów innowacyjności, centrów innowacji i centrów patentowych,</p> <ul style="list-style-type: none"> – inicjowanie wizyt studyjnych, wymiany dobrych praktyk oraz seminariów eksperckich dotyczących umiędzynarodowienia placówek naukowych, różnic kulturowych, wyzwań migracyjnych, itp. oraz zlecenie przygotowania opracowań, rekomendacji i analiz w oparciu o zdobytą wiedzę, – rozwijanie sieci współpracy oraz kojarzenie partnerów z otoczenia akademickiego z Pomorza i zagranicy, – inicjowanie procesów powstawania nowych kierunków studiów oraz wprowadzanie modyfikacji już istniejącej oferty kształcenia, w odpowiedzi na monitorowane potrzeby gospodarki, – przyciąganie studentów oraz kadry dydaktycznej i naukowców o wysokich kwalifikacjach (w tym zza granicy), m. in. poprzez wzmacnianie i wspieranie narzędzi i programów ułatwiających adaptację wielojęzyczną i wielokulturową.
Kryteria strategiczne	<p>Horyzontalne: Obligatoryjne:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Kryterium partnerstwa <p>Stosowane jako preferencja:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Kryterium innowacyjności 2. Kryterium dostępności dla osób ze szczególnymi potrzebami
	<p>Specyficzne: Stosowane jako preferencja:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. W zakresie prowadzenia wspólnych działań promocyjnych – preferencja obejmująca przedsięwzięcia kompleksowe, włączająca wszystkie szkoły wyższe na obszarze realizacji działania
Ukierunkowanie terytorialne – obszary strategicznej interwencji	Całe województwo
Przedsięwzięcia strategiczne	Study in Pomorskie 2030

Wskaźniki produktu

Wskaźnik	Wartość bazowa	Wartość docelowa (2030)	Źródło danych
Liczba wspólnych przedsięwzięć uczelni z zakresu promocji i przyciągania studentów cudzoziemców i z innych regionów	0 (2020)	7	UMWP/uczelnie

Działanie 1.3.4 Promocja gospodarcza regionu

Działanie 1.3.4	Promocja gospodarcza regionu
Zakres interwencji	<ul style="list-style-type: none"> – synergia potencjału pomorskich marek, w tym marek biznesowych, produktowych, terytorialnych, inwestycyjnych, turystycznych, kulturalnych, akademickich, itp., poprzez koordynację działań promocyjnych oraz realizację wspólnych kampanii marketingowych, także w obszarze CSR, – utworzenie mapy pomorskich marek, – wspieranie powstawania nowych marek (produktowych, usługowych itp., w tym o potencjale globalnym), a także wykorzystanie w budowaniu marki regionu potencjału sektorów wpisujących się w proinnowacyjną i proekologiczną wizję rozwoju województwa (tj. ISP, przemysł filmowy i inne przemysły kreatywne, przemysł rowerowy, przemysł jachtowy, żywność wysokiej jakości, w tym ekologiczna), – rozwój współpracy z markami biznesowymi budującymi bezpośrednie skojarzenie z regionem (w tym co-branding), zwłaszcza związanych z gospodarką morską (porty, stocznie, przemysł jachtowy, offshore), – wspieranie i promocja pomorskich przedsiębiorstw oraz działań na rzecz rozwoju przedsiębiorczości (regionalne inicjatywy i konkursy gospodarcze, np. „Nagroda Pomorska Gryf Gospodarczy”, działania na rzecz wspierania przedsiębiorczości młodzieżowej, wspieranie postaw przedsiębiorczych itp.), – promocja przedsiębiorczości akademickiej oraz wsparcie kadr naukowych o specjalnościach istotnych dla gospodarki regionu (ISP) poprzez wspólne inicjatywy uczelni, związku uczelni oraz jednostek samorządowych, – wsparcie budowania długotrwałych więzi z regionem opartych na poczuciu tożsamości i dumy regionalnej (tzw. civic pride), – wprowadzanie cyfrowych rozwiązań (m. in. aplikacji mobilnych) wspomagających proces budowy marki regionalnej, – wykorzystanie potencjału różnorodności (m. in.: kulturowej, gospodarczej, społecznej) do wzmocnienia pozycji konkurencyjnej poprzez rozwój kultury integracji, – budowa rozpoznawalnej marki przemysłu spotkań (MICE),

	<ul style="list-style-type: none"> – udział w targach i wystawach związanych tematycznie z wiodącymi branżami Pomorza, w formie stacjonarnej, hybrydowej lub on-line (w tym wystawy rolnicze i hodowlane), – stworzenie sieci ambasadorów pomorskich marek (w tym tworzenie sieci Ambasadorów Kongresów Pomorskich), – wspieranie inicjatyw wykorzystujących atrakcyjne przestrzenie publiczne do wzmocnienia promocji województwa pomorskiego jako regionu o wysokiej jakości życia, przyciągającego nowych mieszkańców i inwestorów, a także turystów.
Kryteria strategiczne	Horyzontalne: Stosowane obligatoryjnie: <ol style="list-style-type: none"> 1. Kryterium partnerstwa 2. Kryterium partnerstwa publiczno-prywatnego Stosowane jako preferencja: <ol style="list-style-type: none"> 1. Kryterium cyfryzacji 2. Zrównoważonej produkcji i konsumpcji
	Specyficzne: Brak
Ukierunkowanie terytorialne – obszary strategicznej interwencji	Całe województwo
Przedsięwzięcia strategiczne	Invest in Pomerania 2030 i Pomorski Broker Eksportowy 2030

Wskaźniki produktu

Wskaźnik	Wartość bazowa	Wartość docelowa (2030)	Źródło danych
Liczba nowych, cyklicznych wydarzeń promocyjnych o zasięgu krajowym i/lub międzynarodowym	0 (2020)	2	UMWP
Liczba ambasadorów pomorskich marek	0 (2020)	100	UMWP

Cel szczegółowy 2. Atrakcyjny rynek pracy

W ramach Celu podjęte zostaną działania ukierunkowane na poprawę warunków rozwoju zawodowego pracujących i poszukujących pracy mieszkańców Pomorza, w tym osób ze szczególnymi potrzebami i migrantów. Wzmacniane będą adaptacyjność i potencjał rozwojowy pomorskich przedsiębiorstw, uwzględniając konsekwencje wynikające ze zmian pokoleniowych i wykorzystując potencjał zawodowy kobiet. Realizacja nastąpi poprzez:

- wzmacnianie postaw przedsiębiorczych, wspieranie zakładania działalności gospodarczej, wspieranie rozwoju talentów i umiejętności oraz popularyzację kształcenia ustawicznego, w szczególności w zakresie ISP oraz branż kluczowych dla gospodarki, w tym branż związanych z gospodarką morską, ze szczególnym uwzględnieniem offshore (Priorytet 2.1);
- wspieranie przedsiębiorców w tworzeniu atrakcyjnych miejsc pracy poprzez inspirowanie zmian w organizacji i zarządzaniu dla uzyskania synergii pomiędzy celami przedsiębiorstwa i satysfakcją oraz bezpieczeństwem pracowników, a także wspieranie dostępności i jakości oferty zorganizowanych form opieki nad dziećmi do lat 3 (Priorytet 2.2);
- poprawianie dostępu do wiedzy i informacji o gospodarce i rynku pracy w oparciu o bieżący monitoring zjawisk oraz identyfikację scenariuszy rozwoju społeczno-gospodarczego regionu (Priorytet 2.3);
- otwarty dialog pomiędzy partnerami rynku pracy sprzyjającego m. in. sieciowaniu instytucji, tworzeniu platform współpracy i integracji środowisk mających wpływ na rynek pracy oraz dążeniu do wykorzystania najnowszych narzędzi informatycznych.

Wskaźniki kontekstowe

Wskaźnik	Wartość bazowa	Wartość docelowa (2030)	Źródło danych
Wskaźnik zatrudnienia ogółem	56,5% 2. miejsce (2020)	miejsce wśród 3 najlepszych województw	GUS
Odsetek osób dorosłych w wieku 25-64 lata uczestniczących w kształceniu lub szkoleniu	4,1% 5. miejsce (2020)	miejsce wśród 3 najlepszych województw	GUS

Priorytet 2.1 Kompetentny pracownik

Priorytet 2.1	Kompetentny pracownik
---------------	-----------------------

Zakres tematyczny	<p>Doskonalenie warunków do rozwoju zawodowego Pomorzan opartego na podnoszeniu świadomości mieszkańców na temat korzyści wynikających z rozwijania posiadanych talentów i umiejętności oraz uczenia się przez całe życie. Podejmowanie działań służących aktywizacji zawodowej oraz wzmocnieniu postaw przedsiębiorczych mieszkańców, zwłaszcza cudzoziemców i osób starszych. Zwiększenie otwartości i elastyczności Pomorzan w podejściu do zarządzania własną karierą zawodową adekwatnie do pojawiających się trendów globalnych i prognozowanych zmian społeczno-gospodarczych. Wzmocnienie roli wolontariatu, staży i praktyk w ustawicznym rozwoju kompetencji kluczowych Pomorzan oraz tworzenie warunków dla rozwoju i wzmocnienia edukacji nieformalnej.</p>	
Zobowiązania SWP	Nazwa	
	Wypracowanie mechanizmów wspierania rozwoju zawodowego w oparciu o dostosowany do potrzeb regionalnej gospodarki system kształcenia ustawicznego.	
Oczekiwania wobec władz centralnych	Nazwa	Planowane działania
	Wyposażenie samorządów województw w narzędzia realnego wpływu na kształtowanie i koordynowanie regionalnej polityki rynku pracy.	Postulowanie zmian legislacyjnych we współpracy z WRDS, PRP, Konwentem Dyrektorów WUP, Konwentem Dyrektorów PUP, PWRRP, Konwentem Powiatów, Związkiem Województw RP, Konwent Marszałków Województw RP
	Systemowe rozwiązania w obszarze kształcenia ustawicznego odpowiadającego na wyzwania współczesnej gospodarki.	
Obszary współpracy międzyregionalnej i międzynarodowej	Nazwa	Planowane działania
	Wspieranie swobodnego przepływu pracowników.	Współpraca w ramach sieci Europejskich Służb Zatrudnienia EURES. Potwierdzanie uprawnień pracowniczych migrantów.

Wskaźnik rezultatu

Wskaźnik	Wartość bazowa	Wartość docelowa (2030)	Źródło danych
Współczynnik aktywności zawodowej osób w wieku 15 lat i więcej	58,4% 2. miejsce (2020)	miejsce wśród 3 najlepszych województw	GUS

Działanie 2.1.1 Adaptacyjny system rozwoju zawodowego Pomorzan

Działanie 2.1.1	Adaptacyjny system rozwoju zawodowego Pomorzan
------------------------	---

Zakres interwencji	<ul style="list-style-type: none"> – identyfikacja i wspieranie rozwoju skutecznych narzędzi na rzecz podnoszenia kompetencji i kwalifikacji mieszkańców województwa pomorskiego, zwłaszcza z wykorzystaniem technologii cyfrowych (e-learning, rzeczywistość wirtualna, rozszerzona i zmiksowana, AI), – poprawa dostępności i jakości poradnictwa zawodowego oraz dostosowanie go do wspomagania rozwoju talentów mieszkańców (w tym wsparcie inicjatyw służących wymianie wiedzy o kwalifikacjach i ich certyfikacji), – aktywizacja zawodowa mieszkańców, promocja i wsparcie postaw przedsiębiorczych, zwiększenie otwartości i elastycznego podejścia do zarządzania własną karierą zawodową, w tym rozwój oferty finansowej (np. instrumentów zwrotnych) ukierunkowanej na powstawanie nowych przedsiębiorstw, – wspieranie i inspirowanie instytucji rynku pracy do podejmowania działań zwiększających efektywność wykorzystania potencjału kadrowego, – wzmocnienie sektora publicznego, w szczególności publicznych służb zatrudnienia oraz jakości świadczonych usług.
Kryteria strategiczne	<p>Horyzontalne: Obligatoryjne:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Kryterium zgodności z potrzebami rynku pracy <p>Stosowane jako preferencja:</p> <ol style="list-style-type: none"> 2. Kryterium partnerstwa 3. Kryterium partnerstwa publiczno-prywatnego 4. Kryterium partnerstwa publiczno-społecznego 5. Kryterium inteligentnych specjalizacji 6. Kryterium branż kluczowych dla gospodarki 7. Kryterium cyfryzacji
	<p>Specyficzne: Brak</p>
Ukierunkowanie terytorialne – obszary strategicznej interwencji	Całe województwo
Przedsięwzięcia strategiczne	Pomorski Broker Zawodowy

Wskaźniki produktu

Wskaźnik	Wartość bazowa	Wartość docelowa (2030)	Źródło danych
Liczba osób objętych usługami poradnictwa zawodowego	0 (2020)	3 000	WUP

Działanie 2.1.2 Wysokie kwalifikacje mieszkańców Pomorza

Działanie 2.1.2	Wysokie kwalifikacje mieszkańców Pomorza
Zakres interwencji	<ul style="list-style-type: none"> – upowszechnianie idei i korzyści wynikających z kształcenia przez całe życie, z wykorzystaniem innowacyjnych technologii, pozwalające na zwinne reagowanie i elastyczne dostosowywanie się do zmieniających się trendów i sytuacji społeczno-gospodarczej, – wspieranie rozwoju kształcenia ustawicznego dostosowanego do potrzeb nowoczesnej gospodarki regionu (w szczególności w zakresie ISP oraz branż kluczowych dla gospodarki i potrzeb inwestorów), w tym m.in. współpraca na rzecz powstawania i rozwoju centrów kompetencji wzmacniających wdrażanie cyfryzacji, automatyzacji, AI, GOZ, przemysłu 4.0 oraz zielonych technologii, w tym technologii offshore i wodorowych, wspieranie działań na rzecz zachowania i odtwarzania ginących zawodów oraz ich sukcesji, rozwój współpracy pomiędzy instytucjami działającymi w obszarze kształcenia ustawicznego.
Kryteria strategiczne	Horyzontalne: Obligatoryjne: <ol style="list-style-type: none"> 1. Kryterium zgodności z potrzebami rynku pracy Stosowane jako preferencja: <ol style="list-style-type: none"> 1. Kryterium partnerstwa 2. Kryterium partnerstwa publiczno-prywatnego 3. Kryterium partnerstwa publiczno-społecznego 4. Kryterium inteligentnych specjalizacji 5. Kryterium branż kluczowych dla gospodarki 6. Kryterium cyfryzacji
	Specyficzne: Brak
Ukierunkowanie terytorialne – obszary strategicznej interwencji	Całe województwo
Przedsięwzięcia strategiczne	Pomorskie Centrum Kompetencji Morskiej Energetyki Odnawialnej

Wskaźniki produktu

Wskaźnik	Wartość bazowa	Wartość docelowa (2030)	Źródło danych
Liczba wspólnych projektów podmiotów działających w obszarze kształcenia ustawicznego	0 (2020)	50	WUP

Priorytet 2.2 Atrakcyjny pracodawca

Priorytet 2.2	Atrakcyjny pracodawca	
Zakres tematyczny	Budowanie odporności przedsiębiorstw w oparciu o wzmacnianie kapitału ludzkiego i zdolności adaptacji pracowników do zmian na rynku pracy. Tworzenie przyjaznych miejsc pracy poprzez inspirowanie do zmian w organizacji dla uzyskania synergii pomiędzy celami przedsiębiorstwa a potencjałem kadrowym. Kształtowanie umiejętności zarządzania zespołem zróżnicowanym pokoleniowo i kulturowo. Promowanie przyjaznej kultury pracy odpowiadającej na pojawiające się trendy i zagrożenia.	
Zobowiązania SWP	Nazwa	
	Wsparcie dla pozyskiwania i zakorzeniania talentów w regionie.	
	Stworzenie platformy współpracy instytucji uczestniczących w pozyskiwaniu i obsłudze pracowników z zagranicy na regionalny rynek pracy.	
Oczekiwania wobec władz centralnych	Nazwa	
	Wyposażenie samorządów województw w narzędzia realnego wpływu na kształtowanie i koordynowanie regionalnej polityki rynku pracy.	Planowane działania
	Rozszerzenie zachęt dla pracodawców zatrudniających osoby ze szczególnymi potrzebami oraz seniorów.	
	Zmiany w systemie emerytalnym pod kątem zachęt do jak najpóźniejszego przechodzenia na emeryturę.	
	Wypracowanie założeń krajowej polityki migracyjnej odpowiadającej na potrzeby pracodawców i regionalnych gospodarek oraz wprowadzenie usprawnień w procedurach dotyczących legalizacji pobytu i zatrudniania cudzoziemców.	
Obszary współpracy międzyregionalnej i międzynarodowej	Nazwa	
	Brak	
	Planowane działania	
	Brak	

Wskaźniki rezultatu

Wskaźnik	Wartość bazowa	Wartość docelowa (2030)	Źródło danych
Wskaźnik zatrudnienia osób w wieku 50 lat i więcej	36,1% 2. miejsce (2020)	miejsce wśród 3 najlepszych województw	GUS
Wskaźnik zatrudnienia kobiet w wieku produkcyjnym	69,4% 6. miejsce (2020)	miejsce wśród 3 najlepszych województw	GUS
Liczba cudzoziemców zgłoszonych do ubezpieczeń emerytalnych i rentowych	34 tys. 6. miejsce (2020)	miejsce wśród 5 najlepszych województw	ZUS

Działanie 2.2.1 Elastyczne miejsca pracy

Działanie 2.2.1	Elastyczne miejsca pracy
Zakres interwencji	<ul style="list-style-type: none"> – upowszechnianie nowych form organizacji pracy dostosowanych do pojawiających się trendów rozwojowych i wyzwań cywilizacyjnych (np. zdalna praca, zdalne biura), – wspieranie działań zmierzających do zrównoważenia życia zawodowego i prywatnego pracowników, – promowanie tworzenia zdrowego środowiska pracy przeciwdziałającego czynnikom ryzyka dla zdrowia, – wspieranie pracodawców w działaniach na rzecz ochrony miejsc pracy, – wspieranie działań i postaw ukierunkowanych na wydłużenie aktywności zawodowej oraz na zarządzanie zespołem zróżnicowanym pokoleniowo i kulturowo, – kompleksowe wsparcie służące podnoszeniu umiejętności i/lub kompetencji (w szczególności poprzez doradztwo, szkolenia i warsztaty) wśród przedsiębiorców, pracodawców i ich pracowników na wypadek wystąpienia sytuacji kryzysowych wpływających na gospodarkę i rynek pracy, w tym związanych z gotowością cywilną, sektorem przemysłu obronnego, technologii podwójnego zastosowania oraz zapewnienia ciągłości działania.
Kryteria strategiczne	<p>Horyzontalne:</p> <p>Obligatoryjne:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Kryterium zgodności z potrzebami rynku pracy 2. Kryterium wysokiej jakości miejsc pracy 3. Kryterium wzrostu zatrudnienia <p>Stosowane jako preferencja:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Kryterium partnerstwa 2. Kryterium partnerstwa publiczno-prywatnego 3. Kryterium partnerstwa publiczno-społecznego 4. Kryterium inteligentnych specjalizacji

	5. Kryterium branż kluczowych dla gospodarki 6. Kryterium cyfryzacji 7. Kryterium dostępności dla osób ze szczególnymi potrzebami
	Specyficzne: Brak
Ukierunkowanie terytorialne – obszary strategicznej interwencji	Całe województwo
Przedsięwzięcia strategiczne	Resilient Pomerania – Kompetencje dla Odpornej Gospodarki

Wskaźniki produktu

Wskaźnik	Wartość bazowa	Wartość docelowa (2030)	Źródło danych
Liczba pracodawców objętych wsparciem	0 (2020)	3 000	WUP
Liczba osób objętych wsparciem w dziedzinie gotowości cywilnej, w przemyśle obronnym lub dziedzinie cyberbezpieczeństwa	0 (2020)	1 800	DRG

Działanie 2.2.2 Region przyjazny do pracy

Działanie 2.2.2	Region przyjazny do pracy
Zakres interwencji	<ul style="list-style-type: none"> – promowanie mechanizmów ułatwiających powrót na rynek pracy oraz łączenie obowiązków zawodowych z prywatnymi, m. in. w zakresie zapewnienia opieki nad osobami zależnymi, w tym wspieranie powstawania i rozwój istniejących miejsc zorganizowanej opieki nad dziećmi do lat 3, – wspieranie współpracy partnerów rynku pracy, w tym instytucji uczestniczących w obsłudze pracowników z zagranicy na regionalnym rynku pracy, – wspieranie integracji zawodowej imigrantów ukierunkowanej na ich osiedlanie się na Pomorzu.

Kryteria strategiczne	Horizontalne: Obligatoryjne: 1. Kryterium zgodności z potrzebami rynku pracy 2. Kryterium wysokiej jakości miejsc pracy 3. Kryterium wzrostu zatrudnienia 4. Kryterium dostępności dla osób ze szczególnymi potrzebami Stosowane jako preferencja: 1. Kryterium partnerstwa 2. Kryterium partnerstwa publiczno-prywatnego 3. Kryterium partnerstwa publiczno-społecznego 4. Kryterium wzrostu świadomości obywatelskiej
	Specyficzne: Brak
Ukierunkowanie terytorialne – obszary strategicznej interwencji	Całe województwo
Przedsięwzięcia strategiczne	Brak

Wskaźniki produktu

Wskaźnik	Wartość bazowa	Wartość docelowa (2030)	Źródło danych
Liczba zezwoleń na pracę cudzoziemców	23 tys. 8. miejsce (2020)	miejsce wśród 3 najlepszych województw	Właściwe ministerstwo
Liczba programów ułatwiających powrót na rynek pracy	0 (2020)	32	WUP

Priorytet 2.3 Regionalny system monitorowania gospodarki

Priorytet 2.3	Regionalny system monitorowania gospodarki	
Zakres tematyczny	Działania dotyczące monitorowania gospodarki (w tym branż kluczowych i ISP), m. in. w aspekcie innowacyjności, przedsiębiorczości i rynku pracy z wykorzystaniem najnowszych technologii.	
Zobowiązania SWP	Nazwa	
	Monitorowanie branż kluczowych dla gospodarki z uwzględnieniem specyfiki subregionalnej.	
Oczekiwania wobec władz centralnych	Nazwa	Planowane działania
	Brak	Brak
	Nazwa	Planowane działania

Obszary współpracy międzyregionalnej i międzynarodowej	Brak	Brak
---	------	------

Wskaźniki rezultatu

Wskaźnik	Wartość bazowa	Wartość docelowa (2030)	Źródło danych
Liczba odston portalu uruchomionego w ramach Pomorskiego Obserwatorium Gospodarczego	0 (2020)	100 000	UMWP

Działanie 2.3.1 Kompendium wiedzy o gospodarce i rynku pracy Pomorza

Działanie 2.3.1	Kompendium wiedzy o gospodarce i rynku pracy Pomorza
Zakres interwencji	<p>Rozwijanie regionalnego systemu monitorowania gospodarki, rynku pracy i turystyki z wykorzystaniem technologii cyfrowych, w tym wsparcie organizacji i funkcjonowania ogólnodostępnej platformy gromadzącej i prezentującej dane i analizy:</p> <ul style="list-style-type: none"> – diagnozowanie i analizowanie kluczowych zjawisk i trendów gospodarki, z uwzględnieniem specyfiki subregionalnej, – identyfikacja branż kluczowych oraz kompetencji istotnych dla rozwoju regionu, z uwzględnieniem obszarów innowacji, – tworzenie scenariuszy rozwojowych dla pomorskiej gospodarki na potrzeby trafnego ukierunkowania polityki społeczno-gospodarczej regionu.
Kryteria strategiczne	<p>Horyzontalne:</p> <p>Stosowane jako preferencja:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Kryterium zgodności z potrzebami rynku pracy 2. Kryterium branż kluczowych dla gospodarki 3. Kryterium inteligentnych specjalizacji 4. Kryterium cyfryzacji 5. Kryterium partnerstwa <p>Specyficzne:</p> <p>Brak</p>
Ukierunkowanie terytorialne – obszary strategicznej interwencji	Całe województwo
Przedsięwzięcia strategiczne	Pomorskie Obserwatorium Gospodarcze

Wskaźniki produktu

Wskaźnik	Wartość bazowa	Wartość docelowa (2030)	Źródło danych
Uruchomienie Pomorskiego Obserwatorium Gospodarczego	0 (2020)	1	UMWP

Cel szczegółowy 3. Inspirująca oferta turystyczna i czasu wolnego

Turystyka jest czynnikiem rozwoju i przemian strukturalnych gospodarki lokalnej. Jest dziedziną wielosektorową. Z jednej strony, wykorzystując zasoby przyrodnicze i kulturowe, branża turystyczna tworzy atrakcyjną i wyróżniającą się ofertę adekwatną do potrzeb współczesnego odbiorcy. Ten dynamicznie rozwijający się sektor gospodarki przyczynia się do zwiększenia zatrudnienia i podwyższenia poziomu życia w regionie. Z drugiej strony, właściwe zarządzanie sektorem turystycznym oraz planowe inwestycje ograniczają negatywny wpływ turystyki na środowisko przyrodnicze i kulturowe. Zgodnie z zasadami zrównoważonego rozwoju turystyki kwestie środowiskowe (ochrona dziedzictwa naturalnego i zachowanie bioróżnorodności), społeczno-kulturowe (zachowanie lokalnego dziedzictwa, włączanie społeczności lokalnych w działania) oraz ekonomiczne (stymulowanie rozwoju gospodarczego i powstawania nowych miejsc pracy) powinny przekładać się na satysfakcję turystów z pobytu w regionie i promować zrównoważony rozwój regionu. Istotne dla realizacji postawionego celu jest wypracowanie systemowego wsparcia rozwoju infrastruktury w oparciu o wyróżniki regionalne oraz aktualne kierunki rozwoju turystyki.

W zakresie budowy i rozwoju markowej oferty turystycznej planuje się realizację niezbędnych inwestycji będących kontynuacją dotychczasowych przedsięwzięć strategicznych tj. Pomorskie Trasy Rowerowe, Pomorskie Szlaki Kajakowe, Pętla Żuławska i Zatoka Gdańska oraz nowych, uzupełniających ofertę. Kluczowe są inwestycje udostępniające przestrzenie o walorach przyrodniczych, w zakresie infrastruktury rowerowej oraz wodnej, a także wykorzystujące potencjał turystyki konnej, w tym hipoterapii. Istotną rolę będą pełnił działania w zakresie infrastruktury odpowiadającej potrzebom rynku, takiej jak mała architektura, zagospodarowanie i oznakowanie szlaków, oznakowanie atrakcji turystycznych, itp.

Obecnie oferta turystyki aktywnej, przyrodniczej, prozdrowotnej (w tym uzdrowiskowej, terapeutycznej, medycznej, SPA & wellness), sportowej oraz kulturowej i rekreacji odpowiada wielu trendom. Należy wśród nich wymienić dbałość o kondycję fizyczną i zdrowie, poszukiwanie wyjątkowych i mało znanych miejsc przyrodniczych, poszerzanie wiedzy, odwiedzanie miejsc historycznych czy kreowanie całorocznej oferty dedykowanej różnym grupom odbiorców. Jej atrakcyjność jest oparta na wysokiej jakości oraz najnowszych rozwiązaniach technologicznych, infrastrukturalnych, architektonicznych, zagospodarowania przestrzeni publicznych i rozwiązaniach przemysłu HoReCa. Istnieje potrzeba dywersyfikacji i dostosowania oferty do indywidualnych i wciąż zmieniających się preferencji turystów.

W zakresie zintegrowanego systemu marketingu turystycznego przewiduje się kompleksowe rozwiązania dotyczące komponowania oferty, spójnej informacji turystycznej oraz rozwoju współpracy, pozwalającej na uzyskanie przewagi konkurencyjnej, wynikającej z planowego rozwoju województwa w zakresie turystyki. Niezbędne jest również systematyczne zarządzanie turystyką poprzez stały monitoring działań branży, atrakcji, ruchu turystycznego oraz integracji oferty regionu i kompleksowego jej udostępnienia dzięki platformie internetowej i składającym się na nią narzędziom, co zaspokoi potrzeby i preferencje konsumentów.

W zakresie promocji i informacji turystycznej, przy wykorzystaniu nowoczesnych narzędzi marketingowych, planuje się działania mające na celu zwiększenie zainteresowania mieszkańców oraz turystów krajowych i zagranicznych ofertą turystyczną regionu opartą o marki subregionalne.

Opisane aspekty rozwoju turystyki i oferty czasu wolnego wpływają na zwiększenie atrakcyjności regionu, co ma przyczynić się do rozwoju przemysłu spotkań, dzięki przewadze zapewnianej przez bogatą ofertę oraz przyciągające przestrzenie.

Wskaźniki kontekstowe

Wskaźnik	Wartość bazowa	Wartość docelowa (2030)	Źródło danych
Liczba przyjazdów turystów krajowych i zagranicznych do miejscowości na terenie województwa pomorskiego	8,8 mln 3. miejsce (2019)	miejsce wśród 3 najlepszych województw	Szkoła Główna Turystyki i Hotelarstwa VISTULA
Udział turystów korzystających z noclegów poza letnim sezonem turystycznym (październik-kwiecień)	31,05% PL – 45,1% (2020)	zmniejszenie dystansu do wartości krajowej	Obliczenia własne na podstawie danych GUS
Liczba widzów i słuchaczy w teatrach i instytucjach muzycznych na 1000 ludności	119,76 5. miejsce (2020)	miejsce wśród 5 najlepszych województw	GUS

Priorytet 3.1 Markowa oferta turystyczna i czasu wolnego

Priorytet 3.1 Markowa oferta turystyczna i czasu wolnego	
Zakres tematyczny	W ramach Priorytetu podjęte zostaną działania mające na celu poprawę stanu infrastruktury turystycznej, a także zwiększenie jej dostępności i jakości dla mieszkańców, turystów i inwestorów. Systemowe wsparcie tej infrastruktury pozwoli na podniesienie jakości markowej oferty, wzmocnienie jej całorocznego charakteru oraz zachowanie regionalnej różnorodności kulturowej i przyrodniczej, a tym samym wzrost atrakcyjności turystycznej. Opracowane rekomendacje i wytyczne pozwolą na wdrożenie kompleksowych rozwiązań w zakresie infrastruktury i usług turystycznych.
Zobowiązania SWP	Nazwa
	Stworzenie kompleksowej, całorocznej oferty turystycznej i czasu wolnego wraz z systemowym wsparciem rozwoju infrastruktury w oparciu o wyróżniki regionalne oraz aktualne kierunki rozwoju turystyki.
	Nazwa Planowane działania

Oczekiwania wobec władz centralnych	Udostępnienie zabezpieczonych przed antropopresją terenów cennych przyrodniczo będących w gestii administracji rządowej, w tym strefy przybrzeżnej, wałów przeciwpowodziowych oraz lasów państwowych.	Współpraca z władzami centralnymi w celu interpretacji przepisów lub ich ujednolicenia, wprowadzenia ułatwień w uzyskiwaniu pozwoleń na zagospodarowanie i udostępnianie terenów cennych przyrodniczo.
	Poprawa warunków żeglugowych na szlakach wodnych. Transformacja małych portów i przystani morskich służąca ich wielofunkcyjności	Współpraca z ministrem właściwym do spraw gospodarki morskiej i żeglugi śródlądowej, Państwowym Gospodarstwem Wodnym Wody Polskie.
Obszary współpracy międzyregionalnej i międzynarodowej	Nazwa	Planowane działania
	Międzynarodowe i międzyregionalne trasy rowerowe.	Wsparcie rozwoju tras rowerowych o znaczeniu krajowym, międzyregionalnym i międzynarodowym, w tym Subregionalnej Trasy Rowerowej (planowana Euro Velo 20), rozwój trasy Euro Velo 10/13 i Euro Velo 9/Wiślanej Trasy Rowerowej oraz rozwój szlaków typu greenways. Rozwój oferty dedykowanej różnym grupom odbiorców z kraju i zagranicy.

Wskaźniki rezultatu

Wskaźnik	Wartość bazowa	Wartość docelowa (2030)	Źródło danych
Roczna liczba użytkowników tras rowerowych w charakterystycznych punktach regionu	700 tys. (2020)	1,2 mln	UMWP
Roczna liczba użytkowników portów i przystani żeglarskich	11,5 tys. (2019)	100 tys.	UMWP

Działanie 3.1.1 Systemowe wsparcie infrastruktury

Działanie 3.1.1	Systemowe wsparcie infrastruktury
Zakres interwencji	<p>Atrakcyjne, funkcjonalne i niosące pozytywny efekt środowiskowy zagospodarowanie regionalnych, ponadregionalnych i międzynarodowych tras i szlaków turystycznych oraz poprawa jakości oraz dostępności przestrzeni miast i terenów pozamiejskich o potencjale turystycznym, rekreacyjnym i wypoczynkowym, w tym:</p> <ul style="list-style-type: none"> – wsparcie rozwoju tras Euro Velo 9/Wiślanej Trasy Rowerowej, Euro Velo 10/13, – budowa i wsparcie rozwoju Subregionalnej Trasy Rowerowej (planowana Euro Velo 20), – wsparcie rozwoju tras rowerowych dedykowanych sprofilowanym grupom odbiorców, – wsparcie rozwoju lokalnych połączeń rowerowych udostępniających atrakcje turystyczne i kulturowe, wspierających trasy rowerowe o znaczeniu co najmniej regionalnym, przy zachowaniu standardów i wysokiej jakości tras, – wsparcie rozwoju turystyki wodnej, w tym obiektów infrastruktury kajakowej i żeglarskiej na morskich i śródlądowych akwenach, – zagospodarowanie kąpielisk, – wsparcie rozwoju projektów tematycznych bazujących na produktowych wyróżnikach turystycznych odzwierciedlających atrakcyjność i charakter miejsca poprzez obiekty małej architektury (np. uzdrowiska, szlaki kulturowe), – wsparcie inwestycyjne umożliwiające ukierunkowanie ruchu turystycznego (naprawa nawierzchni szlaków, wymiana infrastruktury turystycznej, budowa i modernizacja oznakowania turystycznego), – wsparcie rozwoju oznakowania wizerunkowego na wjazdach i szlakach turystycznych województwa, w szczególności pylonów.
Kryteria strategiczne	<p>Horyzontalne:</p> <p>Obligatoryjne:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Kryterium pozytywnego oddziaływania przestrzennego <p>Stosowane jako preferencja:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Kryterium partnerstwa 2. Kryterium lokalizacji 3. Kryterium partnerstwa publiczno-prywatnego 4. Kryterium partnerstwa publiczno-społecznego 5. Kryterium korzystnego oddziaływania na klimat i środowisko 6. Kryterium dostępności dla osób ze szczególnymi potrzebami

	<p>Specyficzne:</p> <p>Stosowane jako preferencja:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Kryterium zgodności z wytycznymi i rekomendacjami dotyczącymi infrastruktury, opracowanymi przez SWP 2. Kryterium zgodności z wytycznymi: „Projektowanie i utrzymywanie turystycznych tras rowerowych w województwie pomorskim”
Ukierunkowanie terytorialne – obszary strategicznej interwencji	<p>Stosowane jako preferencja:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Obszary o wysokim potencjale turystyczno-rekreacyjnym środowiska przyrodniczego i kulturowego 2. Preferencje dla strefy obszarów jezior, pasa nadbrzeżnego i obszaru Dłty Wiśły
Przedsięwzięcia strategiczne	<ol style="list-style-type: none"> 1. Pomorskie Trasy Rowerowe – etap 2 2. Pomorskie Trasy Rowerowe – etap 3 Trasa Subregionalna 3. Pomorska Turystyka Konna 4. Pomorska Strefa Uzdrowiskowa 5. Pomorskie Szlaki Kajakowe. Etap II 6. Rozwój oferty turystyki wodnej w obszarze Pętli Żuławskiej, Zatoki Gdańskiej i Morza Bałtyckiego 7. Pomorskie Kąpieliska 8. Pomorskie Żagle na jeziorach

Wskaźniki produktu

Wskaźnik	Wartość bazowa	Wartość docelowa (2030)	Źródło danych
Długość oznakowanych szlaków rowerowych (km)	100 (2020)	750	UMWP
Liczba obiektów infrastruktury turystyki rowerowej	50 (2020)	90	UMWP
Długość oznakowanych szlaków kajakowych (km)	550 (2020)	1 300	UMWP
Liczba obiektów infrastruktury kajakowej	159 (2020)	260	UMWP
Liczba obiektów infrastruktury żeglarskiej	18 (2020)	36	UMWP
Liczba powstałych lub zmodernizowanych kąpielisk	0 (2020)	100	UMWP

Działanie 3.1.2 Poprawa jakości, kompleksowości i dostępności oferty

Działanie 3.1.2	Poprawa jakości, kompleksowości i dostępności oferty
Zakres interwencji	<p>Podnoszenie jakości i dostępności oferty turystycznej dla różnych grup odbiorców poprzez opracowanie i wdrożenie wytycznych oraz rekomendacji z uwzględnieniem pozytywnego efektu środowiskowego, dotyczących m. in.:</p> <ul style="list-style-type: none"> – szlaków rowerowych i miejsc postojowych, – szlaków i infrastruktury kajakowej, – szlaków żeglarskich, w tym w zakresie rozwoju infrastruktury portów i przystani żeglarskich na morskich i śródlądowych akwenach, – zagospodarowania kąpielisk, – szlaków pieszych (m.in. nordic walking), – wytyczania i zagospodarowania szlaków konnych, – karawaningowych miejsc postojowych, – budowy kompleksowej, całorocznej, markowej oferty regionalnej, w tym gastronomicznej i uzdrowiskowej, – jakości obsługi turystów, zgodnie ze zmieniającymi się potrzebami konsumentów.
Kryteria strategiczne	<p>Horyzontalne:</p> <p>Stosowane jako preferencja:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Kryterium wzrostu świadomości obywatelskiej 2. Kryterium pozytywnego oddziaływania przestrzennego 3. Kryterium lokalizacji 4. Kryterium partnerstwa 5. Kryterium partnerstwa publiczno-prywatnego 6. Kryterium partnerstwa publiczno-społecznego 7. Kryterium dostępności dla osób ze szczególnymi potrzebami 8. Kryterium korzystnego oddziaływania na klimat i środowisko
	<p>Obligatoryjne:</p> <p>Przedsięwzięcia podejmowane w ramach przedmiotowego działania będą realizowane w ramach współpracy związanej z realizacją przedsięwzięcia strategicznego pod nazwą Pomorskie Laboratorium Przestrzeni Publicznej realizowanego w związku z postanowieniami Regionalnego Programu Strategicznego w zakresie edukacji i kapitału społecznego.</p>
Ukierunkowanie terytorialne – obszary strategicznej interwencji	Całe województwo

Przedsięwzięcia strategiczne	Brak
-------------------------------------	------

Wskaźniki produktu

Wskaźnik	Wartość bazowa	Wartość docelowa (2030)	Źródło danych
Liczba opracowanych dokumentów z wytycznymi i rekomendacjami podnoszącymi jakość i dostępność oferty turystycznej i czasu wolnego	10 (2020)	19	UMWP

Priorytet 3.2 Zintegrowany system marketingu turystycznego

Priorytet 3.2 Zintegrowany system marketingu turystycznego	
Zakres tematyczny	<p>W ramach Priorytetu podjęte zostaną działania dotyczące wypracowania i wdrożenia zasad współpracy mających na celu rozwój usług turystycznych. Turystyczna marka województwa pomorskiego promowana będzie przy wykorzystaniu nowoczesnych narzędzi, w tym informatycznych, i dostępu do informacji dla turystów i mieszkańców. Zintegrowane, szeroko dystrybuowane oferty turystyczno-kulturalne, zdrowotne (w tym uzdrowiskowe, medyczne, SPA & wellness) oraz rekreacyjne i gastronomiczne zwiększają zainteresowanie regionem, promują wiedzę na jego temat, jednocześnie podkreślając potencjał atrakcyjności turystycznej subregionów. Budowa sieci współpracy, wymiany informacji i monitoringu rynku usług turystycznych między samorządami, organizacjami branżowymi, organizacjami pozarządowymi i przedsiębiorstwami ekonomii społecznej, instytucjami i innymi partnerami pomoże w osiągnięciu „efektu WOW” (Wspólna Oferta i Współpraca) oraz zharmonizowaniu działań w zakresie zarządzania ruchem turystycznym. Sektor turystyczny musi się dostosowywać do bardzo szybko zmieniającego się otoczenia i zwiększającej się konkurencyjności rynku, które są bezpośrednio i pośrednio powiązane z rozwojem technologicznym. Kluczowa jest integracja technologii informacyjno-komunikacyjnych z infrastrukturą. Służyć temu ma „Pomorska Platforma Wsparcia Ruchu Turystycznego”, interaktywne narzędzie, które na podstawie potrzeb i preferencji klienta umożliwi przygotowanie zróżnicowanej, dedykowanej oferty turystycznej wykorzystującej zebrane dane.</p>
Zobowiązania SWP	Nazwa
	Brak
Oczekiwania wobec władz centralnych	Nazwa
	Brak
	Planowane działania
	Brak

	Nazwa	Planowane działania
Obszary współpracy międzyregionalnej i międzynarodowej	Sieciowe ponadregionalne produkty turystyczne, wykorzystujące m. in. międzynarodowe drogi wodne E-60 (morska), E-70 i E-40, z uwzględnieniem Żuław i Zalewu Wiślanego.	Kontynuowanie współpracy (porozumienia) z zainteresowanymi województwami w zakresie budowy ponadregionalnego produktu turystyki wodnej w oparciu o polski odcinek Międzynarodowej Drogi Wodnej E70. Zainicjowanie bądź wsparcie współpracy na rzecz budowy szlaku wodnego dolnej Wisły (E40) i ukształtowanie międzynarodowego szlaku morskiego wzdłuż Bałtyku (warmińsko-mazurskie i zachodniopomorskie) - Żeglarski Szlak Południowego Bałtyku (E60).
	Aktywizacja Zalewu Wiślanego.	Współpraca z województwem warmińsko-mazurskim.
	Ponadregionalne szlaki wodne m. in. Brdy, Gwdy, Wdy, Wielkiego Kanału Brdy i Wieprzy.	Współpraca z woj. wielkopolskim, kujawsko-pomorskim i zachodniopomorskim na rzecz rozwoju wspólnych szlaków kajakowych tj. zagospodarowanie szlaku, oznakowanie, oferta, wymiana doświadczeń itp.
	Międzynarodowe i międzyregionalne trasy rowerowe.	Udział w spotkaniach zespołów roboczych przy Konwencie Marszałków oraz współpraca z Europejską Federacją Cyklistów, służąca ukształtowaniu spójnej sieci międzynarodowych i międzyregionalnych (zgodnej z PZPWP 2030) tras rowerowych jako produktów turystycznych. Międzyregionalna i międzynarodowa współpraca w zakresie promocji tras rowerowych.

	<p>Szlaki kulturowe w tym szlaki wpisane na listę Szlaków Kulturowych Rady Europy.</p>	<p>Działania w ramach porozumienia o współpracy na rzecz rozwoju i promocji Dróg św. Jakuba w województwach: kujawsko-pomorskim, pomorskim i zachodniopomorskim. Współpraca z Pomorską Regionalną Organizacją Turystyczną.</p> <p>Rozszerzenie współpracy w ramach różnych szlaków kulturowych, m.in.: Szlaku Cysterskiego, Zamków Gotyckich, Bursztynowego, Europejskiego Szlaku Gotyku Ceglanego.</p>
	<p>Wizerunek i marka turystyczna Regionu Morza Bałtyckiego.</p>	<p>Współpraca w budowaniu spójnego wizerunku i promocja marki turystycznej, kultury i dziedzictwa kulturowego regionu Morza Bałtyckiego, współpraca w ramach Policy Area Tourism EUSBSR oraz Związku Miast Bałtyckich.</p>
	<p>Wykorzystanie potencjału Rezerwatu Biosfery Bory Tucholskie.</p>	<p>Udział w pracach rady koordynacyjnej Rezerwatu Biosfery Bory Tucholskie.</p>
	<p>Dziedzictwo kulinarne województwa pomorskiego</p>	<p>Współpraca dotycząca dziedzictwa kulinarnego województwa pomorskiego, odpowiadająca potrzebie wspólnego promowania oraz rozwoju kulinarnej tożsamości regionalnej na terenie Europy. Promocja i marketing na poziomie zarówno regionalnym, jak i europejskim, w celu wzbudzenia zainteresowania rynku europejskiego oraz turystów lokalną żywnością wysokiej jakości.</p>

	Współpraca międzynarodowa w zakresie turystyki.	Współpraca w zakresie gastronomii, turystyki aktywnej i prozdrowotnej, działania z zakresu planowania i realizacji tras konnych i postojowych miejsc karawaningowych, oznakowania i promowania szlaków pieszych (m.in. nordic walking) oraz w zakresie wizerunkowej oferty turystycznej.
--	---	--

Wskaźniki rezultatu

Wskaźnik	Wartość bazowa	Wartość docelowa (2030)	Źródło danych
Liczba odbiorców działań wzmacniających turystyczną markę województwa	6,6 mln (2020)	15 mln	PROT, UMWP

Działanie 3.2.1 Standardy współpracy

Działanie 3.2.1	Standardy współpracy
Zakres interwencji	<p>Wypracowanie oraz wdrożenie nowoczesnych sposobów i standardów współpracy partnerów oraz zarządzania informacją w zakresie turystycznej oferty regionu, przy efektywnym wykorzystaniu nowoczesnych technologii, m. in.:</p> <ul style="list-style-type: none"> - zasady współpracy między podmiotami (np. PROT, LOT, JST, LGD, LGR, PRP, organizacje pozarządowe, organizacje branżowe), - zasady współpracy i zarządzania w ramach różnych typów szlaków, - stymulowanie sprzedaży oferty oraz tworzenia kanałów dystrybucji, - dialog w zakresie kształtowania wspólnej oferty i współpracy oraz zarządzania ruchem turystycznym, - kształtowanie postaw obywatelskich i edukacja w zakresie krajoznawstwa, - rozwój produktów turystycznych, popularyzacja turystyki aktywnej i krajoznawstwa oraz budowa marki turystycznej województwa poprzez wsparcie organizacji wydarzeń bazujących na lokalnych wyróżnikach turystycznych, tożsamości kulturowej i dziedzictwie przyrodniczym, - wypracowanie systemu rozwiązywania sytuacji problemowych w turystyce, pozwalającego m. in. na analizę i symulację postępowania wobec różnych zdarzeń, - stworzenie i rozwijanie sposobu dystrybucji zintegrowanej oferty turystyczno-kulturalnej, prozdrowotnej (w tym uzdrowiskowej, medycznej, SPA & wellness) oraz rekreacyjnej i gastronomicznej –

	Pomorska Platforma Wsparcia Ruchu Turystycznego, jako integracja oferty turystycznej opracowanej dla konkretnych preferencji klienta.
Kryteria strategiczne	Horizontalne: Stosowane jako preferencja: 1. Kryterium partnerstwa 2. Kryterium partnerstwa publiczno-prywatnego 3. Kryterium pozytywnego oddziaływania przestrzennego 4. Kryterium wzrostu świadomości obywatelskiej
	Specyficzne: Brak
Ukierunkowanie terytorialne – obszary strategicznej interwencji	Całe województwo
Przedsięwzięcia strategiczne	Pomorska Platforma Wsparcia Ruchu Turystycznego

Wskaźniki produktu

Wskaźnik	Wartość bazowa	Wartość docelowa (2030)	Źródło danych
Liczba grup roboczych biorących udział w wypracowaniu i wdrożeniu standardów współpracy	0 (2020)	5	UMWP
Roczna liczba użytkowników Pomorskiej Platformy Wsparcia Ruchu Turystycznego	0 (2020)	450 tys.	PROT

Działanie 3.2.2 Informacja i promocja oferty

Działanie 3.2.2	Informacja i promocja oferty
------------------------	-------------------------------------

Zakres interwencji	<p>Promocja turystycznej marki województwa, w tym rozwój innowacyjnych i interaktywnych sposobów prezentowania treści, m. in. w przestrzeni publicznej. Zapewnienie turystom i mieszkańcom dostępu do informacji na temat turystyki z wykorzystaniem nowoczesnych narzędzi. W tym:</p> <ul style="list-style-type: none"> - współpraca z branżą przy tworzeniu globalnej informacji o ofercie regionu, dostępnej online w różnych kanałach informacyjnych (w tym: rozwój portalu pomorskie.travel, rozwój systemu interaktywnej informacji turystycznej - digital signage, tworzenie dedykowanych aplikacji, wykorzystanie mediów społecznościowych), - dedykowane projekty marketingowe będące odpowiedzią na bieżące potrzeby branży i subregionów oraz horyzontalne cele samorządu regionu, - promocja Pomorskiej Platformy Wsparcia Ruchu Turystycznego i Pomorskiej Karty Turysty, - rozwój systemu informacji o atrakcjach turystycznych – oznakowanie, w tym przegląd i uzupełnienie oznakowania, dróg, szlaków i obiektów (atrakcji), - działania dot. dziedzictwa kulinarnego województwa pomorskiego, w tym promocja tradycyjnej, lokalnej żywności wysokiej jakości, kulinarnej tożsamości regionu, marketing na poziomie zarówno regionalnym, jak i europejskim.
Kryteria strategiczne	<p>Horyzontalne: Stosowane jako preferencja:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Kryterium partnerstwa publiczno-prywatnego 2. Kryterium partnerstwa publiczno-społecznego 3. Kryterium pozytywnego oddziaływania przestrzennego 4. Kryterium korzystnego oddziaływania na klimat i środowisko 5. Kryterium wzrostu świadomości obywatelskiej 6. Kryterium innowacyjności 7. Kryterium cyfryzacji 8. Kryterium partnerstwa 9. Kryterium zrównoważonej produkcji i konsumpcji
	<p>Specyficzne: Brak</p>
Ukierunkowanie terytorialne – obszary strategicznej interwencji	Brak
Przedsięwzięcia strategiczne	Brak

Wskaźniki produktu

Wskaźnik	Wartość bazowa	Wartość docelowa (2030)	Źródło danych
Liczba nowych projektów marketingowych wzmacniających turystyczną markę województwa realizowanych przez PROT	0 (2020)	60	PROT
Liczba elementów oznakowania wizerunkowego	400 (2020)	550	UMWP

Działanie 3.2.3 Przemysł spotkań

Działanie 3.2.3	Przemysł spotkań
Zakres interwencji	<ul style="list-style-type: none"> - wsparcie rozwoju przemysłu spotkań i wydarzeń, w szczególności cyklicznych (MICE), poprzez turystykę biznesową wykorzystującą ofertę czasu wolnego, - współpraca w zakresie promocji regionu w oparciu o turystykę biznesową, - wsparcie organizacji wydarzeń o charakterze międzynarodowym, budującym atrakcyjną markę turystyczną, - wypracowanie standardów współpracy z podmiotami pracującymi w turystyce biznesowej (m. in.: Profesjonalni Organizatorzy Konferencji i Kongresów, Poland Convention Bureau, Ambasadorzy Kongresów Polskich).
Kryteria strategiczne	Horizontalne: Stosowane jako preferencja: <ol style="list-style-type: none"> 1. Kryterium zgodności z potrzebami rynku pracy 2. Kryterium wysokiej jakości miejsc pracy 3. Kryterium wzrostu zatrudnienia
	Specyficzne: Brak
Ukierunkowanie terytorialne – obszary strategicznej interwencji	Całe województwo
Przedsięwzięcia strategiczne	Brak

Wskaźniki produktu

Wskaźnik	Wartość bazowa	Wartość docelowa (2030)	Źródło danych
Liczba zorganizowanych wydarzeń targowych o charakterze międzynarodowym lub ogólnopolskim	0 (2020)	3	UMWP
Liczba kongresów – z liczbą uczestników powyżej 1000	0 (2020)	3	UMWP

2. Kryteria horyzontalne

Horyzontalne kryteria strategiczne, które będą miały zastosowanie na etapie identyfikacji przedsięwzięć realizujących Program, wynikają bezpośrednio z zasad zdefiniowanych w Strategii Województwa Pomorskiego 2030 r.

1. **Kryterium innowacyjności** oznacza, że wspierane będą przedsięwzięcia innowacyjne, zarówno w zakresie innowacyjnego podejścia do prowadzenia procesów gospodarczych, jak też upowszechniania nowych rozwiązań technologicznych, organizacyjnych i społecznych uwzględniających specyfikę danego przedsiębiorstwa. Kryterium wynika z **zasady ukierunkowania na innowacje**.
2. **Kryterium inteligentnych specjalizacji** umożliwi wspieranie przedsięwzięć wnoszących znaczący wkład w wykorzystanie potencjału Inteligentnych Specjalizacji Pomorza, zaś **kryterium branż kluczowych dla gospodarki** umożliwi interwencję zróżnicowaną w zależności od potrzeb poszczególnych obszarów województwa. Kryteria wynikają z **zasady koncentracji na priorytetowych dziedzinach gospodarki**.
3. **Kryterium cyfryzacji** oznacza nacisk na upowszechnianie technologii cyfrowych (w tym danych generowanych przez systemy informatyczne) i usług oraz wzmocnienie cyfrowych kompetencji mieszkańców, przedsiębiorców i instytucji publicznych. Kryterium wynika z **zasady wymiaru cyfrowego**.
4. **Kryterium** korzystnego oddziaływania na klimat i środowisko będzie premiować przedsięwzięcia promujące: zmniejszanie wpływu społeczno-gospodarczego na środowisko i klimat lub działania kompensujące oraz dążenie do osiągnięcia neutralności klimatycznej z uwzględnieniem bezpieczeństwa energetycznego regionu przy zastosowaniu analizy śladu węglowego oraz oceny cyklu życia (Life Cycle Assessment). Kryterium wynika z **zasady korzystnego oddziaływania na klimat i środowisko**.
5. **Kryterium zrównoważonej produkcji i konsumpcji** oznacza, że będą promowane przedsięwzięcia wspierające rozwój i upowszechnianie modeli produkcji i konsumpcji ukierunkowanych na niższe zużycie zasobów, zapobieganie powstawaniu odpadów oraz ponowne wykorzystanie materiałów i produktów. Kryterium wynika z **zasady transformacji w kierunku GOZ**.
6. **Kryterium partnerstwa** kładzie nacisk na przedsięwzięcia będące efektem trwałej współpracy wielu podmiotów, w tym także przedsięwzięcia sieciowe, o skali ponadlokalnej. **Kryterium partnerstwa publiczno-społecznego** kładzie nacisk na przedsięwzięcia wypracowane oddolnie na poziomie lokalnym i dopasowane do specyfiki lokalnych potrzeb. **Kryterium partnerstwa publiczno-prywatnego** kładzie nacisk na realizację przedsięwzięć łączących potrzeby instytucji publicznych z kapitałem, wiedzą i doświadczeniem partnerów prywatnych, co prowadzi do zwiększenia efektywności interwencji publicznej. Kryteria te wynikają z **zasady wielopoziomowego zarządzania i partnerstwa**.
7. **Kryteria:**
 - a) **zgodności z potrzebami rynku pracy,**
 - b) **wysokiej jakości miejsc pracy oraz**
 - c) **wzrostu zatrudnienia**

skupiają się na przedsięwzięciach bazujących na: systematycznym monitorowaniu sytuacji na rynku pracy i potrzeb przedsiębiorców (w tym PES), wspieraniu tworzenia wysokiej jakości

trwałych miejsc pracy, cechujących się wysokim poziomem wymaganych kompetencji, w szczególności w branżach kluczowych dla gospodarki, działaniach prowadzących do aktywizacji i rozwoju zawodowego mieszkańców, szczególnie na obszarach o słabo rozwiniętej sieci komunikacji publicznej na terenie województwa pomorskiego. Kryteria wynikają z zasady rynku pracy odpowiadającego na potrzeby gospodarki oraz wzrostu zatrudnienia.

8. **Kryterium wzrostu świadomości obywatelskiej** oznacza promowanie, kształtowanie i umacnianie pożądaných postaw, w tym edukacyjnych, ekologicznych, przedsiębiorczych, a także upowszechnianie rozwoju ekonomii społecznej oraz społecznej odpowiedzialności biznesu. Kryterium wynika z **zasady wspierania postaw obywatelskich**.
9. **Kryterium dostępności dla osób ze szczególnymi potrzebami** oznacza, że realizacja Programu będzie uwzględniać i promować równość wszystkich mieszkańców bez względu na płeć, rasę lub pochodzenie etniczne i narodowe, religię lub światopogląd, niepełnosprawność, wiek, orientację seksualną czy status społeczno-ekonomiczny. Ponadto, realizowane w ramach Programu usługi publiczne powinny być dopasowane do faktycznych potrzeb odbiorców. Kryterium wynika z **zasady spójności społecznej**.
10. **Kryterium pozytywnego oddziaływania przestrzennego** oznacza wymóg kształtowania ładu przestrzennego w sposób zapewniający poszanowanie i efektywne wykorzystanie zasobu przestrzeni, w tym hamowanie presji inwestycyjnej na tereny cenne przyrodniczo i krajobrazowo. Kryterium wynika z **zasady racjonalnego gospodarowania przestrzenią**.

3. Realizacja zobowiązań SWP

Obszarem Programu objętych jest jedenaście zobowiązań Samorządu Województwa Pomorskiego zdefiniowanych w projekcie SRWP 2030, z których sześć odnosi się do problematyki zwiększania konkurencyjności regionalnej gospodarki, cztery dotyczą zagadnień związanych z rynkiem pracy, zaś jedno oferty turystycznej i czasu wolnego.

Zobowiązania SWP będą realizowane poprzez zaplanowany w Programie zakres interwencji w ramach poszczególnych Priorytetów i Działań, a także poprzez realizację przedsięwzięć strategicznych.

Nazwa Zobowiązania	Priorytet	Sposób realizacji
Stworzenie kompleksowej oferty wsparcia inwestycji B+R i ich komercjalizacja w przedsiębiorstwach	1.1	Poprzez zakres interwencji wskazany w Działaniu 1.1.1 oraz 1.1.2, a także poprzez przedsięwzięcie strategiczne Smart Green Progress oraz przedsięwzięcie Inwestycje B+R Pomorskich Przedsiębiorców „Od pomysłu do realizacji”
Stworzenie mechanizmu wsparcia transformacji przedsiębiorstw w kierunku wykorzystania m. in. zielonych technologii, GOZ, przemysłu 4.0, automatyzacji i cyfryzacji	1.2	Poprzez zakres interwencji wskazany w Działaniu 1.2.1 oraz 1.2.2, a także częściowo poprzez przedsięwzięcia strategiczne Smart Green Progress i Kompleksowy Program Wsparcia Rozwoju Technologii Podwójnego Zastosowania „Dual use Pomorskie”

Nazwa Zobowiązania	Priorytet	Sposób realizacji
Stworzenie regionalnej sieci informacyjno-doradczej dla MŚP	1.2	Poprzez zakres interwencji wskazany w Działaniu 1.2.2 oraz przedsięwzięcie strategiczne Pomorski System Usług Informacyjnych i Doradczych
Realizacja działań służących wzmocnieniu gospodarczej marki regionu, w tym wspieranie identyfikacji i rozpoznawalności tworzonych w województwie produktów i działających w nim przedsiębiorstw	1.3	Poprzez zakres interwencji wskazany w Działaniu 1.3.4 oraz poprzez przedsięwzięcia strategiczne Invest in Pomerania 2030 i Pomorski Broker Eksportowy 2030
Rozwój sprofilowanej i kompleksowej oferty dla inwestorów	1.3	Poprzez przedsięwzięcie strategiczne Invest in Pomerania 2030
Rozwój kompleksowej oferty wsparcia eksportu, w tym w oparciu o wyniki komercjalizacji B+R	1.3	Poprzez przedsięwzięcie strategiczne Pomorski Broker Eksportowy 2030
Wypracowanie mechanizmów wspierania rozwoju zawodowego w oparciu o dostosowany do potrzeb regionalnej gospodarki system kształcenia ustawicznego	2.1	Poprzez zakres interwencji wskazany w Działaniach 2.1.1 oraz 2.1.2 oraz poprzez przedsięwzięcia strategiczne Pomorski Broker Zawodowy i Pomorskie Centrum Kompetencji Morskiej Energetyki Odnawialnej
Wsparcie dla pozyskiwania i zakorzeniania talentów w regionie	2.2	Poprzez zakres interwencji wskazany w Działaniu 2.2.2 oraz poprzez przedsięwzięcia strategiczne: Pomorski Broker Zawodowy, Study in Pomorskie 2030 oraz Invest in Pomerania 2030
Realizacja działań służących zwiększeniu kompetencji przedsiębiorstw do adaptacji do zmieniającego się otoczenia społeczno-gospodarczego	2.2	Poprzez zakres interwencji wskazany w Działaniu 2.2.1 oraz poprzez przedsięwzięcie strategiczne Resilient Pomerania – Kompetencje dla Odpornej Gospodarki
Stworzenie platformy współpracy instytucji uczestniczących w pozyskiwaniu i obsłudze pracowników z zagranicy na regionalny rynek pracy.	2.2	Poprzez zakres interwencji wskazany w Działaniu 2.2.2
Monitorowanie branż kluczowych dla gospodarki z uwzględnieniem specyfiki subregionalnej	2.3	Poprzez zakres interwencji wskazany w Działaniu 2.3.1 oraz poprzez przedsięwzięcie strategiczne Pomorskie Obserwatorium Gospodarcze

Nazwa Zobowiązania	Priorytet	Sposób realizacji
Stworzenie kompleksowej, całorocznej oferty turystycznej i czasu wolnego wraz z systemowym wsparciem rozwoju infrastruktury w oparciu o wyróżniki regionalne oraz aktualne kierunki rozwoju turystyki	3.1	Poprzez zakres interwencji wskazany w Działaniu 3.1.1, 3.1.2 oraz 3.2.1, a także poprzez następujące przedsięwzięcia strategiczne: Pomorskie Trasy Rowerowe – etap 2, Pomorskie Trasy Rowerowe – etap 3 Trasa Subregionalna, Pomorskie Szlaki Kajakowe. Etap II, Pomorska Strefa Uzdrowska, Rozwój oferty turystyki wodnej w obszarze Pętli Żuławskiej, Zatoki Gdańskiej i Morza Bałtyckiego, Pomorskie Kąpieliska, Pomorskie Żagle na jeziorach, Pomorska Platforma Wsparcia Ruchu Turystycznego.

IV. System realizacji

1. Struktura wdrażania Programu

Kierownik Programu

Za wdrażanie Programu odpowiada Kierownik Programu, którego funkcję pełni dyrektor Departamentu Rozwoju Gospodarczego wspólnie z Zastępcą Kierownika Programu, którego funkcję pełni dyrektor Departamentu Turystyki.

Kierownik Programu wykonuje swoje zadania przy pomocy Zespołu Zarządzającego Programem.

Zespół Zarządzający

W skład Zespołu Zarządzającego wchodzi przedstawiciele departamentów UMWP oraz jednostek podległych UMWP właściwych z uwagi na zakres tematyczny Programu. Do zadań Zespołu Zarządzającego należy podejmowanie decyzji i działań związanych z bieżącym zarządzaniem Programem.

W realizację poszczególnych priorytetów i działań RPS zaangażowane będą jednostki wdrażające. Główne zadania tych jednostek obejmą m. in. nadzór nad prawidłową realizacją celów Programu, zapewnienie prawidłowej i terminowej realizacji zobowiązań Samorządu Województwa oraz udział w realizacji zidentyfikowanych przedsięwzięć strategicznych.

Rada Programowa

Zespół Zarządzający Programem współpracuje z Radą Programową, która pełni funkcję konsultacyjną. Skład, zadania oraz tryb pracy Rady określa ZWP na wniosek Kierownika Programu.

W ramach RPS w zakresie gospodarki, rynku pracy, oferty turystycznej i czasu wolnego funkcję jednostek wdrażających pełnić będą następujące instytucje:

Priorytet	Działanie	Jednostka wdrażająca
1.1 Innowacyjna gospodarka	1.1.1 Potencjał B+R przedsiębiorstw 1.1.2 Transfer wiedzy do gospodarki 1.1.3 Rozwój inteligentnych specjalizacji oraz klastrów	DRG UMWP
1.2 Adaptacyjność przedsiębiorstw	1.2.1 Transformacja przedsiębiorstw 1.2.2 Pomorski system usług specjalistycznych dla MŚP	DRG UMWP

Priorytet	Działanie	Jednostka wdrażająca
1.3 Regionalna marka gospodarcza	1.3.1 Kompleksowa oferta wsparcia inwestorów 1.3.2 Wsparcie eksportu 1.3.3 Konkurencyjne uczelnie 1.3.4 Promocja gospodarcza regionu	DRG UMWP
2.1 Kompetentny pracownik	2.1.1 Adaptacyjny system rozwoju zawodowego Pomorzan 2.1.2 Wysokie kwalifikacje mieszkańców Pomorza	DRG UMWP
2.2 Atrakcyjny pracodawca	2.2.1 Elastyczne miejsca pracy 2.2.2 Region przyjazny do pracy	DRG UMWP
2.3 Regionalny system monitorowania gospodarki	2.3.1 Kompendium wiedzy o gospodarce i rynku pracy Pomorza	DRG UMWP
3.1 Markowa oferta turystyczna i czasu wolnego	3.1.1 Systemowe wsparcie infrastruktury 3.1.2 Poprawa jakości, kompleksowości i dostępności oferty	DT UMWP, DIF UMWP
3.2 Zintegrowany system marketingu turystycznego	3.2.1 Standardy współpracy 3.2.2 Informacja i promocja oferty 3.2.3 Przemysł spotkań	DT UMWP, PROT (PROT dotyczy tylko 3.2.2 i 3.2.3)

Koordinacja Programu z pozostałymi RPS

Za zapewnienie spójności oraz komplementarności przygotowania Programów oraz koordynację ich realizacji odpowiada Zespół Sterujący Strategią. W skład Zespołu wchodzi: Koordynator Strategii (przewodniczący), Kierownicy oraz Zastępcy Kierowników RPS oraz Dyrektorzy DPR, DEFS, DPROW, DF i DO.

Do kluczowych zadań Zespołu związanych z koordynacją pomiędzy Programami należy zaliczyć:

- okresową analizę i ocenę realizacji Programów;
- formułowanie propozycji zmian w treści Programów;
- formułowanie rekomendacji o charakterze horyzontalnym;
- określenie standardów dotyczących realizacji Programów.

2. Ramy finansowe RPS w zakresie gospodarki, rynku pracy, oferty turystycznej i czasu wolnego⁹⁶

Realizacja celów RPS w zakresie gospodarki, rynku pracy, oferty turystycznej i czasu wolnego finansowana będzie z następujących źródeł:

- a) środki europejskie – tj. przede wszystkim środki pochodzące ze źródeł UE, pozyskane w perspektywie finansowej 2014-2020 oraz 2021-2027, jak również inne programy i mechanizmy międzynarodowe,
- b) środki centralne – obejmujące państwowe fundusze celowe oraz inne środki będące w dyspozycji ministerstw i instytucji centralnych, jak również innych podmiotów szczebla krajowego,
- c) środki samorządowe – obejmujące wydatki budżetów jednostek samorządu terytorialnego z terenu województwa (gminy, powiaty, województwo), spółek komunalnych oraz innych podmiotów i instytucji szczebla regionalnego i ponadlokalnego,
- d) środki prywatne, w tym w systemie partnerstwa publiczno-prywatnego.

Wartość środków publicznych, które można potencjalnie skierować na realizację RPS w zakresie gospodarki, rynku pracy, oferty turystycznej i czasu wolnego oszacowano w szczególności na podstawie:

- a) potencjału inwestycyjnego pomorskich jednostek samorządu terytorialnego, które będą zaangażowane w finansowanie zadań inwestycyjnych i innych działań rozwojowych;
- b) możliwości absorpcyjnych regionu związanych ze środkami UE, które będą dostępne w Polsce w latach 2021-2027 w ramach Polityki Spójności, Wspólnej Polityki Rolnej oraz Wspólnej Polityki Rybackiej, a także Instrumentu na rzecz Odbudowy i Zwiększania Odporności.

Szacunkowa wartość środków rozwojowych dostępnych na realizację RPS w zakresie gospodarki, rynku pracy, oferty turystycznej i czasu wolnego w latach 2021-2030 wyniesie około 12,6 mld zł. Wartość ta wyznacza szeroko rozumianą ramę finansową realizacji RPS. Prognozowane środki SWP mogą wynieść 42,92 mln zł, tj. 0,34 % ww. wymienionej kwoty możliwej do zaangażowania w ramach Programu.

W ramach RPS zidentyfikowano 20 przedsięwzięć strategicznych o szacunkowej łącznej wartości 1 572 mln zł. Szacuje się, że około 21,3 mln zł, czyli 1,35 % tej kwoty, finansowane będzie ze środków własnych Samorządu Województwa Pomorskiego. Udział środków z budżetu SWP ma charakter szacunkowy, a ostateczna ich wartość skierowana na realizację RPS, w tym realizację przedsięwzięć strategicznych uwarunkowana będzie faktycznym potencjałem finansowym SWP w latach 2021-2030.

⁹⁶ Wartość środków przeznaczonych na realizację RPS zostanie oszacowana na kolejnym etapie prac i uwzględni w szczególności wyniki negocjacji Wieloletnich Ram Finansowych UE 2021-2027 i ostateczny kształt Umowy Partnerstwa.

Priorytet	Liczba przedsięwzięć strategicznych	Szacunkowa wartość całkowita przedsięwzięć (mln zł)	W tym szacunkowy udział środków z budżetu SWP ⁹⁷ (mln zł)
1.1 Innowacyjna gospodarka	2	345	-
1.2 Adaptacyjność przedsiębiorstw	1	87	-
1.3 Regionalna marka gospodarcza	3	349	1
2.1 Kompetentny pracownik	2	60	4,5
2.2 Atrakcyjny pracodawca	1	80	-
2.3 Regionalny system monitorowania gospodarki	1	16	2,4
3.1 Inspirująca oferta turystyczna i czasu wolnego	8	628	12,35
3.2 Zintegrowany system marketingu turystycznego	1	7	1,05
SUMA	20	1 572	21,3

3. System monitorowania i oceny realizacji RPS

Proces monitorowania i oceny Programu będzie elementem Pomorskiego Systemu Monitoringu i Ewaluacji (PSME) oraz obejmie wykorzystanie szeregu narzędzi służących do opracowania rocznych **raportów z realizacji Programu**.

Podstawowymi narzędziami monitorowania realizacji Programu będą:

- a) **baza informacji i wskaźników** określonych na poziomie celów szczegółowych, priorytetów i działań. Każdy wskaźnik oprócz wartości będzie zawierać metrykę obejmującą definicję, jednostkę pomiaru, częstotliwość pomiaru i źródło danych.
- b) **badania, ewaluacje, opracowania studialne, ekspertyzy, analizy**, służące zaspokojeniu potrzeb informacyjnych związanych z monitorowaniem i ewaluacją RPS.

Podstawą monitorowania i ewaluacji Programu będą **raporty z realizacji Programu**. Zakłada się, że będą one zawierać stały zakres informacji, w tym obejmą m. in.:

⁹⁷ Wysokość udziału środków z budżetu SWP uzależniona będzie od faktycznego potencjału finansowego SWP w latach 2021-2030 którego odzwierciedlenie wskazywać będą kolejne budżety SWP we wskazanych latach oraz adekwatne zmiany do Wieloletniej Prognozy Finansowej SWP.

- a) analizę trendów społeczno-gospodarczych zachodzących w województwie, w zakresie wynikającym z Programu,
- b) narzędzia realizacji Programu,
- c) analizę postępu realizacji celów i priorytetów Programu,
- d) analizę zmian wartości założonych wskaźników,
- e) analizę rzeczowo-finansową podjętych działań,
- f) ocenę stopnia zaawansowania przedsięwzięć strategicznych realizowanych w ramach Programu,
- g) ocenę postępu realizacji zobowiązań SWP w zakresie Programu, wynikających ze SRWP,
- h) wnioski dotyczące istotnych problemów zidentyfikowanych w trakcie realizacji Programu,
- i) rekomendacje w zakresie planowanych działań.

Bardzo ważną rolę w procesie wdrażania Programu będą odgrywały badania ewaluacyjne, których wyniki, wraz z ewentualnymi rekomendacjami, będą przedstawione w **raportach z realizacji Programu**. Będą one stanowić wsparcie do oceny sprawności systemu wdrażania Programu, jak też wpływu jego realizacji na rozwój regionu i osiągnięcie celów SRWP.

Załącznik 1. Charakterystyka zobowiązań SWP

Zobowiązanie z SRWP 2030	Stworzenie kompleksowej oferty wsparcia inwestycji B+R i ich komercjalizacja w przedsiębiorstwach
Jednostka odpowiedzialna za realizację lub koordynację	Samorząd Województwa Pomorskiego
Termin realizacji	2030
Główne etapy realizacji	<ol style="list-style-type: none"> 1. Działania animacyjne w kierunku zwiększenia aktywności B+R w przedsiębiorstwach i jednostkach badawczo-rozwojowych w obszarach Inteligentnych Specjalizacji Pomorza w ramach Przedsięwzięcia Strategicznego Smart Green Progress. 2. Stworzenie narzędzi umożliwiających wzmocnienie aktywności proinnowacyjnej i badawczej przedsiębiorstw m.in. w zakresie weryfikacji pomysłów B+R, budowy infrastruktury B+R, tworzenia i rozwoju zespołów badawczych, wsparcia ochrony własności intelektualnej czy instrumentów finansowych oraz usług specjalistycznych. 3. Stworzenie warunków do skutecznego współdziałania przedsiębiorstw z jednostkami badawczo-rozwojowymi umożliwiającymi skuteczny transfer wiedzy do gospodarki poprzez m.in. wsparcie realizacji prac B+R. 4. Realizacja działań mających na celu wsparcie jednostek sfery B+R, w tym uczelni, w prowadzeniu prac badawczo-rozwojowych na potrzeby gospodarki, a także komercjalizacji pośredniej i bezpośredniej, m. in. w zakresie wsparcia infrastruktury B+R, wzmocnienia kompetencji kadr, wykreowania oferty dla młodych naukowców.
Kluczowi partnerzy	<ol style="list-style-type: none"> 1. Przedsiębiorcy 2. Organizacje pracodawców 3. IOB 4. Uczelnie i ich związki
Szacunkowy koszt (w zł)	2 027 mln
Główne źródła finansowania	<ol style="list-style-type: none"> 1. Środki UE 2021-2027 2. Środki SWP
Przedsięwzięcie strategiczne	Inwestycje B+R Pomorskich Przedsiębiorców „Od pomysłu do realizacji” Smart Green Progress

Zobowiązanie z SRWP 2030	Stworzenie mechanizmu wsparcia transformacji przedsiębiorstw w kierunku wykorzystania m.in. zielonych technologii, GOZ, przemysłu 4.0, automatyzacji i cyfryzacji
Jednostka odpowiedzialna za realizację lub koordynację	Samorząd Województwa Pomorskiego
Termin realizacji	2030
Główne etapy realizacji	<ol style="list-style-type: none"> 1. Weryfikacja potrzeb i podjęcie działań mających na celu wzmocnienie zdolności adaptacyjnych i odporności przedsiębiorców, w tym m.in. poprzez stworzenie narzędzi zachęcających firmy do transformacji gospodarczej i przemysłowej (m.in. zielone technologie, GOZ, przemysł 4.0, automatyzacja, cyfryzacja, sztuczna inteligencja, dual use) i optymalizacji procesów (w tym wspomagające sukcesję w przedsiębiorstwach w powiązaniu z reorganizacją). 2. Przygotowanie narzędzi służących wdrożeniu nowoczesnych modeli w przedsiębiorstwach zmierzających do poszerzenia rynków zbytu czy palety oferowanych produktów i usług oraz zaplanowanie i wdrożenie instrumentów umożliwiających modernizację czy rozbudowę zaplecza infrastrukturalnego przedsiębiorstwa i usprawnienie procesu produkcyjnego lub sposobu świadczenia usług. 3. Stworzenie narzędzi do wsparcia wdrożenia modeli organizacyjnych w przedsiębiorstwie np. sukcesji w celu wzmocnienia zdolności adaptacyjnych i odporności przedsiębiorstwa. 4. Promocja dostępnych narzędzi służących wzmocnieniu zdolności adaptacyjnych i odporności przedsiębiorców, w kierunku wykorzystania zielonych technologii, GOZ, przemysłu 4.0, automatyzacji, cyfryzacji, sztucznej inteligencji, dual use i optymalizacji procesów.
Kluczowi partnerzy	<ol style="list-style-type: none"> 1. Przedsiębiorcy 2. Organizacje pracodawców 3. IOB 4. Uczelnie i ich związki
Szacunkowy koszt (w zł)	2 034 mln
Główne źródła finansowania	<ol style="list-style-type: none"> 1. Środki UE 2021-2027 2. Środki SWP
Przedsięwzięcie strategiczne	Kompleksowy Program Wsparcia Rozwoju Technologii Podwójnego Zastosowania „Dual use Pomorskie”
Przedsięwzięcie strategiczne	Częściowo Smart Green Progress

Zobowiązanie z SRWP 2030	Stworzenie regionalnej sieci informacyjno-doradczej dla MŚP
Jednostka odpowiedzialna za realizację lub koordynację	Inspirator – Samorząd Województwa Pomorskiego Koordynator - Samorząd Województwa Pomorskiego Realizator – Agencja Rozwoju Pomorza S.A.
Termin realizacji	2030
Główne etapy realizacji	<ol style="list-style-type: none"> 1. Analiza potrzeb i możliwości stworzenia regionalnej sieci informacyjno-doradczej dla MŚP, w tym startupów, w kierunku wzmocnienie zdolności adaptacyjnych i odporności przedsiębiorców, zachęcających firmy m.in. do transformacji gospodarczej i przemysłowej (m.in. zielone technologie, GOZ, przemysł 4.0, automatyzacja, cyfryzacja, sztuczna inteligencja) oraz zmiany modelu biznesowego. 2. Dokonanie przeglądu istniejących w regionie narzędzi oraz podmiotów mogących być elementem sieci informacyjno-doradczej dla MŚP. 3. Stworzenie koncepcji oraz mechanizmów działania regionalnej sieci informacyjno-doradczej dla MŚP, włączającej IOB z całego regionu, świadczącej usługi specjalistyczne (w szczególności proinnowacyjne), uwzględniającej rozwój przedsiębiorczości akademickiej, w tym tworzenie i wsparcie istniejących inkubatorów przedsiębiorczości. 4. Stworzenie narzędzi przyczyniających się do wzrostu potencjału i kompetencji IOB w zakresie świadczenia usług specjalistycznych, m.in. poprzez kursy, szkolenia. 5. Stworzenie bazy danych dostępnych usług świadczonych w ramach sieci. 6. Szeroka promocja oferty usług świadczonych w ramach sieci.
Kluczowi partnerzy	<ol style="list-style-type: none"> 1. IOB 2. Przedsiębiorcy 3. Organizacje pracodawców 4. JST i ich jednostki organizacyjne oraz spółki z udziałem JST 5. Związki i stowarzyszenia JST 6. Uczelnie i ich związki
Szacunkowy koszt (w zł)	42 mln
Główne źródła finansowania	<ol style="list-style-type: none"> 1. Środki UE 2021-2027 2. Środki SWP 3. Środki prywatne
Przedsięwzięcie strategiczne	Pomorski System Usług Informacyjnych i Doradczych

Zobowiązanie z SRWP 2030	Rozwój kompleksowej oferty wsparcia eksportu, w tym w oparciu o wyniki komercjalizacji B+R
Jednostka odpowiedzialna za realizację lub koordynację	Inspirator – Samorząd Województwa Pomorskiego Koordynator - Samorząd Województwa Pomorskiego Realizator – Agencja Rozwoju Pomorza S.A.
Termin realizacji	2030
Główne etapy realizacji	<ol style="list-style-type: none"> 1. Realizacja działań w ramach przedsięwzięcia strategicznego Pomorskiego Brokera Eksportowego 2030. 2. Realizacja działań komplementarnych, służących zwiększeniu efektywności i skuteczności działań Pomorskiego Brokera Eksportowego 2030 (w tym organizowanych przez SWP, Stowarzyszenie Pomorskie w Unii, Stowarzyszenie Pomorskie w Chinach, Stowarzyszenie Polskich Regionów Korytarza Transportowego Bałtyk-Adriatyk).
Kluczowi partnerzy	<ol style="list-style-type: none"> 1. IOB 2. Przedsiębiorcy 3. Organizacje pracodawców 4. JST i ich jednostki organizacyjne oraz spółki z udziałem JST 5. Związki i stowarzyszenia JST
Szacunkowy koszt (w zł)	107 mln
Główne źródła finansowania	<ol style="list-style-type: none"> 1. Środki UE 2021-2027 2. Środki prywatne 3. Środki Stowarzyszenia Pomorskie w Chinach
Przedsięwzięcie strategiczne	Pomorski Broker Eksportowy 2030

Zobowiązanie z SRWP 2030	Rozwój sprofilowanej i kompleksowej oferty dla inwestorów
Jednostka odpowiedzialna za realizację lub koordynację	Inspirator – Samorząd Województwa Pomorskiego Koordynator - Samorząd Województwa Pomorskiego Realizator – Agencja Rozwoju Pomorza S.A.
Termin realizacji	2030

Główne etapy realizacji	<ol style="list-style-type: none"> 1. Działania realizowane w ramach przedsięwzięcia strategicznego Invest in Pomerania 2030 (tj. działania koncentrujące się na wzmacnianiu atrakcyjności regionu, stworzeniu spójnego systemu zachęt inwestycyjnych, itp.). 2. Realizacja działań komplementarnych służących zwiększeniu efektywności i skuteczności PS Invest in Pomerania 2030 (w tym organizowanych przez SWP, Stowarzyszenie Pomorskie w Unii, Stowarzyszenie Pomorskie w Chinach, Stowarzyszenie Polskich Regionów Korytarza Transportowego Bałtyk-Adriatyk).
Kluczowi partnerzy	<ol style="list-style-type: none"> 1. IOB 2. Przedsiębiorcy 3. Organizacje pracodawców 4. JST i ich jednostki organizacyjne oraz spółki z udziałem JST 5. Związki i stowarzyszenia JST
Szacunkowy koszt (w zł)	239 mln
Główne źródła finansowania	<ol style="list-style-type: none"> 1. Środki UE 2021-2027 2. Środki prywatne
Przedsięwzięcie strategiczne	Invest in Pomerania 2030

Zobowiązanie z SRWP 2030	Realizacja działań służących wzmacnianiu gospodarczej marki regionu, w tym wspieranie identyfikacji i rozpoznawalności tworzonych w województwie produktów i działających w nim przedsiębiorstw
Jednostka odpowiedzialna za realizację lub koordynację	Samorząd Województwa Pomorskiego
Termin realizacji	2030
Główne etapy realizacji	<ol style="list-style-type: none"> 1. Wypracowanie modelu współpracy, wybór optymalnej struktury organizacyjnej jako integratora działań promocyjnych. 2. Zidentyfikowanie źródeł i sposobów finansowania oraz wzmocnienie współpracy z kluczowymi partnerami w regionie (w tym działania na rzecz utworzenia funduszu promocji). 3. Realizacja kampanii promocyjnych z wykorzystaniem nowoczesnych narzędzi marketingowych. 4. Zaplanowanie systemu monitoringu i pomiaru skuteczności działań promocyjnych.

Kluczowi partnerzy	<ol style="list-style-type: none"> 1. Organizacje pracodawców 2. Przedsiębiorcy 3. IOB 4. Organizacje turystyczne 5. Organizacje pozarządowe
Szacunkowy koszt (w zł)	33 mln
Główne źródła finansowania	<ol style="list-style-type: none"> 1. Środki UE 2021-2027 2. Środki SWP
Przedsięwzięcie strategiczne	<p>Invest in Pomerania 2030</p> <p>Pomorski Broker Ekspertowy 2030</p> <p>Study in Pomorskie 2030</p>

Zobowiązanie z SRWP 2030	Wypracowanie mechanizmów wspierania rozwoju zawodowego w oparciu o dostosowany do potrzeb regionalnej gospodarki system kształcenia ustawicznego
Jednostka odpowiedzialna za realizację lub koordynację	Samorząd Województwa Pomorskiego
Termin realizacji	2030
Główne etapy realizacji	<ol style="list-style-type: none"> 1. Identyfikowanie narzędzi na rzecz podnoszenia kompetencji i kwalifikacji Pomorzán i źródeł ich finansowania. 2. Wspieranie rozwoju skutecznych narzędzi na rzecz podnoszenia kompetencji i kwalifikacji Pomorzán. 3. Zwiększanie otwartości i elastycznego podejścia do zarządzania własną karierą zawodową Pomorzán. 4. Wspieranie postaw przedsiębiorczych Pomorzán i rozwój oferty finansowej (np. instrumentów zwrotnych) ukierunkowanej na powstawanie nowych przedsiębiorstw. 5. Realizacja działań w ramach przedsięwzięcia strategicznego Pomorskiego Brokera Zawodowego.
Kluczowi partnerzy	<ol style="list-style-type: none"> 1. Organizacje pracodawców 2. Instytucje szkoleniowe i systemu edukacji 3. Instytucje rynku pracy 4. IOB 5. JST i ich jednostki organizacyjne
Szacunkowy koszt (w zł)	464 mln
Główne źródła finansowania	<ol style="list-style-type: none"> 1. Środki UE 2021-2027 2. Środki z innych źródeł

Przedsięwzięcie strategiczne	Pomorski Broker Zawodowy Pomorskie Centrum Kompetencji Morskiej Energetyki Odnawialnej
-------------------------------------	---

Zobowiązanie z SRWP 2030	Wsparcie dla pozyskiwania i zakorzeniania talentów w regionie
Jednostka odpowiedzialna za realizację lub koordynację	Samorząd Województwa Pomorskiego
Termin realizacji	2030
Główne etapy realizacji	<ol style="list-style-type: none"> 1. Identyfikowanie talentów i zapotrzebowania na talenty w regionie. 2. Wypracowanie modelu wykorzystania talentów w regionie oraz przyciągania ich spoza regionu. 3. Wdrożenie inicjatyw na rzecz przyciągania, zakorzeniania i rozwijania talentów w regionie, m.in. poprzez wykorzystanie kampanii promocyjnych i rozwiązań cyfrowych. 4. Zaplanowanie systemu monitoringu i pomiaru skuteczności podejmowanych działań.
Kluczowi partnerzy	<ol style="list-style-type: none"> 1. Instytucje rynku pracy 2. Organizacje pracodawców 3. Organizacje pozarządowe
Szacunkowy koszt (w zł)	29 mln
Główne źródła finansowania	<ol style="list-style-type: none"> 1. Środki UE 2021-2027 2. Środki z innych źródeł
Przedsięwzięcie strategiczne	Pomorski Broker Zawodowy Invest in Pomerania 2030 Study in Pomorskie 2030

Zobowiązanie z SRWP 2030	Realizacja działań służących zwiększeniu kompetencji przedsiębiorstw do adaptacji do zmieniającego się otoczenia społeczno-gospodarczego
Jednostka odpowiedzialna za realizację lub koordynację	Samorząd Województwa Pomorskiego
Termin realizacji	2030
Główne etapy realizacji	<ol style="list-style-type: none"> 1. Identyfikowanie nowych form organizacji pracy dostosowanych do pojawiających się trendów rozwojowych i wyzwań cywilizacyjnych i mechanizmów ułatwiających powrót na rynek pracy oraz łączenie obowiązków zawodowych z prywatnymi.

Zobowiązanie z SRWP 2030	Realizacja działań służących zwiększeniu kompetencji przedsiębiorstw do adaptacji do zmieniającego się otoczenia społeczno-gospodarczego
	<ol style="list-style-type: none"> 2. Promowanie zidentyfikowanych nowych elastycznych form organizacji pracy i rozwiązań ułatwiających powrót na rynek pracy oraz łączenie obowiązków zawodowych z prywatnymi. 3. Promocja i wsparcie działań i postaw ukierunkowanych na wydłużenie aktywności zawodowej oraz na zarządzanie zespołem zróżnicowanym pokoleniowo i kulturowo. 4. Interwencja służąca zwiększeniu zdolności adaptacyjnych pracodawców i ich pracowników, przedsiębiorstw i przedsiębiorców na wypadek wystąpienia sytuacji kryzysowych wpływających na gospodarkę i rynek pracy.
Kluczowi partnerzy	<ol style="list-style-type: none"> 1. Organizacje pracodawców 2. Instytucje rynku pracy 3. IOB 4. JST i ich jednostki organizacyjne
Szacunkowy koszt (w zł)	83 mln
Główne źródła finansowania	<ol style="list-style-type: none"> 1. Środki UE 2021-2027 2. Środki z innych źródeł
Przedsięwzięcie strategiczne	Resilient Pomerania – Kompetencje dla Odpornej Gospodarki

Zobowiązanie z SRWP 2030	Stworzenie platformy współpracy instytucji uczestniczących w pozyskiwaniu i obsłudze pracowników z zagranicy na regionalny rynek pracy
Jednostka odpowiedzialna za realizację lub koordynację	Samorząd Województwa Pomorskiego
Termin realizacji	2030
Główne etapy realizacji	<ol style="list-style-type: none"> 1. Identyfikowanie problemów związanych z obsługą pracowników z zagranicy na regionalnym rynku pracy. 2. Wypracowanie modelu współpracy partnerów rynku pracy, w tym instytucji uczestniczących w obsłudze pracowników z zagranicy na regionalnym rynku pracy. 3. Wdrożenie platformy współpracy partnerów rynku pracy. 4. Monitorowanie platformy współpracy partnerów rynku pracy.

Kluczowi partnerzy	<ol style="list-style-type: none"> 1. Wojewoda Pomorski 2. JST i ich jednostki organizacyjne 3. Organizacje pracodawców 4. Instytucje rynku pracy 5. IOB
Szacunkowy koszt (w zł)	2 mln
Główne źródła finansowania	<ol style="list-style-type: none"> 1. Środki UE 2021-2027 2. Środki z innych źródeł
Przedsięwzięcie strategiczne	Brak

Zobowiązanie z SRWP 2030	Monitorowanie branż kluczowych dla gospodarki z uwzględnieniem specyfiki subregionalnej
Jednostka odpowiedzialna za realizację lub koordynację	Samorząd Województwa Pomorskiego
Termin realizacji	2030
Główne etapy realizacji	<ol style="list-style-type: none"> 1. Zidentyfikowanie potrzeb i zakresu monitoringu branż kluczowych dla gospodarki. 2. Zaprojektowanie organizacji i funkcjonowania ogólnodostępnej platformy gromadzącej i prezentującej dane i analizy. 3. Uruchomienie ogólnodostępnej platformy gromadzącej i prezentującej dane i analizy. 4. Diagnozowanie i analizowanie kluczowych zjawisk i trendów gospodarki. 5. Identyfikowanie branż kluczowych oraz kompetencji istotnych dla rozwoju regionu.
Kluczowi partnerzy	<ol style="list-style-type: none"> 1. Organizacje pracodawców 2. JST i ich jednostki organizacyjne 3. IOB 4. Instytucje rynku pracy 5. Instytucje badawcze 6. Uczelnie i ich związki
Szacunkowy koszt (w zł)	9,7 mln
Główne źródła finansowania	<ol style="list-style-type: none"> 1. Środki UE 2021-2027 2. Środki z innych źródeł
Przedsięwzięcie strategiczne	Pomorskie Obserwatorium Gospodarcze

Zobowiązanie z SRWP 2030	Stworzenie kompleksowej, całorocznej oferty turystycznej i czasu wolnego wraz z systemowym wsparciem rozwoju infrastruktury w oparciu o wyróżniki regionalne oraz aktualne kierunki rozwoju turystyki
Jednostka odpowiedzialna za realizację lub koordynację	Samorząd Województwa Pomorskiego
Termin realizacji	2030
Główne etapy realizacji	<ol style="list-style-type: none"> 1. Wsparcie inwestycyjne infrastruktury turystycznej, poprawiające jej jakość i dostępność, kanalizujące ruch turystyczny, wspierające projekty bazujące na lokalnych wyróżnikach turystycznych, w tym Przedsięwzięcia Strategiczne dot. infrastruktury turystyki rowerowej, konnej oraz wodnej. 2. Opracowanie szeregu zaleceń i rekomendacji z zakresu tworzenia oferty turystycznej, podnoszących jakość usług oraz infrastruktury. 3. Wypracowanie i wdrożenie standardów współpracy między podmiotami zaangażowanymi w rozwój turystyki. 4. Zbieranie danych dotyczących ruchu turystycznego, potrzeb i preferencji odwiedzających, wykorzystywanie ich do tworzenia oferty dostosowanej do wymagań i oczekiwań klientów. 5. Promocja turystycznej marki i oferty województwa.
Kluczowi partnerzy	<ol style="list-style-type: none"> 1. JST i ich jednostki organizacyjne 2. Zarządy portów morskich, marin, urzędy morskie. 3. Parki narodowe i krajobrazowe, organizacje branżowe, w tym LOT-y, LGD, LGR, organizacje pozarządowe, przedsiębiorcy turyści. 4. Państwowe Gospodarstwo Wodne Wody Polskie, Państwowe Gospodarstwo Leśne Lasy Państwowe.
Szacunkowy koszt (w zł)	655 mln
Główne źródła finansowania	<ol style="list-style-type: none"> 1. Środki UE 2021-2027 2. Środki z innych źródeł
Przedsięwzięcie strategiczne	<ol style="list-style-type: none"> 1. Pomorskie Trasy Rowerowe – etap 2 2. Pomorskie Trasy Rowerowe – etap 3 - Trasa Subregionalna 3. Pomorska Turystyka Konna 4. Pomorska Strefa Uzdrowiskowa 5. Pomorskie Szlaki Kajakowe. Etap II 6. Rozwój oferty turystyki wodnej w obszarze Pętli Żuławskiej, Zatoki Gdańskiej i Morza Bałtyckiego 7. Pomorskie Kąpieliska 8. Pomorskie Żagle na jeziorach 9. Pomorska Platforma Wsparcia Ruchu Turystycznego

Załącznik 2. Charakterystyka przedsięwzięć strategicznych

1. Smart Green Progress

Tytuł	Smart Green Progress – animacja rozwoju obszarów Inteligentnych Specjalizacji Pomorza oraz klastrów w kierunku gospodarki neutralnej klimatycznie
Jednostka odpowiedzialna za realizację lub koordynację	Samorząd Województwa Pomorskiego
Termin realizacji	2022-2030
Zakres	<p>Działania na rzecz rozwoju obszarów Inteligentnych Specjalizacji Pomorza i klastrów obejmą:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Animację obszarów ISP oraz klastrów na rzecz zwiększenia liczby i jakości projektów B+R ze szczególnym uwzględnieniem rozwoju zielonych technologii. 2. Działania zmierzające do wzmocnienia zdolności adaptacyjnych i odporności przedsiębiorstw, w tym zachęcające do transformacji gospodarczej i przemysłowej. 3. Wsparcie działań podmiotów wpisujących się w obszary inteligentnych specjalizacji i klastrów zmierzających do wejścia w międzynarodowe konsorcja oraz globalne łańcuchy wartości. 4. Proces przedsiębiorczego odkrywania poprzez wsparcie rozwoju branż o wysokim potencjale B+R, ze szczególnym uwzględnieniem potencjału subregionów. 5. Działania zmierzające do stworzenia kompleksowej i skoordynowanej oferty wsparcia rozwoju start-upów na podstawie monitoringu stanu rozwoju pomorskiego ekosystemu start-upowego. 6. Promocję i marketing służące budowaniu i wzmocnieniu marki oraz rozpoznawalności ISP. 7. Monitoring gospodarki w kontekście innowacyjności polegający m. in. na weryfikacji potencjału ISP oraz poszukiwaniu nowych obszarów.
Kluczowi partnerzy	<ol style="list-style-type: none"> 1. Przedsiębiorcy 2. Organizacje pracodawców 3. IOB 4. Klastry 5. Start-upy 6. Uczelnie, ich związki, jednostki sfery B+R

Orientacyjna wartość całkowita przedsięwzięcia (w zł)	21 mln
Główne źródła finansowania	1. Środki UE 2021-2027 2. Środki SWP

2. Inwestycje B+R Pomorskich Przedsiębiorców „Od pomysłu do realizacji”

Tytuł	Inwestycje B+R Pomorskich Przedsiębiorców „Od pomysłu do realizacji”
Jednostka odpowiedzialna za realizację lub koordynację	Samorząd Województwa Pomorskiego
Termin realizacji	2021-2030
Zakres	<ol style="list-style-type: none"> 1. Poprawa warunków infrastrukturalnych zaplecza badawczo-rozwojowego służącego działalności innowacyjnej przedsiębiorstw. 2. Wspieranie finansowania w bardzo wczesnej fazie rozwoju innowacji. 3. Realizacja badań przemysłowych i prac rozwojowych. 4. Ochrona własności intelektualnej (patenty, wzory). 5. Wdrożenie wyników prac B+R lub nabywanie nowoczesnych technologii z rynku. 6. Realizacja działań z zakresu B+R przez publiczne jednostki naukowe, uczelnie i ich związki, zleczanych przez przedsiębiorców (usługi innowacyjne). 7. Wspieranie transferu oraz komercjalizacji wiedzy i technologii poprzez szkolenia. 8. Rozwój rynku technologii obejmujący obrót patentami, licencjami, know-how poprzez usługi doradcze lub pomoc prawną. 9. Preselekcja pomysłów i konsultacje w zakresie wyboru adekwatnych form wsparcia. 10. Audyty pomagające określić przedsiębiorcom potrzeby z zakresu rozwoju rynku technologii.
Kluczowi partnerzy	<ol style="list-style-type: none"> 1. IOB 2. Uczelnie i ich związki
Orientacyjna wartość całkowita przedsięwzięcia (w zł)	324 mln
Główne źródła finansowania	<ol style="list-style-type: none"> 1. Środki UE 2021-2027 2. Środki własne przedsiębiorców

3. Kompleksowy Program Wsparcia Rozwoju Technologii Podwójnego Zastosowania „Dual use Pomorskie”

Tytuł	Kompleksowy Program Wsparcia Rozwoju Technologii Podwójnego Zastosowania „Dual use Pomorskie”
Jednostka odpowiedzialna za realizację lub koordynację	Inspirator – Samorząd Województwa Pomorskiego Koordynator – Samorząd Województwa Pomorskiego Realizator – Agencja Rozwoju Pomorza S.A.
Termin realizacji	2026-2030
Zakres	<p>W ramach przedsięwzięcia utworzona zostanie kompleksowa oferta wsparcia przedsiębiorstw w obszarze bezpieczeństwa i obronności w oparciu o technologie podwójnego zastosowania. Wsparcie udzielane będzie przedsiębiorstwom posiadającym rozwiązania, które zostaną zweryfikowane pod kątem możliwości zastosowania na potrzeby zdolności obronnych i bezpieczeństwa. W realizacji przedsięwzięcia wykorzystane zostaną doświadczenia z modelu weryfikacji, adaptacji i akceleracji technologii podwójnego zastosowania wypracowanego w ramach programu NATO DIANA.</p> <p>Przedsięwzięcie obejmowało będzie:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Rozwój współpracy przedsiębiorstw z sektorem nauki w zakresie weryfikacji możliwości adaptacji i akceleracji technologii podwójnego zastosowania. 2. Specjalistyczne usługi dla przedsiębiorstw, w tym specjalistyczne usługi doradcze, w zakresie rozwoju technologii podwójnego zastosowania. 3. Wsparcie potencjału i kompetencji przedsiębiorstw w zakresie ekspansji na rynki międzynarodowe, w tym udziału przedsiębiorstw, grup branżowych i międzybranżowych w międzynarodowych wydarzeniach gospodarczych oraz w nawiązywaniu relacji z zagranicą w zakresie technologii podwójnego zastosowania. 4. Wsparcie rozwoju powiązań gospodarczych przedsiębiorstw i sieci partnerów na rzecz wdrażania technologii podwójnego zastosowania. 5. Wsparcie przedsiębiorstw w zakresie rozwoju produkcji lub oferty usług w obszarze technologii podwójnego zastosowania. <p>Nie przewiduje się finansowania zakupów sprzętu wojskowego oraz amunicji i broni.</p>
Kluczowi partnerzy	<ol style="list-style-type: none"> 1. Przedsiębiorcy (mikro, małe, średnie i duże) 2. Jednostki B+R 3. Szkoły wyższe

	4. IOB
Orientacyjna wartość całkowita przedsięwzięcia (w zł)	43 mln
Główne źródła finansowania	1. Środki UE 2021-2027 2. Środki własne przedsiębiorców

4. Pomorski System Usług Informacyjnych i Doradczych

Tytuł	Pomorski System Usług Informacyjnych i Doradczych
Jednostka odpowiedzialna za realizację lub koordynację	Inspirator – Samorząd Województwa Pomorskiego Koordynator - Samorząd Województwa Pomorskiego Realizator – Agencja Rozwoju Pomorza S.A.
Termin realizacji	2021-2030
Zakres	<ol style="list-style-type: none"> 1. Stworzenie regionalnej sieci punktów informacyjnych świadczących kompleksowe usługi informacyjne dla MŚP w formule one-stop-shop. 2. Kontynuacja i rozwijanie narzędzi i rozwiązań stworzonych w ramach projektu „SPEKTRUM. Pomorski System Usług Doradczych”. 3. Badanie pomorskich firm (co dwa lata), którego wyniki będą niezbędnym narzędziem do stworzenia i prowadzenia efektywnej sieci wsparcia informacyjno-specjalistycznego dla MŚP. 4. Pomoc pomorskim MŚP w diagnozowaniu potrzeb doradczych. 5. Przyznawanie grantów na zakup specjalistycznych usług doradczych wspierających rozwój pomorskich MŚP.
Kluczowi partnerzy	<ol style="list-style-type: none"> 1. JST i ich jednostki organizacyjne 2. IOB 3. Przedsiębiorcy
Orientacyjna wartość całkowita przedsięwzięcia (w zł)	44 mln
Główne źródła finansowania	<ol style="list-style-type: none"> 3. Środki UE 2021-2027 4. Środki własne przedsiębiorców

5. Invest in Pomerania 2030

Tytuł	Invest in Pomerania 2030
Jednostka odpowiedzialna za realizację lub koordynację	Inspirator – Samorząd Województwa Pomorskiego Koordynator - Samorząd Województwa Pomorskiego Realizator – Agencja Rozwoju Pomorza S.A.

Termin realizacji	2021-2030
Zakres	<p>Promocja i obsługa inwestora</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Promocja gospodarcza regionu i budowa gospodarczej marki województwa w zakresie pozyskiwania inwestycji, obsługa zapytań inwestorów i projektów inwestycyjnych, wsparcie rozwoju sektorów priorytetowych, wskazanych w zaktualizowanej strategii pozyskiwania inwestycji. 2. Inicjowanie projektów na rzecz zwiększania atrakcyjności inwestycyjnej regionu, w tym obsługa projektów inwestycyjnych (m. in. budowanie partnerstw, organizacja w regionie wydarzeń o charakterze gospodarczym, koordynowanie wizyt z partnerami zagranicznymi zainteresowanymi współpracą z partnerami z regionu, promocja oraz inwentaryzacja terenów inwestycyjnych itp.). 3. Prowadzenie regionalnego banku danych, ewaluacja i aktualizacja strategii, badania nad sektorami priorytetowymi, rozwój zaplecza analitycznego, identyfikacja i monitorowanie branż kluczowych oraz kompetencji istotnych dla rozwoju regionu. 4. Wsparcie na szkolenia skierowane na podnoszenie standardu obsługi inwestora. <p>Tereny inwestycyjne</p> <ol style="list-style-type: none"> 5. Wsparcie bazy terenów inwestycyjnych, granty dla przedsiębiorców z sektora MŚP na realizację inwestycji w infrastrukturę przemysłową i logistyczną, wsparcie na tworzenie parków przemysłowych oraz data centers, wsparcie dla JST na przygotowanie MPZP (w zakresie stref przemysłowych i logistycznych), uruchomienie narzędzia, nakierowanego na przygotowanie i komercjalizację terenów inwestycyjnych (w tym na obszarach zdegradowanych). 6. Wsparcie na przygotowanie SUIKZP oraz MPZP w zakresie infrastruktury dla energetyki odnawialnej, wsparcie na budowę infrastruktury na potrzeby nowych instalacji OZE (rozbudowa sieci przesyłowych, stacji transformatorowych). 7. Wsparcie na realizację projektów budowy i rozbudowy infrastruktury produkcyjnej i logistycznej (w tym zakup nowych linii produkcyjnych, technologii, certyfikatów, itp.) na potrzeby sektora OZE. <p>Pomorskie dla talentów</p> <ol style="list-style-type: none"> 8. Rozwój bazy talentów dla regionu, kontynuacja kampanii Live more. Pomerania, promocja województwa pod kątem relokacji, prowadzenie bazy kandydatów, program bonu relokacyjnego, program szkoleń na rzecz podnoszenia kompetencji i kwalifikacji zgodnie z potrzebami inwestorów,

	<p>przyciąganie na Pomorze przedstawicieli zawodów deficytowych oraz osób utalentowanych, a także zawodów mogących się stać kołem zamachowym pomorskiej gospodarki, powiązanie pozyskiwania talentów z polityką imigracyjną województwa.</p> <p>9. Pozyskiwanie talentów w ramach realizacji kampanii Live more. Pomerania (content marketing, działania i wydarzenia promocyjne), przyciąganie na Pomorze przedstawicieli zawodów deficytowych oraz osób utalentowanych, a także zawodów mogących się stać kołem zamachowym pomorskiej gospodarki.</p> <p>10. Wprowadzanie cyfrowych rozwiązań (m.in. aplikacji mobilnych) wspierających przyciąganie, zakorzenianie i rozwijanie talentów w regionie.</p> <p>11. Przygotowanie kadr pod kątem kompetencyjnym do zapewnienia standardu obsługi talentom bez względu na krąg kulturowy pochodzenia.</p> <p>12. Rozszerzenie standardu obsługi talentów w zakresie usług adaptacyjnych.</p> <p>13. Inicjatywy na rzecz rozwoju kultury integracji i inkluzywności, promocja różnorodności kulturowej i społecznej.</p>
Kluczowi partnerzy	<ol style="list-style-type: none"> 1. JST i ich jednostki organizacyjne 2. IOB 3. Przedsiębiorcy 4. Organizacje biznesowe 5. Partnerzy biznesowi 6. Spółki samorządowe 7. Specjalne Strefy Ekonomiczne
Orientacyjna wartość całkowita przedsięwzięcia (w zł)	243 mln
Główne źródła finansowania	<ol style="list-style-type: none"> 1. Środki UE 2021-2027 2. Środki własne przedsiębiorców

6. Pomorski Broker Eksportowy 2030

Tytuł	Pomorski Broker Eksportowy 2030
Jednostka odpowiedzialna za realizację lub koordynację	Inspirator – Samorząd Województwa Pomorskiego Koordynator - Samorząd Województwa Pomorskiego Realizator – Agencja Rozwoju Pomorza S.A.
Termin realizacji	2021-2030

<p>Zakres</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Wsparcie aktywności eksportowej przedsiębiorstw, w tym wyjazdów zagranicznych (w szczególności poprzez włączanie w międzynarodowe łańcuchy wartości, w tym również w zakresie eksportu wyników prac B+R). 2. Wsparcie działań ukierunkowanych na zwiększenie skali obecności zagranicznych kupujących oraz polskich wystawców w misjach gospodarczych, imprezach targowych i wystawienniczych o charakterze proeksportowym w formule stacjonarnej/hybrydowej na Pomorzu. 3. Wsparcie działań ukierunkowanych na zwiększenie udziału przedsiębiorstw, grup branżowych i międzybranżowych w rynkach zagranicznych, takich jak: wizyty studyjne, misje gospodarcze, imprezy targowo-wystawiennicze za granicą, wspólne oferty produktowe (także realizowane w nowych formułach hybrydowych i wirtualnych). 4. Rozwój kompetencji przedsiębiorstw w zakresie internacjonalizacji (m. in. poprzez: organizację seminariów informacyjnych i szkoleń, świadczenie pomocy doradczej dla przedsiębiorstw oraz wsparcie kompetencji regionalnych IOB), upowszechnienie nowych, internetowych form eksportu produktów i usług, w tym bazujących na wirtualnej i rozszerzonej rzeczywistości (także w formule hybrydowej), np. targi, konferencje, webinaria, budowa platformy sprzedażowej. 5. Finansowanie badań i analiz rynkowych w celu monitorowania działalności eksportowej MŚP oraz wyłonienia produktów eksportowych a także wyznaczenia i analizy rynków zbytu. 6. Kojarzenie partnerów biznesowych, współpraca z branżowymi centrami eksportowymi, zagranicznymi przedstawicielstwami samorządowymi i gospodarczymi oraz pomoc doradcza dla przedsiębiorstw. 7. Wsparcie procesów uzyskania międzynarodowych certyfikacji, patentów, uprawnień i pozwoleń. 8. Wsparcie dla koordynatorów, w tym pomorskich IOB, organizujących wydarzenia stymulujące współpracę eksportową dla firm. 9. Działania służące wzmocnieniu gospodarczej marki regionu na rynkach zagranicznych. 10. Pomoc w dostosowywaniu oferty produktowej firm do specyficznych wymagań rynków zagranicznych (marketing zagraniczny).
----------------------	---

	11. Animacja firm z kluczowych branż w kierunku wspólnych działań na rynkach zagranicznych.
Kluczowi partnerzy	1. JST i ich jednostki organizacyjne 2. IOB 3. Uczelnie i ich związki
Orientacyjna wartość całkowita przedsięwzięcia (w zł)	88 mln
Główne źródła finansowania	1. Środki UE 2021-2027 2. Środki własne przedsiębiorców

7. Study in Pomorskie 2030

Tytuł	Study in Pomorskie 2030
Jednostka odpowiedzialna za realizację lub koordynację	Samorząd Województwa Pomorskiego
Termin realizacji	2021-2030
Zakres	<ol style="list-style-type: none"> 1. Intensyfikacja powiązań sieciowych w obszarze współpracy badawczej, rozwojowej, wdrożeniowej i społeczno-kulturalnej na poziomie regionalnym i międzynarodowym – zakładanie związków, działania konsolidacyjne (w tym opracowywanie koncepcji do wdrożenia – wsparcie eksperckie) i federalizacja pomorskich uczelni. 2. Wsparcie promocji nowej marki Związku Uczelni Fahrenheita⁹⁸ poprzez realizację wspólnych kampanii marketingowych w wymiarze krajowym i międzynarodowym m.in. z uwzględnieniem takich działań jak: <ol style="list-style-type: none"> a. ekspozycja Związku Uczelni Fahrenheita w ramach dedykowanej uczelniom strony internetowej i jej efektywne pozycjonowanie w Polsce i na świecie, b. dedykowany wakacyjny program połączony z pobytem i zwiedzaniem (zgodnie z ideą: <i>poznaj, zapamiętaj, pokochaj, wróć</i>) dla kandydatów na studia z Polski oraz z zagranicy –(Fahrenheit Travel of the Mind/Fahrenheit Student Week), a także pakiet korzyści dla wybitnie zdolnych, c. program promujący województwo pomorskie wśród studentów zagranicznych,

⁹⁸ ang. Fahrenheit Universities, akronim: FarU

	<p>d. organizacja cyklicznego projektu promującego ofertę naukowo-badawczą Związku Uczelni Fahrenheita, wpisującego się w kampanię budującą markę regionu,</p> <p>e. uruchamianie międzynarodowych projektów, namingowych w modelu: [Partner namingowy projektu] + Związek Uczelni Fahrenheita,</p> <p>3. Opracowanie mechanizmu wsparcia wspólnych inicjatyw uczelni na rzecz podniesienia ich rangi krajowej i międzynarodowej oraz przyciągania studentów zagranicznych i kadry naukowo-dydaktycznej do regionu a także standardu obsługi talentów w zakresie usług adaptacyjnych (m.in. poprzez takie inicjatywy jak Pomorski Fundusz Noblowski lub Pomorski Fundusz Stypendialny, Welcoming Centre, naukę języka polskiego, wsparcie psychologiczne, badanie problemów i potrzeb, wizyty studyjne i staff week, itp.)</p> <p>4. Opracowanie mechanizmów wspierających zatrzymanie, przyciąganie, zakorzenianie i rozwijanie talentów (studentów i pracowników naukowych) w regionie poprzez m.in. wprowadzanie cyfrowych rozwiązań (np. aplikacji mobilnych typu rezerwacja zakwaterowania, legalizacja pobytu, zwiedzanie miasta itp.).</p> <p>5. Stworzenie spójnej i efektywnej promocji oferty dydaktycznej i naukowej pomorskich uczelni w wymiarze krajowym i międzynarodowym, a także ekosystemu kształcenia na poziomie wyższym w regionie.</p> <p>6. Rozwój kultury integracji i inkluzywności, poprzez podnoszenie kompetencji kadr oraz świadczenie usług na tym samym poziomie, bez względu na kulturę pochodzenia; promocja różnorodności kulturowej, gospodarczej, społecznej.</p>
Kluczowi partnerzy	<ol style="list-style-type: none"> 1. Uczelnie i ich związki 2. JST i ich jednostki organizacyjne 3. IOB 4. Przedsiębiorcy
Orientacyjna wartość całkowita przedsięwzięcia (w zł)	10 mln
Główne źródła finansowania	<ol style="list-style-type: none"> 1. Środki UE 2021-2027 2. Środki Samorządu Województwa Pomorskiego 3. Środki własne uczelni

8. Pomorski Broker Zawodowy

Tytuł	Pomorski Broker Zawodowy
Jednostka odpowiedzialna za realizację lub koordynację	Samorząd Województwa Pomorskiego
Termin realizacji	2022-2030
Zakres	<p>Pomorski Broker Zawodowy obejmuje koordynację działań w zakresie podnoszenia kompetencji i kwalifikacji dostosowanych do potrzeb nowoczesnej gospodarki w odniesieniu do mieszkańców Pomorza, tj. osób, które mieszkają, uczą się lub pracują na terenie województwa pomorskiego i są zainteresowane własnym rozwojem zawodowym. Jego założenia funkcjonowania powstaną we współpracy z organizacjami i instytucjami działającymi w obszarze kształcenia ustawicznego i rynku pracy oraz pracodawcami, zaś realizacja będzie opierać się na:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Cyklicznej analizie potrzeb kompetencyjnych pracodawców oraz trendów na pomorskim rynku pracy. 2. Opracowaniu ramowych ścieżek kształcenia ustawicznego dostosowanych do potrzeb kompetencyjnych pracodawców. 3. Badaniu predyspozycji, talentów i potrzeb mieszkańców Pomorza przez doradców zawodowych oraz doborze adekwatnej ścieżki kształcenia ustawicznego. 4. Rozwoju kompetencji i kwalifikacji mieszkańców Pomorza w ramach adekwatnych ścieżek kształcenia ustawicznego (indywidualne plany szkoleń). 5. Wsparciu w wykorzystaniu posiadanych kwalifikacji i kompetencji na rynku pracy i budowaniu własnej kariery zawodowej.
Kluczowi partnerzy	<ol style="list-style-type: none"> 1. Organizacje pracodawców 2. Instytucje rynku pracy 3. Instytucje szkoleniowe 4. Szkoły branżowe 5. Uczelnie i ich związki 6. JST i ich jednostki organizacyjne 7. ARP 8. IOB
Orientacyjna wartość całkowita przedsięwzięcia (w zł)	30 mln

Główne źródła finansowania	<ol style="list-style-type: none"> 1. Środki UE 2021-2027 2. Środki z innych źródeł
-----------------------------------	---

9. Pomorskie Centrum Kompetencji Morskiej Energetyki Odnawialnej

Tytuł	Pomorskie Centrum Kompetencji Morskiej Energetyki Odnawialnej (PCK MEO)
Jednostka odpowiedzialna za realizację lub koordynację	<p>Samorząd Województwa Pomorskiego (inicjator)</p> <p>Pomorska Platforma Rozwoju Morskiej Energetyki Wiatrowej na Bałtyku (koordynator)</p> <p>Gmina Miejska Rumia / Rumia Invest Park Sp. z o.o. (realizator)</p>
Termin realizacji	2022-2027
Zakres	<p>PCK MEO będzie miało na celu kreowanie, integrację i wzmocnienie zasobów rynku pracy niezbędnych do realizacji inwestycji w sektorze morskiej energetyki odnawialnej (MEO) na Bałtyku przyczyniając się do zwiększenia korzyści dla lokalnego rynku pracy i podmiotów gospodarczych uczestniczących w łańcuchu dostaw. Centrum będzie działało w obszarze szkoleń tradycyjnych, ale także znacznie rozwinie sektor szkoleń opartych na wirtualnej rzeczywistości (VR) wzmacniając rozwój cyfryzacji i przemysłu 4.0 w województwie pomorskim. Elementem Centrum będzie również konsolidacja działań na rzecz innowacji i prac B+R z zakresu MEO.</p> <p>PCK MEO podejmować będzie inicjatywy edukacyjne szkoleniowe na rzecz rozwoju morskiej energetyki odnawialnej oraz zadania z zakresu upowszechniania, promocji i popularyzacji nauki, współpracując na zasadach partnerstwa z innymi placówkami prowadzącymi kształcenie ustawiczne, placówkami doskonalenia nauczycieli, instytucjami rynku pracy, szkołami wyższymi, podmiotami gospodarczymi i jednostkami samorządu terytorialnego.</p> <p>Główne etapy:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Opracowanie modelu funkcjonowania na podstawie diagnozy potrzeb, szczególnie w zakresie popytu na kompetencje zarówno na poziomie szkoły ponadpodstawowej jak i wyższej, dostosowanego do regionalnego systemu edukacji 2. Przygotowanie dokumentacji budowlanej i wykonawczej wraz z uzyskaniem niezbędnych pozwoleń administracyjnych

	<ul style="list-style-type: none"> 3. Budowa i wyposażenie budynku o funkcjach: biurowej, szkoleniowej, konferencyjnej 4. Budowa i wyposażenie sal do szkoleń tradycyjnych i VR 5. Budowa i wyposażenie laboratoriów badawczych
Kluczowi partnerzy	<ul style="list-style-type: none"> 1. Organizacje pracodawców 2. Przedsiębiorstwa działające w obszarze offshore 3. Instytucje rynku pracy 4. Instytucje szkoleniowe 5. Szkoły branżowe 6. Uczelnie i ich związki 7. JST i ich jednostki organizacyjne
Orientacyjna wartość całkowita przedsięwzięcia (w zł)	30 mln
Główne źródła finansowania	<ul style="list-style-type: none"> 3. Środki UE 2021-2027 4. Środki z innych źródeł

10. Resilient Pomerania – Kompetencje dla Odpornej Gospodarki

Tytuł	Resilient Pomerania – Kompetencje dla Odpornej Gospodarki
Jednostka odpowiedzialna za realizację lub koordynację	Samorząd Województwa Pomorskiego
Termin realizacji	2026 – 2030
Zakres interwencji	<p>Celem przedsięwzięcia jest zwiększenie zdolności adaptacyjnych przedsiębiorstw województwa pomorskiego na wypadek wystąpienia sytuacji kryzysowych wpływających na gospodarkę i rynek pracy.</p> <p>Przedsięwzięcie obejmuje kompleksowe wsparcie służące podnoszeniu umiejętności i/lub kompetencji (w szczególności poprzez doradztwo, szkolenia i warsztaty) wśród przedsiębiorców, pracodawców i ich pracowników umożliwiających utrzymanie ciągłości działalności oraz funkcjonowanie w warunkach kryzysowych i transformacyjnych.</p> <p>Główne działania</p> <p>Podnoszenie umiejętności i/lub kompetencji (w szczególności poprzez doradztwo, szkolenia i warsztaty) wśród przedsiębiorców, pracodawców i ich pracowników</p>

	<p>na wypadek wystąpienia sytuacji kryzysowych wpływających na gospodarkę i rynek pracy, w tym związanych z gotowością cywilną, sektorem przemysłu obronnego, technologii podwójnego zastosowania oraz zapewnienia ciągłości działania.</p> <p>Etapy realizacji</p> <p>I. Przygotowanie interwencji – określenie grup docelowych, do których skierowane zostanie wsparcie oraz ich potrzeb w zakresie adaptacji do zagrożeń, w tym odporności cywilnej.</p> <p>II. Budowa systemu wdrażania – opracowanie scenariuszy zagrożeń oraz programów doradczych i szkoleniowych.</p> <p>III. Realizacja wsparcia – realizacja usług doradczych i szkoleniowych.</p> <p>IV. Monitoring i ewaluacja – ocena efektów i upowszechnianie dobrych praktyk.</p> <p>Oczekiwane efekty</p> <p>Zwiększenie odporności przedsiębiorstw na sytuacje kryzysowe, wzrost umiejętności i/lub kompetencji pracodawców i ich pracowników w zakresie gotowości i odporności cywilnej, poprawa stabilności regionalnego rynku pracy.</p> <p>Główne grupy docelowe</p> <p>Przedsiębiorcy, pracodawcy oraz ich pracownicy</p>
Kluczowi partnerzy	<ol style="list-style-type: none"> 1. JST i ich jednostki organizacyjne 2. Instytucje otoczenia biznesu 3. Organizacje pracodawców 4. Przedsiębiorcy, pracodawcy i pracownicy 5. Podmioty i instytucje szkoleniowe, w tym NGO
Orientacyjna wartość całkowita przedsięwzięcia (w zł)	80 mln zł
Główne źródła finansowania	FEP 2021-2027 (EFS+), środki krajowe

11. Pomorskie Obserwatorium Gospodarcze

Tytuł	Pomorskie Obserwatorium Gospodarcze
Jednostka odpowiedzialna za realizację lub koordynację	Samorząd Województwa Pomorskiego
Termin realizacji	2022-2030

Zakres	<p>Rozwijanie regionalnego systemu monitorowania gospodarki, rynku pracy i turystyki z wykorzystaniem technologii cyfrowych, w tym:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Badania i analizy zmian, potrzeb, trendów oraz procesów gospodarczych w zakresie innowacyjności, przedsiębiorczości i rynku pracy województwa pomorskiego (w tym branż kluczowych i ISP z wykorzystaniem najnowszych technologii) z uwzględnieniem specyfiki subregionalnej. 2. Przygotowanie, uruchomienie i zapewnienie funkcjonowania ogólnodostępnej platformy cyfrowej gromadzącej i prezentującej dane i analizy.
Kluczowi partnerzy	<ol style="list-style-type: none"> 1. Organizacje pracodawców 2. IOB 3. JST i ich jednostki organizacyjne 4. Instytucje rynku pracy 5. Instytucje badawcze 6. Uczelnie i ich związki
Orientacyjna wartość całkowita przedsięwzięcia (w zł)	16 mln
Główne źródła finansowania	<ol style="list-style-type: none"> 1. Środki UE 2021-2027 2. Środki z innych źródeł

12. Pomorskie Trasy Rowerowe – etap 2

Tytuł	Pomorskie Trasy Rowerowe – etap 2
Jednostka odpowiedzialna za realizację lub koordynację	<p>Koordynacja/inspiracja – Samorząd Województwa Pomorskiego</p> <p>Realizacja – m.in. JST i ich jednostki organizacyjne, LGD i LGR, LOT i inne organizacje pozarządowe i społeczne, Lasy Państwowe, Pomorski Zespół Parków Krajobrazowych, Parki Narodowe, GDDKiA, Wody Polskie, spółki skarbu państwa.</p>
Termin realizacji	2021-2030

Zakres	<p>Przedsięwzięcie jest kontynuacją budowy międzynarodowych tras rowerowych Euro Velo 9/WTR i Euro Velo 10/13, jakie były realizowane w ramach projektu Pomorskie Trasy Rowerowe o znaczeniu międzynarodowym R-10 i Wiślana Trasa Rowerowa R-9. W szczególności obejmuje następujący zakres:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. budowa, rozbudowa, przebudowa lub remont nowych i istniejących dróg rowerowych i ciągów transportowych, 2. budowa, rozbudowa, przebudowa lub remont miejsc postojowych dla rowerów, kładek i mostów, 3. oznakowanie tras rowerowych, 4. opracowanie dokumentacji techniczno-środowiskowej, 5. działania informacyjno-promocyjne.
Kluczowi partnerzy	<ol style="list-style-type: none"> 1. JST i ich jednostki organizacyjne 2. Nadleśnictwa, RDLP 3. Parki Krajobrazowe, Narodowe 4. Wody Polskie 5. Urząd Morski 6. LOT, LGR, LGD i inne organizacje pozarządowe
Orientacyjna wartość całkowita przedsięwzięcia (w zł)	93 mln
Główne źródła finansowania	<ol style="list-style-type: none"> 1. Środki UE 2021-2027 2. Środki własne partnerów 3. Środki z innych źródeł

13. Pomorskie Trasy Rowerowe - etap 3 - Trasa Subregionalna

Tytuł	Pomorskie Trasy Rowerowe - etap 3 - Trasa Subregionalna
Jednostka odpowiedzialna za realizację lub koordynację	<p>Koordynacja/inspiracja – Samorząd Województwa Pomorskiego</p> <p>Realizacja – m.in. JST i ich jednostki organizacyjne, LGD i LGR, LOT i inne organizacje pozarządowe i społeczne, Lasy Państwowe, Pomorski Zespół Parków Krajobrazowych, Parki Narodowe, GDDKiA, Wody Polskie, spółki skarbu państwa.</p>
Termin realizacji	2021-2030

Zakres	<p>Przedsięwzięcie zakłada budowę nowej międzynarodowej trasy rowerowej Euro Velo 20, która przebiega przez centralną część województwa pomorskiego, łącząc następujące miejscowości: Miastko, Bytów, Kościerzyna, Skarszewy, Tczew, Nowy Staw, Malbork, Dzierżgoń. Charakterystyczną cechą tej trasy jest przebieg po nieczynnych liniach dawnej kolei. W szczególności obejmuje poniższy zakres:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. budowa, rozbudowa, przebudowa lub remont nowych i istniejących dróg rowerowych/pieszorowerowych i ciągów transportowych, 2. budowa, rozbudowa, przebudowa lub remont kładek i mostów, 3. budowa, rozbudowa, przebudowa lub remont miejsc postojowych dla rowerzystów, 4. oznakowanie trasy, 5. działania informacyjno-promocyjne, 6. opracowanie dokumentacji technicznej i środowiskowej.
Kluczowi partnerzy	<ol style="list-style-type: none"> 1. JST i ich jednostki organizacyjne 2. RDLP i Nadleśnictwa 3. Parki Krajobrazowe, Narodowe 4. Wody Polskie 5. LOT, LGR, LGD i inne organizacje pozarządowe
Orientacyjna wartość całkowita przedsięwzięcia (w zł)	300 mln
Główne źródła finansowania	<ol style="list-style-type: none"> 1. Środki UE 2021-2027 2. Środki własne partnerów 3. Środki z innych źródeł

14. Pomorska Turystyka Konna

Tytuł	Pomorska Turystyka Konna
Jednostka odpowiedzialna za realizację lub koordynację	<p>Koordynacja/inspiracja – Samorząd Województwa Pomorskiego</p> <p>Realizacja – m.in. JST i ich jednostki organizacyjne, członkowie LGD i LGR, Lasy Państwowe</p>
Termin realizacji	2021-2030

Zakres	<p>Przedsięwzięcie zakłada kompleksową budowę oferty turystyki konnej na obszarze województwa pomorskiego wykorzystującą zasoby przyrodnicze, istniejące stadniny czy ośrodki jeździeckie.</p> <p>Zakres obejmuje:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. pilotażowe zagospodarowanie czasu wolnego poprzez rozwój oferty turystyki konnej opartej na edukacji oraz wydarzeniach, 2. podniesienie rangi oferty o charakterze prozdrowotnym poprzez rozwój i wsparcie hipoterapii, 3. budowę, rozbudowę, przebudowę lub remont szlaków konnych wraz z etapowymi punktami dla turystów w oparciu o ośrodki jeździeckie lokalizowane w odstępach jednodniowego przejazdu, 4. budowę, rozbudowę, przebudowę lub remont miejsc biwakowych oraz punktów infrastruktury turystycznej, z wyposażeniem w niezbędne urządzenia na krótki postój i odpoczynek.
Kluczowi partnerzy	<ol style="list-style-type: none"> 1. JST i ich jednostki organizacyjne 2. RDLP 3. Nadleśnictwa 4. Parki Krajobrazowe, Narodowe 5. LOT, LGR, LGD i inne organizacje pozarządowe
Orientacyjna wartość całkowita przedsięwzięcia (w zł)	20 mln
Główne źródła finansowania	<ol style="list-style-type: none"> 1. Środki UE 2021-2027 2. Środki własne partnerów 3. Środki z innych źródeł

15. Pomorska Strefa Uzdrawiskowa

Tytuł	Pomorska Strefa Uzdrawiskowa
Jednostka odpowiedzialna za realizację lub koordynację	<p>Koordynacja/inspiracja – Samorząd Województwa Pomorskiego</p> <p>Realizacja – m.in. JST i ich jednostki organizacyjne, LOT i inne organizacje pozarządowe i społeczne, przedsiębiorstwa.</p>
Termin realizacji	2023-2030
Zakres	Przedsięwzięcie ma charakter ponadregionalny i stanowi modelowy przykład podejścia do zrównoważonego planowania i rozwoju oferty spędzania czasu wolnego, służącej jednocześnie aktywizacji mieszkańców regionu, profilaktyce zdrowotnej oraz rozwojowi turystyki w

	<p>województwie pomorskim w oparciu o nadmorskie przestrzenie o naturalnych walorach krajobrazowych i potencjale prozdrowotnym lub uzdrowiskowym (uzdrowiska Ustka, Sopot oraz inne miejscowości o potencjale uzdrowiskowym).</p> <p>Zakres obejmuje:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. stworzenie szczegółowej koncepcji i dokumentacji technicznej, 2. przeprowadzenie badań w zakresie jakości zasobów wód leczniczych i innych zasobów leczniczych, 3. kreowanie warunków do rozwoju elementów nowoczesnej infrastruktury uzdrowiskowej oraz czasu wolnego, służącej profilaktyce zdrowotnej i aktywnemu wypoczynkowi, wspierającej stworzenie spójnej i atrakcyjnej jakościowo oferty, bazującej na wyróżniku turystycznym, jakim jest turystyka aktywna i prozdrowotna, 4. wspieranie rozwoju ogólnodostępnych przestrzeni miejskich, wyposażonych w infrastrukturę rekreacyjno-uzdrowiskową, identyfikujące miejsce, atrakcyjność i charakter, wykorzystujące walory krajobrazowe, klimatyczne i przyrodnicze głównie miejscowości nadmorskich, poprzez rewaloryzację i założenia zieleni (parki i skwery, ogrody sensoryczne, dojścia do plaży, trasy piesze, siłownie na wolnym powietrzu, place zabaw, edukacyjne i prozdrowotne ścieżki tematyczne, a w przypadku miejsc uzdrowiskowych – tężnie, grzybki, baseny solankowe, sauny, pijalnie wód, pawilony rekreacyjne, inne obiekty małej infrastruktury).
Kluczowi partnerzy	<ol style="list-style-type: none"> 1. Spółki Samorządowe 2. JST i ich jednostki organizacyjne 3. Przedsiębiorcy 4. Organizacje pozarządowe 5. Instytucje badawcze 6. Klaster obejmujący tematykę uzdrowiskową
Orientacyjna wartość całkowita przedsięwzięcia (w zł)	20 mln zł
Główne źródła i formy finansowania	<ol style="list-style-type: none"> 1. Środki UE 2021-2027 2. Środki własne parterów 3. Środki prywatne 4. Środki z innych źródeł

16. Pomorskie Szlaki Kajakowe. Etap II

Tytuł	Pomorskie Szlaki Kajakowe. Etap II
Jednostka odpowiedzialna za realizację lub koordynację	Koordinacja/inspiracja – Samorząd Województwa Pomorskiego Realizacja – m.in. JST i ich jednostki organizacyjne, administracja państwowa i jej jednostki organizacyjne, przedsiębiorstwa, organizacje pozarządowe i społeczne.
Termin realizacji	2023-2030
Zakres	<ol style="list-style-type: none"> 1. Budowa, rozbudowa, przebudowa lub remont pomostów, portów i przystani żeglarskich i kajakowych, przenosek, miejsc wodowania i wyjmowania kajaków. 2. Budowa, rozbudowa, przebudowa lub remont obiektów małej architektury i zaplecza technicznego, w tym magazynów dla sprzętu pływającego 3. Poprawa dostępności do obiektów infrastruktury turystyki wodnej (przebudowa niskich mostów, kładek, linii energetycznych, udrożnienie, pogłębienie, oczyszczanie szlaków itp.) i połączeń pomiędzy akwenami. 4. Oznakowanie szlaków wodnych. 5. Poprawa bezpieczeństwa i czystości śródlądowych szlaków wodnych. 6. Instalacja punktów odbioru nieczystości z jednostek pływających (stacjonarne, mobilne) 7. Działania informacyjno-promocyjne. 8. Opracowanie pełnej dokumentacji projektowo-techniczno-środowiskowej. 9. Zakup wyposażenia i sprzętu dla edukacji żeglarskiej. 10. Utworzenie systemu zarządzania marinami, poboru opłat i monitorowania. 11. Współpraca z kluczowymi interesariuszami na rzecz poprawy warunków nawigacyjnych i żeglugowych na szlakach wodnych. 12. Współpraca z organizacjami i podmiotami gospodarczymi zainteresowanymi rozwojem.

Kluczowi partnerzy	<ol style="list-style-type: none"> 1. JST i ich jednostki organizacyjne 2. Parki Narodowe 3. Parki Krajobrazowe 4. Lasy Państwowe 5. PGW Wody Polskie 6. Urząd Morski w Gdyni 7. Przedsiębiorcy 8. Operatorzy elektrowni wodnych, gospodarstw rybackich 9. Operatorzy turystyczni 10. LOT, LGR, LGD i inne organizacje pozarządowe
Orientacyjna wartość całkowita przedsięwzięcia (w zł)	60 mln
Główne źródła finansowania	<ol style="list-style-type: none"> 1. Środki UE 2021-2027 2. Środki własne partnerów 3. Środki z innych źródeł

17. Rozwój oferty turystyki wodnej w obszarze Pętli Żuławskiej, Zatoki Gdańskiej i Morza Bałtyckiego

Tytuł	Rozwój oferty turystyki wodnej w obszarze Pętli Żuławskiej, Zatoki Gdańskiej i Morza Bałtyckiego
Jednostka odpowiedzialna za realizację lub koordynację	<p>Koordynacja/inspiracja – Samorząd Województwa Pomorskiego</p> <p>Realizacja – m.in. JST i ich jednostki organizacyjne, spółki gminne, administracja państwowa i jej jednostki organizacyjne, przedsiębiorstwa, organizacje pozarządowe i społeczne.</p>
Termin realizacji	2023-2030
Zakres	<ol style="list-style-type: none"> 1. Budowa, rozbudowa, przebudowa lub remont pomostów, portów i przystani żeglarskich. 2. Poprawa dostępności do pomostów, portów i przystani żeglarskich (przebudowa niskich mostów, linii energetycznych, torów wodnych itp.). 3. Budowa, rozbudowa, przebudowa lub remont obiektów małej architektury i zaplecza technicznego, w tym magazynów dla sprzętu pływającego. 4. Oznakowanie szlaków i akwenów. 5. Poprawę bezpieczeństwa i czystości na akwenach portowych.

	<ol style="list-style-type: none"> 6. Instalacja punktów odbioru nieczystości z jednostek pływających (stacjonarne, mobilne). 7. Działania informacyjno-promocyjne. 8. Opracowanie pełnej dokumentacji projektowo-techniczno-środowiskowej. 9. Zakup wyposażenia i sprzętu dla edukacji żeglarskiej. 10. Utworzenie/modernizacja systemu zarządzania marinami, poboru opłat i monitorowania (w tym również sprzęt) oraz systemu ostrzegania o ewentualnych zagrożeniach np. pogodowych, zanieczyszczeniach wód itp. 11. Współpraca z kluczowymi interesariuszami na rzecz poprawy warunków nawigacyjnych i żeglugowych na akwenach. 12. Współpraca z organizacjami i podmiotami gospodarczymi zainteresowanymi rozwojem.
Kluczowi partnerzy	<ol style="list-style-type: none"> 1. JST i ich jednostki organizacyjne 2. Parki Krajobrazowe 3. PGW Wody Polskie 4. Urząd Morski w Gdyni 5. Przedsiębiorcy 6. Operatorzy turystyczni 7. LOT, LGR, LGD i inne organizacje pozarządowe 8. Uczelnie i ich związki
Orientacyjna wartość całkowita przedsięwzięcia (w zł)	80 mln
Główne źródła finansowania	<ol style="list-style-type: none"> 1. Środki UE 2021-2027 2. Środki własne partnerów 3. Środki z innych źródeł

18. Pomorskie Kąpieliska

Tytuł	Pomorskie Kąpieliska
Jednostka odpowiedzialna za realizację lub koordynację	<p>Koordynacja/inspiracja – Samorząd Województwa Pomorskiego</p> <p>Realizacja – m.in. JST i ich jednostki organizacyjne, spółki gminne</p>
Termin realizacji	2023-2030

Zakres	<ol style="list-style-type: none"> 1. Budowa, rozbudowa, przebudowa lub remont infrastruktury kąpielisk (w tym dostosowanie jej dla osób ze szczególnymi potrzebami). 2. Zagospodarowanie plaż (place zabaw, siłownie zewnętrzne, zejścia, wiaty, miejsca na ognisko itp.). 3. Budowa, rozbudowa, przebudowa lub remont magazynów sprzętu wodnego i sanitariatów. 4. Utworzenie miejsc do wypoczynku oraz stanowisk dla ratowników wodnych. 5. Poprawa bezpieczeństwa kąpielisk (niezbędny sprzęt ratowniczy, monitoring). 6. Działania informacyjno-promocyjne. 7. Opracowanie pełnej dokumentacji projektowo-techniczno-środowiskowej. 8. Współpraca z kluczowymi interesariuszami na rzecz poprawy warunków na kąpieliskach.
Kluczowi partnerzy	<ol style="list-style-type: none"> 1. JST i ich jednostki organizacyjne 2. Lasy Państwowe 3. PGW Wody Polskie 4. Urząd Morski w Gdyni 5. Przedsiębiorcy 6. LOT, LGR, LGD i inne organizacje pozarządowe
Orientacyjna wartość całkowita przedsięwzięcia (w zł)	25 mln
Główne źródła finansowania	<ol style="list-style-type: none"> 1. Środki UE 2021-2027 2. Środki własne partnerów 3. Środki z innych źródeł

19. Pomorskie Żagle na jeziorach

Tytuł	Pomorskie Żagle na jeziorach
Jednostka odpowiedzialna za realizację lub koordynację	<p>Koordynacja/inspiracja – Samorząd Województwa Pomorskiego</p> <p>Realizacja – m.in. JST i ich jednostki organizacyjne, administracja państwowa i jej jednostki organizacyjne, przedsiębiorstwa, organizacje pozarządowe i społeczne</p>
Termin realizacji	2023-2030

Zakres	<ol style="list-style-type: none"> 1. Budowa, rozbudowa, przebudowa lub remont pomostów i przystani żeglarskich. 2. Poprawa dostępności do pomostów i przystani żeglarskich (przebudowa niskich mostów, linii energetycznych, torów wodnych itp.). 3. Poprawa połączeń pomiędzy akwenami. 4. Budowa, rozbudowa, przebudowa lub remont obiektów małej architektury i zaplecza technicznego, w tym magazynów dla sprzętu pływającego. 5. Oznakowanie akwenów. 6. Poprawa bezpieczeństwa i czystości akwenów. 7. Instalacja punktów odbioru nieczystości z jednostek pływających (stacjonarne, mobilne). 8. Działania informacyjno-promocyjne. 9. Zakup wyposażenia i sprzętu dla edukacji żeglarskiej. 10. Opracowanie pełnej dokumentacji projektowo-techniczno-środowiskowej. 11. Współpraca z kluczowymi interesariuszami na rzecz poprawy warunków nawigacyjnych i żeglugowych na akwenach śródlądowych. 12. Współpraca z organizacjami i podmiotami gospodarczymi zainteresowanymi rozwojem żeglarstwa na jeziorach.
Kluczowi partnerzy	<ol style="list-style-type: none"> 1. JST i ich jednostki organizacyjne 2. Parki Narodowe 3. Parki Krajobrazowe 4. Lasy Państwowe 5. PGW Wody Polskie 6. Przedsiębiorcy 7. Operatorzy gospodarstw rybackich 8. Operatorzy turystyczni 9. LOT, LGR, LGD i inne organizacje pozarządowe
Orientacyjna wartość całkowita przedsięwzięcia (w zł)	30 mln
Główne źródła finansowania	<ol style="list-style-type: none"> 1. Środki UE 2021-2027 2. Środki własne partnerów 3. Środki z innych źródeł

20. Pomorska Platforma Wsparcia Ruchu Turystycznego

Tytuł	Pomorska Platforma Wsparcia Ruchu Turystycznego
Jednostka odpowiedzialna za realizację lub koordynację	Samorząd Województwa Pomorskiego / Pomorska Regionalna Organizacja Turystyczna
Termin realizacji	2023
Zakres	<ol style="list-style-type: none"> 1. Wdrożenie przedsięwzięcia pozwoli utworzyć interaktywną platformę internetową, będącą narzędziem do zbierania danych dotyczących ruchu turystycznego w województwie pomorskim, badania potrzeb i zachowań odwiedzających oraz kreowania ofert turystyki przyjazdowej w oparciu o preferencje i oczekiwania gości. Zebrane w jednym miejscu dane, odpowiednio agregowane i przetworzone posłużą do właściwej oceny statystycznej ilości i rodzaju turystów w skali całego województwa. Jednocześnie rozwiązanie to pozwoli na szybkie zaplanowanie pobytu w formie pakietu, rezerwację poszczególnych usług i atrakcji, będzie również wsparciem w trakcie korzystania z oferty. 2. Przedsięwzięcie będzie polegało na zaproponowaniu indywidualnych ofert, wykorzystując zebrane dane, będących odpowiedzią na preferencje i potrzeby klientów. Platforma pozwoli na generowanie propozycji wynikających z właściwego przetworzenia informacji zebranych od konsumentów, co w praktyce przyspieszy proces decyzji zakupowej. 3. Realizacja przedsięwzięcia jest odpowiedzią na stale rosnące zapotrzebowanie na szczegółowe dane dotyczące ruchu turystycznego. Firmy i organizacje działające w obszarze turystyki, wskazują na niewystarczającą ilość informacji w tym zakresie, co jest niezbędne do optymalizacji ich działań w obszarze kreowania, rozwoju i promocji szeroko pojętych usług przemysłu czasu wolnego. Powstanie platformy, wraz ze zdigitalizowaniem oferty turystycznej oraz procesów jej udostępniania, jest również reakcją na rosnący trend indywidualizacji podróży turystycznych. Odejście od masowych wycieczek na rzecz turystyki w mniejszych grupach charakteryzuje się koniecznością dopasowania programów do szczególnych potrzeb gości, często wielowątkowych opartych o ich pasje, zainteresowania czy hobby. 4. Kluczowa dla wdrożenia jest również możliwość rozwoju platformy o kolejne komponenty, które w przyszłości będą niezbędne do reagowania na stale zmieniające się potrzeby rynku. Rozwiązania, takie jak Pomorska Karta Turysty, w pełni korzystałyby z informacji pozyskanych z platformy

	zarówno na etapie tworzenia oferty, jak i jej sprzedaży do konkretnych grup odbiorców. Dane zebrane na platformie posłużą wielu podmiotom od środowisk naukowych i badawczych, przez samorządy, firmy i organizacje branżowe po ostatecznego konsumenta, czego efektem będzie możliwość reagowania na stałe zmiany popytu, zrównoważony rozwój całorocznej oferty i wzrost dochodów z usług turystycznych.
Kluczowi partnerzy	<ol style="list-style-type: none"> 1. Uczelnie i ich związki 2. Instytucje badawcze 3. JST i ich jednostki organizacyjne 4. Organizacje i Stowarzyszenia branżowe (np. ROT, LOT, Izby Gospodarcze) 5. Firmy turystyczne, Organizatorzy Turystyki
Orientacyjna wartość całkowita przedsięwzięcia (w zł)	7 mln
Główne źródła finansowania	<ol style="list-style-type: none"> 1. Środki UE 2021-2027 2. Środki własne JST 3. Środki prywatne

Załącznik 3. Inteligentne Specjalizacje Pomorza (ISP)

I. Wprowadzenie

Proces definiowania i wyłaniania inteligentnych specjalizacji w województwie pomorskim podjęto w sposób oddolny – w formule dialogu i partnerstwa, bazując na doświadczeniach wynikających z prowadzenia polityki klastrowej. Władze regionalne wybrały obszary ISP o największym potencjale rozwojowym, które w przyszłości mogą stać się motorami rozwojowymi dzięki wykreowaniu innowacyjnych produktów i usług konkurencyjnych w skali międzynarodowej. Rozwój ISP opiera się na istniejących w regionie kompetencjach i zasobach oraz na selektywnym wykorzystaniu publicznych i prywatnych nakładów na badania i rozwój wskazanych w Regionalnym Programie Strategicznym w zakresie gospodarki, rynku pracy, turystyki i oferty czasu wolnego - Gospodarka 2030, który pełni rolę Regionalnej Strategii Innowacji (RIS). Organem odpowiedzialnym za zarządzanie strategią inteligentnych specjalizacji jest Zarząd Województwa Pomorskiego, a podmiotem koordynującym jest Departament Rozwoju Gospodarczego UMWP.

Obszary Inteligentnych Specjalizacji Pomorza:

1. **Technologie offshore i portowo-logistyczne**, które mają sprzyjać w szczególności efektywnej ekonomicznie i bezpiecznej dla środowiska eksploracji i eksploatacji zasobów morza.

2. **Technologie interaktywne w środowisku nasyconym informacyjnie**, które mają sprzyjać w szczególności efektywności i bezpieczeństwu różnorodnych aktywności człowieka w sferze gospodarczej i społecznej.
3. **Technologie ekoefektywne w produkcji, przesyłach, dystrybucji i zużyciu energii i paliw oraz w budownictwie**, które mają sprzyjać w szczególności spadkowi energochłonności gospodarki i jej negatywnego oddziaływania na środowisko.
4. **Technologie medyczne w zakresie chorób cywilizacyjnych i okresu starzenia**, które mają sprzyjać w szczególności redukcji społecznych i ekonomicznych kosztów chorób cywilizacyjnych i okresu starzenia.

Proces wyboru ISP wprowadza możliwość tworzenia i wsparcia rozwoju nowych inteligentnych specjalizacji. Podstawę dla procesu definiowania nowych ISP stanowi odpowiednio rozwinięty potencjał gospodarczy, technologiczny oraz odpowiednie strategie poszczególnych interesariuszy. Oddolne propozycje inteligentnych specjalizacji mogą być zgłoszone przez reprezentatywne partnerstwa skupiające interesariuszy pochodzących przede wszystkim z sektorów biznesowego i naukowego. W ich ramach zakłada się m. in. realizację prac badawczo-rozwojowych i przedsięwzięć innowacyjnych, przyczyniających się do rozwoju nowej lub istniejącej specjalizacji gospodarczej oraz mających wpływ na wzrost konkurencyjności województwa pomorskiego w skali krajowej i międzynarodowej.

II. Analiza wyzwań, w tym wąskich gardeł dla dyfuzji innowacji

Analiza wyzwań oraz wąskich gardeł związanych z dyfuzją innowacji przeprowadzana jest przez cały okres obowiązywania RSI tj. od 2015 r., i prowadzona jest w sposób ciągły, w tym w ramach przygotowania projektu Strategii Rozwoju Województwa Pomorskiego 2030 (SRWP 2030) i diagnozy do RPS Gospodarka 2030 w zakresie gospodarki, rynku pracy i oferty czasu wolnego. Weryfikacja wąskich gardeł Procesu Przedsiębiorczego Odkrywania (PPO) nastąpiła także podczas wyboru ISP w regionie oraz działań koordynacyjnych prowadzonych przez UMWP. Ustalenie optymalnego modelu funkcjonowania ISP odbyło się z udziałem pomorskich interesariuszy (zrealizowanie usługi doradczej w zakresie zarządzania PPO i rozwoju ISP - Deloitte 2016-2017/ wywiady, analizy, rekomendacje).

Badanie efektywności PPO i potencjału rozwojowego ISP oraz weryfikacja systemu wsparcia rozwoju ISP nastąpiło także podczas wywiadów z najważniejszymi partnerami i interesariuszami z regionu aktywnymi w procesie ISP w trakcie badania pn. „Stymulowanie regionalnych nowopowstałych gałęzi gospodarki poprzez rozwój przedsiębiorczości oraz MŚP” (OECD 2018-2019).

Weryfikacja potrzeb i kompetencji firm w zakresie rozwoju innowacyjności w kierunku zwiększenia liczby i jakości projektów B+R dokonana została także podczas przygotowania i realizacji projektu Smart Progress (2019) w ramach serii warsztatów i wywiadów z interesariuszami oraz własnej analizy dotyczącej wyzwań i potrzeb ISP. Bieżąca identyfikacja wąskich gardeł odbywa się również w ramach sprawozdań przygotowywanych przez Liderów ISP uwzględniających potrzeby i trendy czterech obszarów ISP, sprawozdań w zakresie realizacji Regionalnego Programu Strategicznego Pomorski Port Kreatywności oraz wielu aktywności DRG, np. stanowisk Pomorskiej Rady Przedsiębiorczości oraz Wojewódzkiej Rady Dialogu Społecznego (od 2015) czy opracowania pn. „Inteligentne Specjalizacje Pomorza - ewolucja regionalnych inteligentnych specjalizacji i ich wkład w rozwój gospodarczy województwa”.

Do najważniejszych wąskich gardeł dla dyfuzji innowacji należy zaliczyć:

- unikanie podejmowania ryzyka związanego z realizacją innowacyjnych przedsięwzięć,
- niski poziom umiejętności zarządzania innowacją i ryzykiem,
- ograniczona wiedza w zakresie transformacji cyfrowej,
- brak dostępu do danych,
- niskie kompetencje firm w zakresie wchodzenia w międzynarodowe konsorcja i łańcuchy wartości,
- niewystarczający poziom przedsiębiorczości uczelnianej oraz kwalifikacji kadr na rzecz ISP,
- brak rozwiązań systemowych służących regularnemu monitorowaniu dynamiki rozwoju ISP,
- niska aktywność badawczo-rozwojowa oraz małe zaangażowanie w sieci współpracy przedsiębiorstw.

III. Narzędzie do monitorowania i ewaluacji

Monitoring został wdrożony wraz z rozpoczęciem procesu wyboru inteligentnych specjalizacji i jest realizowany w sposób ciągły. Na bieżąco prowadzona jest obserwacja i identyfikacja ewentualnych problemów mogących utrudnić realizację założonych działań, a w konsekwencji zagwarantować wyciągnięcie wniosków mogących usprawnić proces.

Proces wyboru ISP, co do zasady, jest procesem cyklicznym, co wprowadza możliwość wyboru i wsparcia rozwoju nowych inteligentnych specjalizacji w przypadku, gdy odpowiednio rozwinię się potencjał gospodarczy, technologiczny oraz zmodyfikowane zostaną strategie poszczególnych interesariuszy (tj. przedsiębiorstw, jednostek naukowych) w nowym obszarze gospodarczym.

Drugie Porozumienia na rzecz rozwoju ISP, podpisywane z Partnerstwami reprezentującymi wybrane obszary, określają sposób prowadzenia monitoringu stanu rozwoju ISP, który będzie przebiegać co do zasady w cyklach trzyletnich. Po tym okresie oraz na podstawie ewaluacji wdrożenia celów i przedsięwzięć zapisanych w Porozumieniu, możliwe będzie utrzymanie statusu ISP.

System monitoringu ISP obejmuje następujące narzędzia:

- a) **analizę statystyczną bazującą na danych statystycznych** i stanowiącą podstawę oceny zmian społeczno-gospodarczych zachodzących w regionie i jego otoczeniu, w tym w szczególności benchmarkingu województwa pomorskiego na tle innych regionów kraju i Europy;
- b) **analizę realizacji Porozumień na rzecz ISP** obejmującą monitorowanie zmian zachodzących w wyniku realizacji działań uzgodnionych w ramach Porozumień oraz wdrażanie postanowień wynikających z Porozumień, w tym w szczególności realizację projektów horyzontalnych;
- c) **badanie jakościowe interesariuszy ISP** (wywiady indywidualne i grupowe), którego celem jest wykonanie pogłębionego przeglądu i oceny zachodzących zmian w zakresie ISP;
- d) **panel weryfikacji strategicznej**, którego zadaniem jest analiza danych uzyskanych w toku prac w zakresie wyżej wymienionych narzędzi oraz wyjaśnienie osiągniętych efektów i ich przyczyn, a także sformułowanie rekomendacji.

Monitorowanie stanu rozwoju ISP pozwoli śledzić doświadczenia wynikające z realizacji procesu, jak również dokonać przeglądu efektów wsparcia dotychczasowych działań w obszarach ISP, w szczególności w kontekście korzyści oraz wartości dodanej wygenerowanej dla gospodarki regionu. Wnioski z ewaluacji posłużą ewentualnym modyfikacjom zarówno procedury wyboru, jak i zakresu wsparcia dla wybranych specjalizacji.

W ramach monitoringu prowadzony jest szereg prac:

Raz na kwartał zbierane są informacje nt. projektów wpisujących się w ISP, które aplikują o dofinansowanie w ramach RPO WP. Dane te zasilają także narzędzie informatyczne SmartRadar. Dodatkowo zbierane są informacje nt. projektów B+R realizowanych ze środków zewnętrznych np. PO IR oraz Horyzont 2020. W 2017 r. przeprowadzono analizę systemu monitorowania za pomocą wskaźników ogólnych (wspólnych), w największym stopniu opartych na PKD i statystyce publicznej, która wykazała jego daleko posuniętą ułomność. Jedną z rekomendacji ww. analizy był monitoring za pomocą wskaźników specyficznych dla każdej specjalizacji lub badania panelowego. Dodatkowo przeprowadzono analizę zaproponowanych przez ekspertów zewnętrznych wskaźników specyficznych dla ISP (2018). Jednak w związku z tym, że one również opierały się w głównej mierze na PKD i statystyce publicznej, ich miarodajność i adekwatność nie była wysoka. Nie udało się dotychczas wypracować alternatywnego systemu wskaźników specyficznych nie opartych na PKD (ten sam problem dotyczy Krajowych Inteligentnych Specjalizacji). Monitoring i analizę wskaźników specyficznych oraz nowinek, dokonań podmiotów z obszarów ISP w celu pokazania kierunków rozwoju danej specjalizacji prowadzą m. in. Liderzy wybrani dla poszczególnych ISP w ramach projektu Smart Progress (Barometr dynamiki rozwoju ISP). Ocena rozwoju ISP oraz ich wkładu w rozwój gospodarczy i innowacyjny Pomorza została wykonana w oparciu o opracowanie pn. „Inteligentne Specjalizacje Pomorza - ewolucja regionalnych inteligentnych specjalizacji i ich wkład w rozwój gospodarczy województwa” (czerwiec-wrzesień 2020). Trwa również współpraca z Bankiem Światowym, który dokonuje w województwie pomorskim weryfikacji i oceny systemu monitorowania i ewaluacji w zakresie inteligentnych specjalizacji (czerwiec 2020-czerwiec 2021).

Na potrzeby monitoringu region korzysta także z narzędzia informatycznego SmartRadar opracowanego przez szczebel krajowy. Aktualnie region realizuje również badanie pn. „Analiza dynamiki rozwoju Inteligentnych Specjalizacji Pomorza (ISP) oraz potrzeb kompetencyjnych podmiotów gospodarczych wpisujących się w obszary ISP prowadzących działalność na terenie województwa pomorskiego” w ramach projektu Smart Progress (badanie 2020-2021).

IV. Proces Przedsiębiorczego Odkrywania

Animowanie współpracy oraz partnerskich projektów realizowanych przez przedsiębiorstwa z danej branży rozpoczęło się poprzez realizację Regionalnego Programu Wspierania Klastrow dla Województwa Pomorskiego na lata 2009 – 2015 i było kontynuowane podczas organizacji i przeprowadzenia konkursu na wybór ISP (2014-2016). Kontynuacja działań miała miejsce podczas podpisania pierwszych Porozumień na rzecz ISP (2016) pomiędzy samorządem a przedsiębiorstwami, uczelniami i instytucjami B+R zainteresowanymi wdrażaniem projektów i przedsięwzięć w obszarach ISP oraz rewizji i podpisania drugich Porozumień (2019). Dokonano także wyboru czterech Rad ISP (2016 i 2019) w celu systematycznego współdziałania na rzecz rozwoju ISP, jak również na potrzeby efektywnej współpracy z samorządem przy realizacji postanowień zawartych w Porozumieniach na rzecz ISP. Rada, powoływana jest przez sygnatariuszy Porozumienia w uzgodnieniu z Marszałkiem Województwa Pomorskiego i liczy 10 reprezentatywnych członków, z czego:

- a) co najmniej 6 przedstawicieli przedsiębiorstw reprezentatywnych dla specjalizacji;
- b) maksymalnie 4 przedstawicieli sektora nauki i instytucji otoczenia biznesu, w tym klastrow, reprezentatywnych dla specjalizacji.

Dodatkowo na wniosek Przewodniczącego Rady, liczba członków może być zwiększona o maksymalnie 5 osób dodatkowych. Do kompetencji Rady należą m. in. uchwalanie wniosku o rewizję

Porozumienia z inicjatywy Partnerstwa na rzecz ISP, w tym przedkładanie władzom regionu wniosku o uzgodnienie i włączenie do Porozumienia projektu horyzontalnego. Stale przeprowadzane są działania mające na celu zwiększenie aktywności podmiotów z obszarów ISP poprzez m. in. tworzenie i wzmocnienie konsorcjów tematycznych, zawiązywanie grup roboczych skupionych wokół problematyki związanej z ISP, wzmocnienie kadr dla ISP, internacjonalizację produktów i usług oraz budowanie marki i rozpoznawalności ISP zarówno w regionie jak i w skali ogólnopolskiej i międzynarodowej. Od 2019 r. działania te odbywają się dodatkowo w ramach projektu na rzecz PPO pn. „Smart Progress - animacja rozwoju obszarów Inteligentnych Specjalizacji Pomorza jako element Procesu Przedsiębiorczego Odkrywania” (2019-2021) finansowanego z RPO. W ramach projektu Smart Progress m. in. wyłonieni zostali Liderzy dla poszczególnych ISP, którzy świadczą wsparcie organizacyjne i merytoryczne rozwoju czterech ISP. Do zadań Liderów należy m. in. wypracowanie obszarów współpracy pomiędzy specjalizacjami np. integracja i aktywizacja podmiotów specjalizacji, budowanie relacji z partnerami zewnętrznymi, a także bieżące monitorowanie potrzeb interesariuszy ISP. Po realizacji pilotażowego projektu, planowana jest realizacja kolejnych edycji projektu na rzecz dalszego prowadzenia PPO w ramach RSI.

W ramach Rad ISP utworzone zostały grupy robocze składające się z sygnatariuszy porozumienia, które prowadzą działania w swoich obszarach tematycznych. Dotychczas wyłoniły się grupy poświęcone takiej tematyce jak m. in.: statki autonomiczne, lecznictwo uzdrowiskowe czy internacjonalizacja firm. Niektóre z tych grup roboczych obejmują więcej niż jeden obszar ISP. Dodatkowo z inicjatywy sygnatariuszy Porozumień wyłaniają się grupy interesów (tzw. konsorcja). Konsorcja skupiają partnerów i interesariuszy regionalnych zainteresowanych rozwijaniem konkretnych tematów B+R. Aktualnie takie konsorcja utworzyły się w celu realizacji przedsięwzięć dot. np. budowy elektrycznego promu na Hel oraz utworzenia Pomorskiej Doliny Wodorowej, czy grupa skupiona wokół tematyki sztucznej inteligencji. Powołano również Pomorską Platformę Rozwoju Morskiej Energetyki Wiatrowej na Bałtyku (podpisana deklaracja).

V. Działania niezbędne do usprawnienia badań krajowych lub regionalnych

W celu zwiększenia możliwości realizacji projektów B+R region skutecznie prowadzi politykę opartą na kreowaniu odpowiednich narzędzi i instrumentów. Ukierunkowanie strumienia środków pieniężnych w celu znacznej poprawy dostępu mikro, małych i średnich przedsiębiorstw do preferencyjnych instrumentów finansowych w ramach RPO WP 2007-2013 miało miejsce dzięki utworzeniu Funduszu Powierniczego JEREMIE Województwa Pomorskiego. Natomiast utworzenie Pomorskiego Funduszu Rozwoju 2020+ (2016 - na mocy umowy między ZWP a Bankiem Gospodarstwa Krajowego) skutecznie zwiększyło konkurencyjność i innowacyjność pomorskich przedsiębiorstw dzięki instrumentom finansowym w ramach RPO WP 2014-2020. Uruchomione zostały także instrumenty zwrotne dedykowane finansowaniu innowacji m. in. Pożyczka innowacyjna, Mikropożyczka, Pożyczka rozwojowa. Instrumentem pozwalającym na weryfikację hipotez badawczych w związku z opracowaniem nowego lub ulepszanego produktu czy technologii jest uruchomiony mechanizm wsparcia zakupu usług B+R (μ Granty B+R dla przedsiębiorstw). Natomiast w odpowiedzi na popyt zgłaszany przez przedsiębiorstwa utworzono pomorski system świadczenia specjalistycznych usług doradczych dla MŚP (SPECTRUM). Firmom, które chcą wyjść na rynki zagraniczne dedykowany jest system wspierania eksportu w regionie zapewniający kompleksową ofertę dla przedsiębiorstw w ramach Pomorskiego Brokera Eksportowego. Natomiast,

inwestorzy, w tym zewnątrzni, chcący ulokować się w regionie znajdą pomoc w ramach systemu obsługi inwestorów Invest in Pomerania.

VI. Działania wspierające przemiany przemysłowe

W ramach RPS Gospodarka 2030 (RSI) zaplanowane zostały działania zmierzające do stworzenia odpowiednich narzędzi pozwalających przedsiębiorcom na elastyczne dostosowanie się do zmiennych warunków rynkowych i technologicznych. Podjęte zostaną działania mające na celu wzmocnienie zdolności adaptacyjnych i odporności przedsiębiorców, w tym m. in. poprzez stworzenie narzędzi zachęcających firmy do transformacji gospodarczej i przemysłowej (m. in. zielone technologie, GOZ, przemysł 4.0, automatyzacja, cyfryzacja, sztuczna inteligencja, dual use) i optymalizacji procesów (w tym wspomagające sukcesję w przedsiębiorstwach w powiązaniu z reorganizacją). Dopełnieniem działań będzie stworzenie kompleksowego systemu wsparcia dla MŚP m. in. poprzez regionalną sieć informacyjno-doradczą dla MŚP, która zapewni pomorskim przedsiębiorstwom m.in. kompleksową informację oraz szeroki dostęp do specjalistycznych usług, związanych m.in. z rozwojem nowych kompetencji, zarządzaniem innowacjami, gospodarką 4.0 oraz umożliwiających zmianę modelu biznesowego.

VII. Działania na rzecz umiędzynarodowienia

W ramach działań podjętych w regionie na rzecz internacjonalizacji uruchomione zostało przedsięwzięcie strategiczne pn. Pomorski Broker Eksportowy, które wspiera aktywność eksportową firm z Pomorza. W jego ramach preferowane są projekty wpisujące się w obszary ISP, a do każdej specjalizacji dedykowani są brokerzy eksportowi. Dodatkowo funkcjonuje projekt pn. Invest in Pomerania (przedsięwzięcie strategiczne samorządu) mający na celu poprawę efektywności systemu obsługi inwestorów, w tym zewnętrznych w regionie, w którego ramach preferowane są projekty wpisujące się w obszary ISP. Międzynarodowa wymiana doświadczeń w zakresie animowania, monitorowania i procesu przedsiębiorczego odkrywania w obszarze inteligentnych specjalizacji miała miejsce podczas realizacji projektu TAIEX Regio Peer 2 Peer (2016-2017). Region angażuje się także w realizację projektów w ramach Horyzont 2020, np. projekt inDemand. Wspólnie ze specjalizacją zdrowotną ISP 4, Klastrem Interizon oraz podmiotem leczniczym Copernicus wypracowany został model współpracy pomiędzy firmami a podmiotami leczniczymi, jak np. szpitale, polegającego na rozwiązywaniu problemów tych placówek z wykorzystaniem nowych technologii. Działania regionu prowadzone są także w kierunku włączania zaangażowanych partnerów i interesariuszy z obszaru ISP 3 z branży energetycznej w międzynarodowe sieci współpracy i łańcuchy wartości (projekt LARS finansowany w ramach INTERREG Region Morza Bałtyckiego). W przypadku obszaru ISP 1 prowadzone są działania w kierunku internacjonalizacji gospodarki morskiej (projekt Intermare South Baltic). Oprócz nawiązanych kontaktów i tworzenia partnerstw, projekt miał umożliwić partnerom regionalnym wymierne efekty w postaci umiędzynarodowienia pomorskich produktów i usług, podniesienia innowacyjności realizowanych przedsięwzięć oraz zaangażowania w prace badawcze w jednym z najbardziej obiecujących sektorów pomorskiej gospodarki. Prowadzone są działania zmierzające do tworzenia międzynarodowych łańcuchów wartości w oparciu o potencjał pomorskich podmiotów z innowacyjnych branż, w kontekście funkcjonowania ISP (warsztaty, seminaria). Dzięki współpracy międzynarodowej oferowane także było wsparcie procesu wdrażania regionalnych strategii inteligentnych specjalizacji w Regionach Morza Bałtyckiego (projekt

Smart-Up BSR). Samorząd aktywnie uczestniczy także w działaniach prowadzonych w ramach S3 Platform (seminaria, warsztaty).